

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Daša Kogoj

**Sodobne družbene vrednote v kontekstu globalizacije :
primera izgrediv v Angliji in v New Orleansu**

Magistrsko delo

LJUBLJANA, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Daša Kogoj

Mentor: prof. dr. Jernej Pikalo

**Sodobne družbene vrednote v kontekstu globalizacije :
primera izgrediv v Angliji in v New Orleansu**

Magistrsko delo

LJUBLJANA, 2016

ZAHVALA

Za strokovno pomoč, nasvete in konstruktivno kritiko pri pisanju magistrskega dela se iskreno zahvaljujem mentorju dr. Jerneju Pikalu, obenem tudi moji družini za podporo in vzpodbudne besede.

Sodobne družbene vrednote v kontekstu globalizacije : primera izgrediv v Angliji in v New Orleansu

Pričujoče delo raziskuje sodobne družbene vrednote znotraj konteksta koncepta globalizacije. Ker je vpliv globalizacije na družbeni vrednostni sistem očiten in občuten, ga je zaradi raznolikosti vplivov težko opredeliti v kontekstu tradicionalnih definicij družbenih vrednot. Ravno iz tej razlogov sem se odločila poiskati odgovore na sledeča vprašanja: Če so družbene vrednote spreminajoč se koncept, kako potem razmišljati o njem? Katere družbene vrednote so prestale najočitnejšo transformacijo kot posledica globalizacije ter ali te spremenjene vrednote vsi dojemamo enako oz. ali jih dajejo vsi družbeni akterji enak pomen in enako težo? Spreminjanje družbenih vrednot sem raziskovala s pomočjo primerov izgrediv v Angliji leta 2011 in izgrediv v New Orleansu leta 2005. Kot zadnje vprašanje me je zanimalo tudi zakaj se je mladina v angleških mestih leta 2011 odločila za izkazovanje potrebe po spremembah na tako drastičen način in zakaj so le redki videli, da gre za izkaz nemoči zaradi neizenačenosti tokov spreminjanja družbenih vrednot in spreminjanja pogojev za normalno izvajanje teh vrednot?

Delo je sestavljeno iz sedmih poglavij. Prvi dve poglavji vsebujeta definicije konceptov globalizacija in družbene norme in vrednote. Sledi poglavje o spremembah družbenih norm in vrednot ter o do sedaj zabeleženih vplivih globalizacije na le-te. Naslednji dve poglavji se ukvarjata z opisovanjem in analiziranjem dogajanj v Angliji in New Orleansu v času pred, med in po izgrediv. Predzadnje poglavje vsebuje moja opažanja in razmišljanja glede izražanja vpliva globalizacije na spremembe družbenih vrednot. V zadnjem poglavju so podani zaključki ter predlogi za nadaljnje raziskovalno delo. Zaključki do katerih sem prišla tokom raziskovanja kažejo, da družbene vrednote prehajajo iz modernih, materialnih v postmoderne, postmaterialne. Vendar je mogoče sklepati, da so spremembe zaenkrat le na deklarativni ravni, da jih je mogoče zaznati le me mlajšo populacijo ter da je predpogoj za obstoj postmodernih vrednot določen življenski standard posameznika, ki le-te poseduje. Nadaljnje raziskovanje bi moralo iti v smeri boljšega razumevanja nastanka, obstoja in delovanja družbenih vrednot. Na ta način bi bilo morda mogoče prepoznati orodja ter načine s katerimi bi se izločilo družbene norme in vrednote, katere imajo negativne posledice za globalno družbo.

Ključne besede: globalizacija, družbene vrednote, izgrediv, anomija, rasizem.

Modern social values in the context of globalization: the case of riots in England and New Orleans

The present work explores contemporary social values within the context of the concept of globalization. Even though the impact of globalization on the social value system is as obvious as it is significant, it is difficult to identify it within the context of the traditional definitions of social values, mostly due to the diversity of its effects. Precisely for this reason I decided to seek answers to the following questions: If social values are such an everchanging concept, how then think about it/them? Which social values have been through the biggest transformation as a result of globalization and whether these changed values are perceived the same by everyone, in other words do all the social actors accord these values the same meaning and the same weight? I explored the changing of social values using the examples of the riots in England in 2011 and the riot in New Orleans in 2005. Within my last question I was wondering why the youth in British cities in 2011 decided to prove the need for changes by such a drastic means and why only a few saw that it was a statement of helplessness due to the disparity of the flows in the changing of social values and the changing of the conditions for the normal exercise of these values? The work consists of seven chapters. The first two chapters contain definitions of the concepts of globalization and social norms and values. What follows is a section on changes of social norms and values, and the so far recorded effects of globalization on them. The next two chapters deal with describing and analyzing developments in England and New Orleans in the period before, during and after the riots. The penultimate chapter contains my observations and thoughts concerning the expression of the impact of globalization on changes of social values. The last chapter provides my conclusions and suggestions for further research. The conclusions to which I have come through my research suggest that social values are transitioning from the modern, material into the postmodern, postmaterial values. However, it is possible to conclude that these changes are for now only at the declarative level, they can be detected only in the younger population and that as a prerequisite for the existence of these postmodern values is a particular standard of living of the individuals that possess these postmodern values. Further research should go towards a better understanding of the occurrence, existence and functioning of social values. In this way, it might be possible to identify the tools and methods with which to exhaust those social norms and values that have a negative impact on global society.

Key words: globalization, social values, riots, anomie, racism.

KAZALO

1	UVOD	8
2	GLOBALIZACIJA	14
2.1	DEFINICIJA KONCEPTA OZ. POSKUS LE-TE	14
2.2	NASTANEK IN VZROKI GLOBALIZACIJE	18
2.3	PODROČJA DELOVANJA GLOBALIZACIJE GLEDE NA PREVLAJUJOČO INTERPRETACIJO KONCEPTA	23
3	DRUŽBENE NORME IN VREDNOTE	36
3.1	DEFINICIJA KONCEPTA NORME	36
3.2	DEFINICIJA KONCEPTA VREDNOTE	37
3.3	TEORIJE IN ZNAČILNOSTI DRUŽBENIH VREDNOT	39
4	VPLIVI KONCEPTA GLOBALIZACIJA NA DRUŽBENE NORME IN VREDNOTE	44
4.1	POMEN STABILNOSTI DRUŽBE ZA VPLIV GLOBALIZACIJE NA DRUŽBENE NORME IN VREDNOT	49
4.2	POMEN STAROSTNIH SKUPIN ZA RAZLAGO SPREMEMB V DRUŽBENIH NORMAH IN VREDNOTAH	56
5	IZGREDI V ANGLIJI 2011	63
5.1	ZGODOVINSKI KONTEKST IN KRATKA ANALIZA RAZLAG IZGREDOV	63
5.2	VZROKI IN POVOD ZA IZGREDE TER SAMO DOGAJANJE	68
5.2.1	IZGREDI V TOTTENHAMU IN HACKNEYJU	72
5.3	ODZIVI IN POSLEDICE	76
6	IZGREDI V NEW ORLEANSU 2005	81
6.1	VZROKI IN OZADJE IZGREDOV	81
6.2	POROČANJE O IZGREDIH TAKRAT IN SEDAJ	83
6.3	POSLEDICE IN ODZIVI	86
7	IZRAŽANJE VPLIVA GLOBALIZACIJE NA SPREMINJANJE DRUŽBENIH VREDNOT	89
7.1	PRIMER: IZGREDI V ANGLIJI 2011	92
7.2	PRIMERJAVA: IZGREDI V NEW ORLEANSU 2005	96
8	ZAKLJUČEK	98
9.	LITERATURA	102

1. Uvod

Globalizacija, kot večina sodobnih družbenih konceptov, je predmet mnogih akademskih in popolnoma laičnih debat in razmišljanj. S tega vidika je razlaga globalizacije in njenih učinkov na gospodarstvo, politiko in družbo veliko bolj zahtevna in kompleksna, kot bi si sprva mislili ali želeli. Njena kompleksnost se kaže tako v različnih načinih interpretacije koncepta globalizacija, kot tudi v različnih načinih dojemanja globalizacije. Le-to lahko opredeljujemo kot proces, kot stanje, kot določeno obdobje, celo kot silo. Najbolj zanimiv vidik koncepta globalizacije pa je to, da se ga lahko razume kot koncept, s katerim razlagamo (predvsem določene posledice in dogajanja) in kot pojem, ki se ga razlaga (Wunderlich in Warrier 2007).

Kljub dosedanji uporabi koncepta globalizacije kot nečesa kar brez dvoma obstaja in je, pa je potrebno o globalizaciji razmišljati tudi v kontekstu »teorije globalizacije, različnih pogledih na množico procesov in tokov, ki se dogajajo v sodobnem svetu« (Pikalo 2003, 13). Kot navaja dalje Pikalo ima »vsak diskurz poleg opisovalne funkcije tudi funkcijo vzpostavljanja. ... miselnih form in transponderjev ...« (prav tam)

Beck navada tudi to, da je globalizacija »prav gotovo najbolj uporabljana – zlorabljena – in najredkeje definirana, verjetno najbolj napačno razumljena, najnebuloznejša in politično najučinkovitejša (udarna in sporna) beseda zadnjih in tudi prihodnjih let« (Beck 2003, 37)

Ne glede na paradoksalnost koncepta globalizacije pa je vseeno potrebno na nek način le-tega opredeliti. Steger (2009) ga opredeli na naslednji način:

Globalizacijo je najbolje razumeti kot večdimenzionalni niz družbenih procesov, ki se upira biti omejen na posamezen tematski okvir, predvsem zato, ker so njene transformativne lastnosti takšne, da njen vpliv seže globoko v gospodarske, politične, kulturne, tehnološke in ekološke dimenzije sodobnega družbenega življenja. Torej, globalizacija ni le cilj, proces, temveč tudi obilica metafor in zgodb, ki opredeljujejo, opisujejo in analizirajo sam proces. Socialne sile iz teh konkurenčnih oblik globalizacije poskušajo opremiti sam koncept z normami, vrednotami in pomeni, ki

niso le legitimni in pospešujejo posebne interese moči, temveč oblikujejo tudi osebne in kolektivne identitete milijard ljudi. (Steger 2009, 188)

Steger prav tako opredeli štiri glavne dimenzije globalizacije, ki jih njihovi zagovorniki razumejo kot posamični vidik oz. osnova za svojo teorijo globalizacije. Te dimenzije je nato potrebno videti kot delčke velikega koncepta, ki ga predstavlja globalizacija, sicer tvegamo napako iz znane budistične parabole, ki govori o slepih akademikih, ki med tipanjem slona razglablajo o njegovem videzu in obliki. Ker ne moremo videti celote slona, le-tega opisujejo izključno glede na tisto, kar so sposobni začutiti s pomočjo tipa. (Steger 2009)

Štiri dimenzije globalizacije po Steger (2009) so:

- gospodarska dimenzija
- politična dimenzija
- družbena/kulturna dimenzija
- ekološka dimenzija

Vsaka izmed naštetih dimenzij vpliva na potek globalizacije oz. predstavlja potek globalizacije, prav tako pa se dimenzije med seboj prepletajo. Ljučnega pomena za preučevanje koncepta globalizacije je torej, razumevanje in priznavanje dejstva, da je globalizacija kompleksen koncept z več dimenzijami, ki pa ga je treba vedno umestiti v določeno zgodovinsko ter geografsko točko, saj bo sicer obseg raziskovanega oz. raziskovalnega vprašanja preširok in potemtakem cilj nedosegljiv.

Vpliv globalizacije na družbeni vrednostni sistem je očiten in občuten, vendar pa ga je zaradi raznolikosti vplivov težko opredeliti v kontekstu tradicionalnih definicij družbenih vrednot.

Mirjana Ule v članku Nove vrednote za novo tisočletje, piše, da »počasi izginjajo do sedaj veljavne norme skupinskega vedenja, [...] izginjajo stare predstave o kolektivnih dolžnostih in lojalnostih in se uveljavlja nova individualizirana etika vsakdanjega življenja«. (Ule 2004, 352) Nadalje pravi, da se je zgodil »premik v samem značaju vrednot«, kar pomeni, da »imamo sedaj opraviti z dokaj fluidno in spremenljivo strukturo vrednotno-osebnih usmeritev, ki jih je težko pojmovno in empirično identificirati«. (Ule 2004, 352) Zato je še toliko bolj pomembno, da se vse novo nastale

spremenbe v vrednotnem družbenem sistemu identificira ter delno ali v celoti obrazloži oz. raztolmači. Šele na ta način bo mogoče razumeti sodobno družbo kot jo (so)oblikuje globalizacija.

Dandanes se mediji (tako v javni, še mnogo bolj pa tisti v zasebni lasti) vedno bolj zatekajo k populističnim ocenam in poročanju o dogodkih – k ustaljenemu oz. k družbeno sprejemljivemu uokvirjanju dogodkov. Največkrat jih poskušajo prilagoditi že preizkušenemu žargonu analiziranja tovrstnih dogodkov, kot so jih mediji opisovali pred časom. Mediji, vpeti v »stare norme«, poročajo o dogajanju glede na predpostavke kaj je nekaj pomenilo in se ne ukvarjajo s tem, kaj nekaj dejansko pomeni. Na ta način se o nekem dogajanju, ki sicer kaže na spremembe v normah in vrednotah poroča kot o nekonformnem obnašanju, kot o delinkventni aktivnosti, brez razumevanja za vsebino, opazi se le forma. Poročanje o izgredivih v Angliji avgusta 2011 niso izjema. Vse to kaže na dejstvo, da se nam poraja nekaj »novo-starega«. Prihaja do nastajanja nekih novih družbenih oblik razmišljanja oz. kreiranja novih norm v sklopu novega vrednostnega sistema in (ne)reakcij na le-to. Hkrati pa je to dogajanje del ciklusa naše družbe, saj se leta ves čas prilagaja spremembam. Tu pristoji citat: »The more things change, the more they stay the same.« (Alphonse Karr).

V magistrskem delu se bom ukvarjala s konceptom globalizacije in njenimi posledicami na družbene vrednote. Drugače rečeno, skozi literaturo in aktualne dogodke, predvsem s pomočjo izgrediv mladine v Angliji avgusta 2011 in izgrediv po orkanu Katrina v New Orleansu avgusta 2005, bom poskušala pokazati različne modalitete same globalizacije in modalitete reakcij na globalizacijo.

V prvem delu naloge se bom osredotočila na čim bolj uporabno in konceptualno relevantno razlago konceptov, ki jih bom uporabljala v nalogi. To so koncepti globalizacije, globalizem (ekonomski, politični, družbeni), družbene vrednote, družbena omrežja, ipd.

Zanimale me bodo ontološke razlike, še bolj pa korelacije med koncepti in vpliv, ki ga ima globalizacija s svojimi »produkty« na družbene vrednote. V drugem delu bom tako prikazala vpliv globalizacije na družbene norme in vrednote.

V tretjem delu se bom posvetila študiji primera izgrediv v Angliji leta 2011 in izgrediv po orkanu Katrina v New Orleansu avgusta 2005 ter na primerih preverjala ter poskusila

nakazati na spremembe družbenih vrednot in norm, katerih generator je globalizacija. Pomemben razlog za to odločitev je možnost uporabe deskriptivnega vidika ter kvalitativnega načina raziskovanja vpliva oz. bolje rečeno posledic globalizacije.

Primer izgrediv v Angliji avgusta 2011 bom analizirala v kontekstu koncepta globalizacije in tenzije, ki jo globalizacija izzove v odnosu z novimi oblikami izražanja tako nezadovoljstva kot tudi lokalne pripadnosti. Dobesedna uporaba koncepta "patriotizem", ki sicer govori o »čustveni in razumski navezanosti osebe na domovino« (Sruk 1995, 234), oz. v tem primeru na lokalno skupnost, v primeru londonskih izgrediv ni primerna, zato se bom v magistrskem delu bolj posluževala koncepta patriotizem v smislu pripadnosti. Torej gre za patriotizem kot *pripadnost* določeni razredni, starostni, socialni oz. virtualni skupini (blackberry messenger, twitter, facebook, youtube, ...), ki pa vsekakor do določene mere še vedno izraža, na indirektnen način, neko nacionalno pripadnost, se pravi bistvo koncepta patriotizem. V sklopu razumevanja globalizacije, je to še en segment iz konglomerata modificiranih vrednot, ki so v sodobnih zahodnih družbah vzniknile iz procesov globalizacije.

V želji dodatno podkrepiti ugotovitve o modalitetah globalizacije se bom poslužila primera izgrediv po orkanu Katrina v New Orleansu, ki deluje kot antiteza izgrediv v Angliji, ki navkljub dajanju podobne slike izhaja in v sebi nosi popolnoma drugačne vzroke in dejanja. Na prvi pogled namreč ti izgredi delujejo le kot inačica izgrediv, katerim smo bili priča v Angliji leta 2011. Predvsem zaradi načina poročanja medijev, ki so, zaradi želje po senzacionalnosti, ob obeh dogodkih pozabili na vprašanja o vzrokih in ozadijih, ter se fokusirali le na posledice. Vendar so tudi v tem primeru malce zgrešili. Deset let kasneje prihajajo na plan poročila o lažnih objavah medijev o kraji luksuznih dobrin (nekaj posnetkov sicer vseeno zabeleži posameznike v trgovinah s hi-fi izdelki), o lažnih streljanjih vojakov posebnih enot ter lažnih streljanjih s strani oškodovanih na reševalce – v resnici so s streli javljali svojo lokacijo. Večina ukradenih izdelkov je štela med osnovne potrebščine – hrana, voda, otroške plenice ter zdravila. Šlo je torej za golo preživetje, v nasprotju s tem, kar so želeli prikazati mediji, ki so poročali o dogajanih kot o sprevrženih incidentih človeške objestnosti in škodoželjnosti.

Razkol med današnjimi vrednotami kot so družbeni status, zaposlitveni status, posedovanje nepremičnin in določenih statusnih predmetov ter med načini doseganja le-teh, je postal tako velik, da sproža tako med mladimi kot starejšimi zapletene in

poglobljene frustracije. Kot dodatna utež se v to enačbo vmešajo mediji, sokreatorji novega sistema družbenih norm in vrednot, ki v iskanju senzacionalizma slepo vidijo le rezultate in ne vzrokov. Iskanje pomena za temi dejanji/frustracijami, izgredi v Angliji in New Orleansu, poskus razlage spremembe in nakazovanje na modalitete globalizacije, kot so nove vrednote, ki se simptomatično kažejo a hkrati simptomatično zatirajo, vse to so želje in cilji pričujoče magistrske naloge.

V zadnjih letih vse več dogajanj kaže na spremembe družbenih vrednot. Empirično je mogoče spremembe najprej uvideti pri raziskovanju in opazovanju mlade populacije neke družbe. Kot pravi Mirjana Ule sta »mladost in mladina namreč rezultat razvoja in sprememb v sodobnih družbah, obenem pa sta s svojimi hitrimi reakcijami na te spremembe občutljiv barometer in napovedovalec bodočih družbenih tokov.« (Ule 2004, 354)

Tok sprememb družbenih vrednot, ki so nekoč temeljile na ideoloških predpostavkah, gre v smeri individualizma. Pomembni postajajo tako »medčloveški odnosi, osebni razvoj in kakovost življenja«. (Ule 2004, 353) Kot nadaljuje Uletova, »posamezniki niso več zadovoljni samo s tem, da spoštujejo moralne zakone, ampak jih hočejo aktivno sooblikovati.« A tu ne gre za odklon, ampak »za zavrnitev nevprijetne dolžnosti do tradicionalno označene morale k bolj individualni morali.« (Ule 2004, 355)

Vendar pa se tu vseeno dogaja paradoks. Navkljub obratu vrednot k individualni odgovornosti, se nam kaže slika dejanske nemoči in ranljivosti taistih akterjev družbenih vrednot. Vse skupaj kaže na neko negotovost, ki po besedah Uletove, poskrbi za fluidno, konstantno reinterpretacijo identitete mladih.

Kot eden izmed očitnejših pokazateljev sprememb družbenih vrednot je sprememba vrednotenja oz. odnosa do dela oz. nedela. Slaba zakonodaja na področju zaposlitve in vse močnejši pritiski po poceni delovni sili (ne le neizobraženi, sedaj vedno bolj tudi po visoko izobraženih kadroih) je povzročila nezaupanje v stalnost delovnega mesta in s tem oslabila pomen vrednote dela med mlado populacijo v celotni Evropi.

Na primeru izgredov v Angliji leta 2011 je moč videti dejanske razsežnosti, ki jih povzročajo nemoč, strah in negotovost med mladimi (večina udeležencev v izgredih so bili namreč predstavniki mladih, brezposelnih Angležev). Glede na to, da je delovna morala šla v smeri pripisovanja visokega pomena samorealizaciji na delovnem mestu, je

za mladega akterja v sodobnem svetu delovno mesto eno izmed determinant njegove osebnosti. V času, ko delovnih mest primanjkuje je logična posledica napetost, ki izhaja iz nezmožnosti realizacije lastne identitete.

Kar se je sprva oblikovalo kot miren protest zaradi uboja Marka Duggana, se je v manj kot 48 urah razvilo v vsesplošno »izgredovanje« mladine, tiste brezposelne, slabo plačane oz. izkoriščane mladine, ki nima česa izgubiti, razen same sebe.

Za lažje razumevanje obsega sprememb družbenih vrednot, si bom v primeru izgredov mladine v Angliji pomagala tudi s krajšo obravnavo političnih odzivov vladajoče Cameronove vlade. Tudi njihov odziv kaže na to, da se z novostmi na področju družbenih vrednot, delno arhaično in predvsem toga zastavljene politične entitete, ne znajo odzvati drugače kot na klasičen, politično motiviran način, ki ne dovoljuje sprememb in postavitve novih načinov družbenega delovanja znotraj novo nastalih družbenih vrednot, kar posledično onemogoča bolj enostavno sprejemanje in razumevanje novih vrednot in njihovih izrazov.

V magistrskem delu bom poskušala na jasn način predstaviti posledice globalizacije na družbene vrednote na primerih družbenih izgredov. Poskusila bom odgovoriti na vprašanja kot so:

1. Družbene vrednote kot vedno spreminjajoči se koncept – kako sploh razmišljati o njem?
2. Katere vrednote so prestale najočitnejšo transformacijo kot posledica globalizacije?
3. Ali te spremenjene vrednote vsi dojemamo enako oz. ali jim pripisujejo vsi družbeni akterji enak pomen in enako težo?
4. Zakaj se je mladina v angleških mestih leta 2011 (ne samo v Londonu, temveč v pol ducat angleških mestih) odločila za izkazovanje potrebe po spremembah na tako drastičen način in zakaj so le redki videli, da gre za izkaz nemoči zaradi neizenačenosti tokov spreminjanja družbenih vrednot in spreminjanja pogojev za normalno izvajanje teh vrednot?

2. Globalizacija

2.1. Definicija koncepta oz. poskus le-te

»Globalizacija je proces, ki zajema vzroke, smer in posledice transnacionalne in transkulturne integracije človeških in ne-človeških aktivnosti.« (Al-Rodhan 2006, 2)

Globalizacija je večobrazen koncept, ki ga ni moč definirati na enoznačen in enostaven način. Časovno je neskončen, geografsko nedoločljiv. Koncept globalizacija nima jasnega začetka in konca. Ni ga mogoče prilagoditi vsakomur v vsakršni situaciji. »Globalizacija vključuje ekonomsko integracijo, prenaša politiko preko meja, vključuje prenos znanja, kulturno stabilnost, predstavlja reprodukcijo, odnose in diskurze moči, je globalen proces, koncept, revolucija in institucija globalnega trga prostega sociopolitičnega nadzora.« (Al- Rodhan 2006, 3)

Vendar gre pri globalizaciji za mnogo več. Gre namreč tudi »za to, da globalizacija pred(po)stavlja novo paradigmo razumevanja družbenih pojavov in procesov za razliko od dosedanje [...] ki se zaveda, da so ti vedno bolj in pospešeno podvrženi krčenju prostora in časa.« (Saskia Sassen v Rizman 2010, 375)

Vsakršna definicija koncepta globalizacije, oz. širše, vsakršna definicija katerega koli koncepta je odvisna in do določene mere izhaja iz subjektivnega položaja posameznika, ki ga definira. Definicija je torej odvisna tako od zgodovinske kot geografske lokacije, od posameznikovega ideološkega gledišča, odvisna je tudi od njegove lastne zgodovine, torej od njegove vloge znotraj družbe, družbenega položaja, kulturnega ozadja, verskih in rasnih predispozicij. Medtem ko nekdo gleda na globalizacijo kot na »amerikanizacijo«¹ oz. »pozahodnjenje«, nekdo drugi vidi v globalizaciji proces poensotavljanja komunikacije, krajšanja medčloveških razdalj, širjenja znanja in kulture. Kot je zapisal George Rizzer v članku *The globalization of Nothing*: »[posameznikov] odnos do koncepta globalizacija je odvisen od tega ali bo le-ta od globalizacije imel korist ali ne.« (Al- Rodhan 2006, 5)

¹ Na primer Petras in Veltmeyer ter Ale Ahmad. (Scholte 2005, 58)

Kar je ključno upoštevati pri definiranju koncepta globalizacije je dejstvo, da »nobena definicija ni dokončna. [...] Znanje je konstanten proces odkrivanja in ponovnega odkrivanja. Posledično je vsaka definicija pogojna in predmet prevrednotenja. Definicije so bolj v gibanju kot pa statične.« (Scholte 2005, 53)

V kolikor želimo razumeti koncept globalizacije je potrebno poznati vse njegove vidike. Ključnega pomena je namreč, da se zavedamo, da je globalizacija vseobsegajoč pojem, za katerega ni nujno da priznavamo vse njegove definicije, dovolj je le, da se jih zavedamo. Na ta način se izognemo temu, da bi je ne razumeli. Kot je zapisal Steger v svoji knjigi *Globalization: A very short introduction* si je mogoče pomagati s prastaro budistično parabolo o akademikih in slonu. (Steger 2009)

Ker slepi akademiki niso vedeli kako slon dejansko izgleda, so se odločili, da si bodo preko fizičnega občutenja živali ustvarili mentalno sliko ter tako pridobili znanje o izgledu slona. Eden izmed slepih mož je preko tipanja slonovega rilca dejal, da je žival podobna kači. Drugi mož, ki je stal in se dotikal velike slonove noge, je slonu pripisal obliko grobega stebra ogromnih proporcev. Tretji akademik je z rokami začutil slonov rep in komentiral, da je slon podoben veliki in prožni metli. Četrty mož je začutil slonove ostre okle in dejal, da je žival kot velika puščica. Vsak slep akademik se je trdno držal svoje ideje o definiciji slona. Ker pa je bil njihov ugled odvisen od verodostojnost njihovih najdb, se je na koncu vse končalo s prerekanjem o pravi naravi slona. (Steger 2009, 432)

S tem v mislih, bom sedaj naštel nekaj ključnih definicij iz vseh treh glavnih dimenzij tega vseobsegajočega koncepta: gospodarska, politična in sociološka (družbeno/kulturna) dimenzija. Po Stegerju obstaja še četrta, ekološka dimenzija, vendar za potrebe naloge ni ključnega pomena, zato je ne bom vključevala ali omenjala kot relevantne.

Zagovorniki oz teoretiki, med katere spadajo tudi svetovne institucije², ki menijo, da je globalizacija v prvi vrsti gospodarska globalizacij koncept dojemajo na naslednje načine.

Immanuel Wallerstein meni da, »globalizacija predstavlja triumf/zmago kapitalistične svetovne ekonomije katere sestavni del je globalna delitev dela«. (Al- Rodhan 2006, 9)

² V to skupino lahko zabeležimo institucije kot so Svetovni denarni sklad (IMF), Svetovna trgovinska organizacija (WTO), UNESCO, Združeni narodi (UN) ter druge.

Nekaj let kasneje je na konferenci v Laussane, Švica, Robert Cox podal dokaj podobno definicijo globalizacije, in sicer: »Značilnosti globalizacijskega trenda so internacionalizacija proizvodnje, nova mednarodna delitev trga dela, nove migracijske poti iz juga na sever, novo konkurenčno okolje, ki omogoča te procese in internacionalizacija države ... Vse to spreminja države v agencije globaliziranega sveta.« (Al- Rodhan 2006, 10)

Kot kritik globalizacije je Mark Ritche, predsednik ameriškega Inštituta za kmetijstvo in trgovinsko politiko (IATP) med letoma 1986 in 2006, v svojem članku *Globalization Vs. Globalism* iz leta 1996 kot prvo vzpostavil jasno razliko med konceptoma globalizacija in globalizem³, nato pa globalizacijo definiral kot »zmeraj hitrejši proces korporacijskega premikanja denarja, tovarn in izdelkov po svetu z namenom iskanja cenejše delovne sile in surovin, medtem ko države namenoma zanemarjajo potrošniške, delavske ter ekološke zaščitne zakone. Etične in moralne omejitve je kot ideologijo ne omejujejo.« (Al- Rodhan 2006, 12)

UNESCO je leta 2001 v svojem letnem poročilu zapisal, da je globalizacijo »mogoče definirati kot niz ekonomskih, socialnih, tehnoloških, političnih in kulturnih struktur in procesov, ki vznikajo iz spreminjajočih se značilnosti proizvodnje, potrošnje in trgovine blaga in sredstev, ki tvorijo osnovo internacionalne politične ekonomije«. (Al- Rodhan 2006, 15)

Eno izmed bolj »pesimističnih« definicij, vsaj kar se tiče vloge nacionalnih držav kot jih poznamo danes, je podal Ulrich Beck. »Globalizacija – kakorkoli je že beseda razumljena – namiguje na slabitev državne suverenosti in državnih struktur.« (Al- Rodhan 2006, 14) Vsekakor je mogoče razumeti, da je Beck razumel oz. priznaval vlogo nacionalne države le na način kot ga poznamo danes, brez možnosti razvoja oz. metamorfoze nacionalne države, kot jo poznamo danes, v novo obliko države v prihodnosti, ki bo sposobna zadovoljiti potrebe tako globalizacije kot državljanov (kot posameznikov in kot skupine) multinacionalk ter vseh ostalih vpletenih igralcev.

³ Globalizem je za Marka Ritchieja »prepričanje, da imamo en krhek planet, katerega preživetje zahteva medsebojno spoštovanje in skrbno obravnavo vseh njenih prebivalcev in njenega okolja. Globalizem je tudi skupek vrednot in etičnih prepričanj, ki zahtevajo aktivno uporabo v našem vsakodnevem življenju«. (Ritchie 1996)

Z vizijo za prihodnost globalizacijo definira Jan Aart Scholte, ki pravi, da se »globalizacija nanaša na procese pri čemer bodo marsikateri družbeni odnosi prerastli teritorialno geografijo, na način, da se bodo človeška življenja vedno bolj odvijala v svetu kot na enem samem teritoriju«. (Al- Rodhan 2006, 15)

Sociološka definicija oz. poiskusi definicije koncepta globalizacije so šli v smeri skupnosti in družbenih odnosov. Tako Anthony Giddens, leta 1990, v knjigi *The Consequences of Modernity* piše, da lahko »globalizacijo [...] opišemo kot intenzifikacijo svetovnih družbenih odnosov, kateri povezujejo oddaljene skupnosti na takšen način, da dogajanje v eni skupnosti direktno vpliva na drugo ter vice versa«. (Giddens 2009, 64)

Leta 2003 je Peter Berger v zborniku *Many Globalizations: Cultural diversity in the contemporary world* podal naslednjo tezo: »Čeprav v okrepljeni in pospešeni obliki je globalizacija, v svojem bistvu, nadaljevanje vztrajnih izzivov modernizacije. Na kulturni ravni se predstavlja ta izziv v pluralizmu: razpad samoumevnih tradicij in odpiranje poti za mnoge nove opcije prepričanj, vrednot in življenskih slogov. Nič ne popačimo, če rečemo, da se to razvija v velik izziv za povečano tako posameznikovo kot kolektivno svobodo.« (Berger 2003, 16)

Ta del poglavja zaključujem z mislijo Jerneja Pikala, ki v *Neokvirjene slike globalizacije* pravi, da je globalizacija takšna kot jo razumemo in tolmačimo ravno zaradi tega, ker jo tako razumemo in tolmačimo. »Tudi t.i. znaki globalizacije [...] niso znaki globalizacije, če jih ne označimo in naslikamo kot znake globalizacije.« (Pikalo 2006, 55) Pikalo v svojem zapisu omenja tudi Faircloughovo (Fairclough v Pikalo 2006, 50) analizo govora o globalizaciji, ki nam pove, da je globalizacija prikazana kot neizogibno in nespremenljivo zunanje dejstvo v sedanjosti, na katerega posamezniki (v vseh oblikah) nimajo vpliva, katerega diskurz je oblikovan na odsotnosti želja raznih multinacionalk, z veliko napotki za nadaljnje delovanje. Kot pravi Pikalo je namen tovrstnega »slikanja slike globalizacije« depolitizacija koncepta globalizacije. Pa vendar je »globalizacija [...] politično voden proces, ki se samo predstavlja kot nepolitičen. Ima željo in ima namen.« (Pikalo 2006, 55)

2.2. Nastanek in vzroki globalizacije

Globalizacija ima občutek novodobnega koncepta. Če bi danes vprašali povprečnega človeka, bi po vsej verjetnosti dobili dogovor, da je globalizacija odpiranje mej, pretok dela in kapitala, internetizacija, razvoj mobilne telefonije, digitalne kamere, razmah satelitov v vesolju ipd. če naštejemo tiste pozitivne interpretacije, in pa mcdonaldizacija⁴, novodobno suženjstvo v smislu otroške delovne sile in izkoriščanja delovne sile za cenejše delo, migracije kot posledica vojn povezanih z bojem za geopolitično prevlado ipd. če naštejemo negativne interpretacije koncepta. Ne glede na način razumevanja je vsem skupno to, da povezujejo koncept globalizacije z obdobjem od 70. in 80. let dalje. V zagovor temu »povprečnemu človeku« in njegovemu razumevanju koncepta globalizacije pa izpostavljam, da je globalizacija v 70. in 80. letih doživela največji razcvet z dramatično razširitvijo in pospeškom v globalni izmenjavi. (Steger 2009)

Vendar je na mestu vprašanje kako smo prišli do modernih iznajdb računalnikov, mobilnih telefonov in satelitov. Vse to so namreč omogočili predhodni izumi, na primer izum motorja na bencin, še pred tem parni stroji, izum telegrafa in telefona, pisalnega stroja in električnih naprav. Če sežemo še nekoliko v zgodovino, lahko rečemo da so za novodobne izume zaslužni izumi smodnika, kolesa, proizvodnja papirja in razvoj pisave. (Steger 2009)

Glede na zapisano lahko globalizacijo razumemo kot proces. Samo od raziskovalca je odvisno kako jo bo opredelil oz. omejil. Lahko jo opisuje kot popolnoma nov koncept, produkt novejše atomske dobe. Immanuel Wallerstein v svoji knjigi *Decline of American Power: The U.S. in a Chaotic World* (Globalization – An Old or a New Phenomenon?) opisuje globalizacijo kot nadaljevanje in razširitev kompleksnih kapitalističnih procesov, ki so se začeli v času moderne dobe pred približno 500 leti. (Steger 2009)

Spet drugi znanstveniki, med njimi Justin Jennings (Kardulias 2012) in Clive Gamble (Scholte 2005) globalizacijo opisujejo kot proces, ki obstaja in se odvija že milijone let, gre torej za dolgoročni pojav. Gamble je v »naši globalni prazgodovini« zapisal, da

⁴ Pojem mcdonaldizacije opredeli ameriški sociolog George Ritzer in z njim želi nakazati na hipokrizijo današnje družbe. (McDonaldization)

»transkontinentalna širitev človeške rase, ki se je začela pred milijonom let, dejansko konstituira začetno stopnjo globalizacije.« (Scholte 2005, 57)

Roland Robertson (1992) je v svoji knjigi *Globalization: Social Theory and Global Culture* opredelili pet faz oz. obdobj globalizacije. Znotraj teh časovnih zaznamkov se je koncept odvijal in razvijal z različnimi hitrostmi ter na različnih področjih. Začetke globalizacije lahko zasledimo že pred nekje dvanajsttisoč leti, ko so ljudje naselili najjužnejši del južnoameriške celine. S tem se je končala migracija iz afriške celine, ki so jo naši predniki začeli pred več kot milijon leti. Uspehi prvih priseljencev je bil tako popolnoma odvisen od uspehov njihovih prednikov pri na primer prečkanju Beringovega preliva in alpskega gorovja pred tem. (Steger 2009)

Prvo resnično spremembo v življenju takratnega človeka je povzročila načrtna pridelava hrane. Primerno zemljo in rastlinsko življenje za masovno pridelavo hrane je bilo v tistih časih mogoče najti na področju t.i. rodovitnega polmeseca. Priseljenci na tem območju so tako iz egalitarne in decentralizirane družbe počasi prehajali v centralizirano družbo z jasno stratifikacijo. Poleg poljedelcev in lovcev, so se začeli razvijati še drugi, prej nepoznani sloji, kot so izumitelji in rokodelci, ki so skrbeli za nove izume ter birokracija in vojska, ki sta skrbeli za vzdrževanje in obstoj centralizirane države ter za osvajanje novega ozemlja. (Steger 2009)

Globalizacija v tem obdobju je bila še vedno dokaj omejena. Do izumov kolesa in kasneje ladij je bilo še mnogo let, zato je bilo premagovanje daljših razdalj težje, predvsem pa počasnejše. Z razvojem birokracije, poljedelstva in izmenjave se je hkrati razvijala družbena izmenjava, ki je vključevala vse večje število družb in svetovnih regij. (Steger 2009)

V predmodernem času, vse od 3500 pr.n.št. pa do leta 1500, je človeštvo doživelo razcvet. Z iznajdbo pisave in kolesa so se poseljena področja povečala, povečala se je komunikacija med različnimi področji, povečalo se je trgovanje (svilena cesta kot najbolj znana trgovska pot, ki je povezovala Kitajsko z Evropo). Medtem, ko je iznajdba kolesa pospešila transport trgovskih izdelkov, je iznajdba pisave omogočila širjenje idej in iznajdb, poleg tega pa širjenje centralne države in posledično oblikovanje večjih državnih tvorb. (Steger 2009)

V tem času je bila najnaprednejša in najplodnejša izmed civilizacij, kitajska civilizacija. Poleg čudovite umetnosti in vrhunskih filozofskih dosežkov, je Kitajska postregla še z mnogimi izumi v astronomiji, matematiki in kemiji. Sem sodi izum smodnika, hidravličnega orodja, kompasa, mehanske ure, papirja, tiska, tiska na svilo in moderne tehnike obdelave kovine. Prav tako so razvili kompleksno pravno kodifikacijo, izpopolnili merilne vrednosti takratnih plačilnih sredstev in posledično omogočili še večji razmah trgovine in trgov samih. Šele mnogo kasneje, po odločitvi enega izmed kitajskih cesarjev, da se Kitajska kot trg zapre, so prišle do izraza manjše evropske države, ki so kasneje veljale za glavne predstavnice pospeševanja globalizacije. (Steger 2009)

Kot posledica obstoja mnogoterih trgovskih poti, po katerih je potekala izmenjava tako trgovskega blaga kot tudi kulture in delovne sile, so se začele dogajati tudi prve migracije v urbane centre ter posledično prva povečanja populacije na omejenem ozemlju. (Steger 2009)

Zgodnje moderno obdobje je prineslo predvsem idejno ločitev cerkve od države, kar je omogočilo razmah liberalističnih idej individualizma in omejenega vpliva države. Prav tako je v tem času prišlo do presežka izumov v navtični znanosti in navigacijskih tehnikah, kar je omogočilo intenzivno migracijo ljudi in kulture iz Evrope v Ameriko in Afriko. Povečala se je trgovina in pretok blaga ter rastlin in živali med omenjenimi kontinenti. (Steger 2009)

Novi vrednostni sistem, v duhu individualizma in neomejenega kopičenja lastnine, je vzpostavil temelje za nov ekonomski sistem, katerega so kasnejši evropski akademiki poimenovali svetovni kapitalistični sistem. Razvoj le-tega so omogočili ne le trgovci, temveč tudi takratni vladarji evropskih monarhij, z znatnim vlaganjem v odkrivanje in raziskovanje novih ozemelj in v razvoj novih medregijskih trgov. (Steger 2009)

Poleg razvoja novih trgov in odkrivanja novih ozemelj, so za migracijo, predvsem bele populacije, poskrbele tudi verske vojne. Začela so se razvijati vojna zavezništva in diplomacija. Rodila se je teritorialno suverena država, z njo pa meddržavna zavezništva in meddržavna soodvisnost. (Steger 2009)

V času moderne, to je od leta 1750 do leta 1970, so evropske kapitalistične družbe pridobile na veljavi. Podjetniki in ekonomisti so se, v duhu individualizma (izpolnjevanja

lastnih interesov), ki ga je upravičeval povečani in idealizirani kapitalistični sistem, ki naj bi deloval na podlagi svobodnega trga in njegove nevidne roke, upirali državnemu omejevanju njihovega delovanja. V letih med 1850 in 1914 se je svetovna trgovina močno povečala. Pod vodstvom mednarodnih bank, ki so uveljavile standard vrednosti enote zlata, so se kapital in dobrine svobodno pretakale preko meja suverenih držav in kontinentov. Pojavljati so se začela prva imena blagovnih znamk, kot so Coca-Cola, Singer, Remington in mednarodne oglaševalske agencije so lansirale prve čezmejne reklamne kampanije. (Steger 2009)

V tem času se je začela oblikovati tudi sama beseda globalizacija. Sprva kot pomen njenega korena – »globe«⁵ – nato kot pridevnik globalno. »Globalizacija kot proces [...] se je v angleškem jezikoslovju pojavila prvič leta 1959, ter bila zapisana v slovar dve leti kasneje. Koncept globalnosti, kot stanja, je začel krožiti v 80. letih.« (Scholte 2005, 50–51)

Marx in Engeles sta v svojem *Komunističnem Manifestu* jasno zabeležila premik v družbenih odnosih, kar je kazalo na spremembo tudi v hitrosti in smeri globalizacije v novem obdobju. (Steger 2009)

Odkritje Amerike je omogočilo razmah industrializacije in resnično globanega trga. Slednje je omogočilo širitev trgovanja, navigacijo in kopensko komunikacijo. Te izboljšave pa so posledično zopet omogočile še večjo industrializacijo. Rast industrije, trgovanja, navigacije in železnic je šla z roko v roki z vzponom buržuazije in kapitala, ki je vedno bolj potiskal v ozadje družbene razrede iz srednjega veka ... V želji po odkrivanju sveta in konstantnem širjenju trgovine so se buržuji naselili vsepovsod, proizvajali vsepovsod, vzpostavljali povezave vsepovsod ... Zaradi hitrih izboljšav proizvodnega procesa in preko neprestano izboljšanih načinov komunikacije buržuji širijo civilizacijo po svetu, med vsemi narodi – tudi tistimi najbolj barbarskimi ... Na kratko, ustvarjajo si svet po svoji lastni podobi. (Marx in Engels v Steger 2009, 659)

V času moderne dobe je mogoče, poleg ekspanzije izumov na področju komunikacij in transporta opaziti tudi izjemno povečanje v rasti svetovnega prebivalstva. Med tem, ko se je svetovno prebivalstvo med letom 0 in 1750 povečalo le za 460 milijonov (s 300 na 760 milijonov prebivalcev), pa je med leti 1750 in 1970 svetovno prebivalstvo narastlo

⁵ Globe je angleška beseda za globus, zemljo, planet.

na neverjetnih 3.7 milijarde ljudi. Prihajalo je tudi do neprenehnega spreminjanja tradicionalnih družbenih vzorcev, predvsem kot posledica pritoka novih kultur, ki so jih omogočali ogromni migracijski vali. Kljub potrebi po prostem pretoku delovne sile so razvite, visoko industrializirane države, razvijale nove birokratske sisteme kontrole pritoka ljudi in kasnejšega nadzora le-teh. (Steger 2009)

Na globalnem severu, kjer so bile razlike med lastniki kapitala in delavci vedno večje, so se slednji začeli združevati v sindikalna združenja in socialistične stranke. Njihovi klici po internacionalni solidarnosti niso padli na plodna tla, so pa določene politične stranke prevzele njihova ideološka gledišča ter jih preoblikovale v mnogo bolj ekstremne ideologije, s katerimi so prepričali na milijone svetovnih prebivalcev. Prihajati je začelo do meddržavnih rivalstev, ki so nedvomno posledica migracij, urbanizacij, kolonialne tekme in prekomerne liberalizacije svetovnega trga. Vzpon nacionalizmov je našel svoj vrh v dveh svetovnih vojnah, dolgoročni ekonomski depresiji in vse bolj sovražni teritorialni politiki. (Steger 2009)

Nov mednarodni sistem suverenih a vseeno soodvisnih držav, ki se je razvil v času po obeh vojnah in ki temelji na čarterju Združenih Narodov, je za kratek čas kazal na možnost globalne demokratične vladavine. A se je ta z začetkom hladne vojne žal razblinila. Jedrska grožnja, rast števila jedrskega orožja in držav, ki ga posedujejo, je postala s krizo na Kubi še toliko bolj globalna, saj je postalo jasno, da lahko povzroči uničenje vsega na planetu. (Steger 2009)

Globalizacija, kot že rečeno, vse od leta 1970 doživlja razcvet. Priča smo dramatičnem širjenju, ustvarjanju in pospeševanju svetovne povezanosti (soodvisnosti) in svetovne trgovine. Prav tako je mogoče zaslediti vse večjo prisotnost znanstvenih (in manj znanstvenih) del na temo globalizacije. Kot pravi Scholte je število del na temo globalizacija narastlo z nekaj deset leta 1994, do skoraj šest tisoč del v letu 2005. Beseda globalizacija ima na svetovnem spletu istega leta preko triindvajset milijonov zadetkov (zapisov). Kljub temu pa je, kot opazuje Anthony Giddens, »malokateri koncept, katerega uporaba je tako pogosta, tako slabo konceptualiziran, kot je globalizacija«. (Scholte 2005, 52)

Glede na številčnost del na temo konceptualizacije globalizacije je mogoče sklepati, da so se razvile številne različice razlag koncepta globalizacija. Scholte omeni štiri različice, ki jih opredeli za redundantne in popolnoma nerelevantne v kolikor želimo s pomočjo analize in raziskovanja priti do novih odgovorov, do novih orodij za razumevanje. Te štiri različice so internacionalizacija, liberalizacija, univerzalizacija in vesternizacija. Kot edino primerno za nadaljne razumevanje predlaga oblikovanje koncepta na podlagi premika v razumevanju družbenega prostora. (Scholte 2005, 54–59)

V nalogi se bom posvetila Stegerjevi klasifikaciji dimenzij koncepta globalizacija, ki jih glede na trenutne interpretacije, lahko razdelimo na gospodarsko, politično in kulturno globalizacijo.

2.3. Področja delovanja globalizacije glede na prevladujočo interpretacijo koncepta

Dimenzije globalizacije se delijo na ekonomsko, politično, kulturno in ekološko.

»Gospodarska globalizacija se nanaša na intenzifikacijo in razširjanje medsebojnih gospodarskih odnosov po vsem svetu.« (Steger 2009, 724)

Proti koncu druge svetovne vojne se je v mestu Bretton Woods zasnoval začetek novega svetovnega gospodarskega reda. Vzpostavila se je zaveza za vse večje širjenje mednarodne trgovine, pravila, ki le-to obvezujejo, in osnove za še bolj varen sistem denarne menjave, vezan na vrednost zlata v dolarju. Zasnovani so bili zametki današnje gospodarske globalizacije. (Steger 2009)

Sprejeti brettonwoodski sporazum je prispeval k izoblikovanju t.i. zlate dobe kontroliranega kapitalizma, ki je trajala slaba tri desetletja. Država je nadzorovala denarne tokove, visoki davki za bogate pa so omogočili ekspanzijo socialne države, posledično krepitev in nasploh obstoj srednjega razreda. (Steger 2009)

Kapitalizem označuje družbeni red, v katerem so gospodarske aktivnosti v prvi vrsti orientirane h kopičenju presežkov. Z drugimi besedami, kapitalisti (ki so lahko posamezniki, zasebna ali državna podjetja ali drugi družbeni igralci) poskušajo kopičiti vedno več sredstev, ki presegajo njihove preživetvene potrebe. [...] V kolikor se

ne izvajajo namerni izravnalni ukrepi», kapitalizem poleg velikih presežkov, predvsem v dobičku, »vzgaja tudi izkoriščanje in druge neenakosti. (Scholte 2005, 137)

Po letu 1971 je Nixon opustil stabilno vezavo valute na zlato, kar je pomenilo konec brettonwoodskega sporazuma ter hkrati začetek globalne gospodarske nestabilnosti z visoko inflacijo, nizko rastjo ter visoko nezaposlenostjo. Vse to je bilo le voda na mlin zagovornikov neoliberalnega, laissez-faire pristopa, kot sta bila Thatcherjeva in Reagan, zagovornika in vodji neoliberalne revolucije nasproti keynesianizmu (Keynes kot oče brettonwoodskega sporazuma). »Od tedaj so trije najpomembnejši razvojni elementi vezani na ekonomsko globalizacijo internacionalizacija gospodarstva in financ, večanje moči transnacionalnih korporacij in povečana vloga mednarodnih gospodarskih institucij kot so MDS, Svetovna Banka in STO.« (Steger 2009, 764)

Obseg pretoka blaga znotraj svetovne trgovine se je od leta 1947 do leta 2005 zelo povečal, in sicer je s 57 bilijonov dolarjev narastel na 12.6 triljone dolarjev. Potemtakem je popolnoma logično, da ljudje večinoma povezujejo koncept globalizacije z razvojem prostega trga. »Zagovorniki prostega trga zagotavljajo javnosti, da se bo z odstranitvijo oz. zmanjšanjem obstoječih trgovinskih meja med narodi povečala potrošnikova moč izbire, povečalo se bo svetovno bogastvo, mednarodni odnosi bodo bolj miroljubni, nove tehnologije se bodo hitreje širile po svetu.« (Steger 2009, 776)

V prid zagovornikom globalizacije, kot sta Stiglitz (2002) in Friedman (1999), gredo dejstva, da je mogoče dokazati, da so nekatere države dejansko imele korist od prostega trga. Povečala se je njihova produktivnost, predvsem kot rezultat specializacije in konkurenčnosti ter zaradi širjenja tehnologije. Z leti pa je postalo jasno tudi to, da je distribucija dobičkov, kot posledica prostega trga, nepravična ter da z vedno večjo hitrostjo neenakomerno deli svetovni Sever in Jug. (Steger 2009)

Svetovno gospodarstvo se materializira v svetovno omrežje strateških točk, od izvoznih con do velikih mednarodnih trgovskih in finančnih centrov. Na to svetovno omrežje lahko gledamo kot na nekaj kar predstavlja novo gospodarsko geografijo centralnosti, takšno ki presega nacionalne meje in presega staro razmejitev Sever-Jug. Oznanja pojav paralelne politične geografije moči, transnacionalni prostor tvorbe novih zahtevkov svetovnega kapitala. To novo gospodarstvo geografske

centralnosti deloma reproducira obstoječe neenakosti, hkrati pa je izžid dinamičnih specifik trenutnih tipov gospodarske rasti. Zavzema mnoge oblike in deluje na mnogoterih področjih, od distribucije telekomunikacijskih objektov do strukture gospodarstva in zaposlovanja. (Sassen 2000, 70)

Na tem mestu je smotrno razjasniti način, na kateri se danes interpretira in razume neenakost. Neenakost se po večini dojema oz. obravnava le kot ekonomski, torej finančni problem. Stanje družbe in njena neenakost se meri izkjučno glede na raven stopnje družbenega/državnega bruto domačega proizvoda. Kot težave, ki izhajajo iz ekonomske neenakosti so prepoznane le tiste, ki se manifestirajo v obliki nasilja in nekonformnega vedenja – kraja, uničevanje tujega lastništva. Nikoli se ne omenja splošnega stanja duha neke družbe, ali kvalitete vsakdanjega življenja, kaj šele kvalitete politike in njene sposobnosti ustvarjanja vezi z družbo. (Bauman 2011)

Poleg internacionalizacije trgovine je hkrati potekala tudi liberalizacija finančnega trgovanja v smislu deregulacije obrestnih mer, opustitev preverjanja kreditnih sposobnosti in privatizacija državni bank in drugih finančnih institucij. S prihodom interneta kot medija, se je liberalizacija finančnih transakcij le še povečevala. Tako so leta 2005 s pomočjo interneta samo ameriška podjetja, v panogah kot so spletno založništvo, marketing in radio, naredila približno za 10 biljonov dolarjev prometa. (Steger 2009)

David Held in Anthony McGrew z manjšim zadržkom navajata, da »v kolikor je gospodarska globalizacija povezana z integracijo posamičnih nacionalnih gospodarstev, takšnih, v kateri dejanska organizacija gospodarske dejavnosti presega nacionalne meje, potem bi lahko rekli, da globalno gospodarstvo dejansko vznikla«. Hkrati navajata Hirsta in Thompsona, ki pravita, da trendi nakazujejo, da je mogoče »tudi med državami znotraj Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD)⁶, ki združuje brez dvoma najbolj medsebojno povezana gospodarstva, zaznati le omejeno stopnjo gospodarske in finančne integracije«. (Held 2000, 19)

⁶ OECD - Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (kratica OECD označuje angleško: Organisation for Economic Co-operation and Development) je mednarodna gospodarska organizacija razvitih držav, ki sprejemajo načela predstavniške demokracije in svobodnega trga. (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)

Kljub velikemu pretoku denarja na svetovni ravni, pa je le malo tega usmerjenega v kapital za produktivne naložbe kot so proizvodnja strojev, obdelava surovih materialov in proizvodnja prodajnih produktov. Velike količine svetovnega kapitala se ustvarja v t.i. hedge fund-ih ter z zavarovanji z visokimi tveganji. Leta 2007 je, na primer, tovrsten promet štel 3 trilijone dolarjev. (Steger 2009, 833) Svetovni finančni sistem, predvsem trgovanje s kapitalom in božno trgovanje, je prežeto z visoko mero tveganja, zahtevno konkurenco in splošno nestabilnostjo, kar lahko rezultira v povečanju investicij in s tem v povečanju gospodarstva določene države ali regije. Prav tako pa se lahko zgodi ravno nasprotno, kolaps trga in s tem nestabilno blaginjo države ali regije. (Steger 2009)

Transnacionalne korporacije,⁷ katerih sedeži se nahajajo izključno v državah svetovnega Severa (Severna Amerika, Evropa, Japonska, Južna Koreja), ustvarijo za približno polovico svetovne proizvodnje in predstavljajo enakovredno konkurenco državam in njihovim gospodarstvom. Na lestvici stotih največjih gospodarstev je tako kar dvainštirideset korporacij. »Potemtakem ni presenetljivo, da so nekateri kritiki opredelili ekonomsko globalizacijo kot korporativno globalizacijo oz. kot globlizacijo-od-zgoraj.« (Steger 2009, 846)

Konsolidacija svetovne trgovine in deregulacija svetovnega delovnega trga je pripeljala do poceni delovne sile in nizkih oportunitetnih stroškov proizvodnje, predvsem na svetovnem Jugu, kar je posedično doprineslo k večji profitabilnosti za transnacionalne korporacije. Povečale so se investicije na tuje trge, predvsem v razpršeno in poceni proizvodnjo podsestavnih delov z namenom povečanja dobička, hkrati pa je le-ta »vseprisotnost« proizvodnj omogočila prepoznavost in trgovanje na resnično svetovni ravni. Korporacije, kot ene izmed glavnih igralcev in odločevalcev imajo torej resnično velik vpliv tako na strukturo kot na delovanje mednarodnega gospodarstva. Odločajo o usmeritvah, o infrastrukturi proizvodnje, vplivajo na blaginjo in politiko držav. (Steger 2009)

Kot tretji razvojni element ekonomske globalizacije se kažejo mednarodne denarne institucije. Mednarodni denarni sklad (MDS), Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija (STO) ustvarjajo in uveljavljajo zakone za izboljšavo svetovnega gospodarstva, katerega pesti vedno večja neenakost med svetovnim Severom in Jugom.

⁷ Transnacionalne korporacije kot na primer General Motors, Walmart, Exxon-Mobil, Mitsubishi, Siemens, obvladujejo večino svetovnega investicijskega kapitala in tehnologije.

Z namenom lažjega odplačevanja javnega dolga ter izboljšanja blaginje določene države podeljujeta MDS in Svetovna banka dolgoročna posojila. V zameno za posojila zahtevajo od držav določene strukturne spremembe njenega gospodarstva. Na žalost pa v velikih primerih ta t.i. razvojna posojila pristanejo v rokah avtoritarnih političnih vodij ali pa služijo kot finančna injekcija prozvodnim podjetjem katerih sedež se nahaja na svetovnem Severu. Prav tako je le redek primer države, kjer so strukturne spremembe v gospodarstvu rodile pozitivne učinke. V veliki večini rezultirajo v slabšem življenjskem standardu in povečanju revščine zaradi večje obdavčitve, zmanjšanja socialnih transferjev in povečanja onesnaževanja okolja. Ne glede na neuspeh tovrstnih posojil, sta MDS in Svetovna banka šele pred kratkim in pod pritiskom antikorporativističnih gibanj pripravila plan popolnega odpisa dolga za specifične primere držav. (Steger 2009)

Kot je moč razbrati iz zgoraj napisanega, ne moremo govoriti o ekonomski globalizaciji ne da bi v postopke vpletali politične institucije in procese.

Kapitalizem ni sam po sebi povzročil in omogočil sodobne globalizacije. Kot prvo je svetovni kapitalizem zgodovinsko odvisen od zakonskih ureditev in družbenih mrež, ki so omogočale kopičenje presežkov preko transplanetnih prostorov. Dodatno, kapitalistični način proizvodnje je prav tako odvisen od sočasnega obstoja racionalističnega modela znanja, ki ustvarja sekularno, antropocentrično in instrumentalno miselnost preko katere kapitalistični sistem uspeva. (Scholte 2005, 140)

Vedno bolj postaja jasno, da je globalizacija multidimenzionalen in prepleten koncept, ki ga ne smemo definirati enoznačno, saj bi tako bili prikrajšani za njegov kompleksen in celostni pomen.

»Politična globalizacija se nanaša na stopnjevanje in širitev političnih odnosov po vsem svetu. Ti procesi odpirajo pomembna vprašanja o političnih težavah vezanih na princip državne suverenosti, o vse večji moči medvladnih organizacij in o bodočih možnostih regionalne in svetovne vladavine.« (Steger 2009, 935)

Od nastanka centralizirane oblasti so se cesarstva, kraljestva in kasneje nacionalne države opredeljevale na podlagi teritorija. Ta je omogočal članom določene družbe lastno pojmovanje, občutek pripadnosti. Z vstopom novih konceptualnih ideologij o svetovni vladi so tako nacionalna lojalnost, patriotizem, kot prebivalci sami, postavljeni

pred preizkušnjo. Stara delitev na »nas« in »njih« v novem globaliziranem svetu medvladnih organizacij in svetovne vlade ni zaželenja. Zagovorniki globalizacije so celo prepričani, da že od 60. let 20. stoletja poteka t.i. deteritorializacija politike, zakonov in vladavine. Vendar pa porast regionalnih zavezništov kaže, da so nacionalne države še vedno pomemben igralec v svetovni politični areni. (Steger 2009)

Scholte podaja malce drugačno mnenje glede sprememb, ki so se zgodile na področju politike, in sicer pravi, da se je »globalizacija dogajala v povezavi s premikom od državocentričnega k policentričnemu načinu upravljanja.« (Scholte 2005, 141) Razlika v področju delovanja pomeni, da se policentrični načini upravljanja ne omejujejo z državnimi ozemlji, temveč delujejo »preko več različnih subnacionalnih, nacionalnih, nadnacionalnih in zasebnih točk ter gosto prepletenih omrežij, ki vse prej našteje točke upravljanja medsebojno povezujejo«. (Scholte 2005, 141)

Debata, ki poteka med skeptiki in zagovorniki globalizacije je izpostavila tri pomembna in temeljna vprašanja za razumevanje širine politične globalizacije. Kot prvo se nam postavlja vprašanje glede vpliva toka kapitala, ljudi in tehnologije preko teritorialnih meja na politično moč nacionalne države. Drugo pomembno vprašanje je vprašanje vzroka za te tokove. So le-ti posledica politike ali ekonomskih igralcev? In kot tretje se zastavlja vprašanje, ali smo dejansko priča rojstvu svetovne vladavine. (Steger 2009)

Zagovorniki globalizacije, med katerimi je mogoče v prvi vrsti imenovati organizacije kot so MDS, OZN, STO, razumejo politično globalizacijo kot sekundarno v primerjavi z ekonomsko. Vlada bo igrala vlogo »upravljalca« globalnega kapitala, nikakor pa se ne bo mogla vmešavati v samo gospodarstvo z omejevalnimi zakoni ali predpisi. Politična moč se bo sedaj nahajala v svetovnih družbenih platformah, ki se bodo izvajale preko svetovnih mrež in ne več preko teritorialno omejenih nacionalnih držav. Kot dokaze nizajo nemoč nacionalnih držav pri zaščiti nacionalne valute in nezmožnosti vpliva na vrednost menjalniškega tečaja. Nacionalne države torej postajajo vse bolj odvisne od odločitev, ki jih sprejmejo medvladne organizacije, torej odločitve sprejete nekje drugje. »Minimum političnega reda bo v prihodnosti določen na ravni regionalnih gospodarstev, ki bodo med seboj povezana v skoraj nevidno mrežo proizvodnje in izmenjave.« (Steger 2009, 997)

Skeptiki vidijo nacionalne države in njihovo politiko kot dejansko silo, ki potiska globalizacijo. Razcvet svetovnega gospodarstva je torej posledica političnih odločitev o dvigu mednarodnih omejitev kapitala iz 80. In 90. let 20. stoletja. Šele po implementaciji teh politik, je lahko prišlo do razcveta gospodarstva in tehnologije. Skeptiki poudarjajo pomen obstoja že ustaljenih političnih entitet v stilu moderne nacionalne države ali svetovnih mest. (Steger 2009)

Slednjim se pridružuje tudi Scholte, ki pravi, da se po vsej verjetnosti transplanetarni odnosi, kot jih poznamo danes, sploh ne bi oblikovali »če državne politike ne bi podpirale globalizacije«. (Scholte 2005, 141)

Resnica o dejanskem stanju se verjetno skriva nekje vmes. Politične odločitve so vplivale na razvoj svetovnega gospodarstva, vendar pa so te politične odločitve posledica vpliva oz. so želja po vplivu na ekonomijo. Gre torej za neločljivo povezanost gospodarske in politične dimenzije globalizacije. (Steger 2009)

Nacionalne države imajo, navkljub vedno večji liberalizaciji svetovnega gospodarstva, še vedno možnost vplivati na (ne)pritok tujega kapitala. Predvsem pa imajo nacionalne države še vedno primat na področjih kot so šolstvo in izobraževanje, gradnja infrastrukture ter pretoka ljudi. Kontrola migracije, registracija prebivalstva in nadzor nad njim je vsekakor velika izjema trenda svetovne (vse)integracije. Moč nacionalne države in teritorialnih meja se je po terorističnih napadih 11. 9. še dodatno okrepila ter tako zamaknila časovnico do vzpostavitve brezmejnega sveta. Prihaja celo do obujanja ekstremnega patriotizma, ki bi lahko vodil do omejujočih in diskriminativnih zakonov, kar bi zopet pomenilo korak stran od svetovne družbe. (Steger 2009)

Dandanes vsekakor ni mogoče več govoriti o nadaljnjem obstoju klasične nacionalne države, tistem, ki ima svoje zametke že v vestfalskem modelu in ki vedno bolj kaže nezmožnosti reševanja problemov. Vedno bolj se kaže nuja po razvoju nove, postmoderne (globalne) vladavine/oblasti. (Steger 2009)

Vzpostavljanje čez-teritorialnih institucij in zvez, katere glavne značilnosti so skupne norme in interesi, je eden izmed najjasnejših pokazateljev politične globalizacije. Njihova porast tako na lokalni kot pokrajinski ravni je daleč od zanemarljive. Politične iniciative, čezmejne povezave med megalopolisi, pokrajinami s podobnimi težavami ali idejami za prihodnost, manjši medpokrajinski trgovinski sporazumi in finančni plani se izvajajo

večinoma avtonomno, brez nadzora nacionalnih držav. Kot primer lahko omenimo t.i. World Association of Major Metropolises (združenje največjih svetovnih metropol), v katerega so vključena mesta, kot so Tokyo, London, New York, Singapur. Vsa omenjena mesta imajo zagotovo več skupnega med sabo kot z večjimi mesti v svoji bližini. (Steger 2009)

»Regionalni klubi in agencije so vzniknili po vsem svetu in določenim teoretikom omogočili špekulacije v smer, da bodo le-te nekoč zamenjale nacionalne države kot osnovne vladne enote.« (Steger 2009, 1047)

Začenši kot manjša združenja z namenom ekonomske integracije so se nekatera združenja razvila v politične unije s skupnimi vladnimi organi, kot na primer Evropska unija. Njeni začetki segajo v 50. leta 20. stoletja, ko se je osnovala Evropska skupnost za premog in jeklo, prva mednarodna organizacija, ki temelji na načelih nadnacionalnih institucij.

Nastajajočo svetovno vladavino pa navsezadnje tvorijo tudi družbena združenja, nevladne organizacije, ki delujejo kot ogledalo in kritik trenutnim vladam in medvladnim institucijam. »Nekateri raziskovalci globalizacije menijo, da bo politična globalizacija pripomogla k pojavu demokratičnih transnacionalnih socialnih sil izhajajočih iz sfere svetovne civilne družbe.« (Steger 2009, 1066)

Njihova predvidevanja govorijo o rojstvu kozmopolitske demokracije, ki temelji na podlagi pluralnosti, toleranci, odgovornosti in mednarodnih zakonih. Vendar pa pozabljajo na trenutno politično stanje, ki kaže na zaostrovanje tako političnih, kot kulturnih in ekonomskih interakcij med različnimi nacionalnimi državami. S tem v mislih, lahko sklepamo, da je enako možno razmišljati o kozmopolitski demokraciji kot smeri razvoja politične globalizacije, kot o dodatnem zaostrovanju nacionalnih držav z zapiranjem meja, tako političnih kot ekonomskih. (Steger 2009)

Pri opisovanju globalizacije ne gre zanemariti njene kulturne dimenzije. »Kulturna globalizacija se nanaša na stopnjevanje in širjenje kulturnih tokov širom sveta.« (Steger 2009, 1091)

V zadnjih nekaj desetletjih sta količina in daljnosežnost prenosa kulture dosegla vrednosti brez primera v zgodovini. Preko prevladujočih simbolnih sistemov in s

pomočjo različnih medijev, od televizije do interneta, je širjenje kulture individualizma in potrošništva postalo hitrejše in enostavnejše kot kadarkoli prej v zgodovini človeštva. Prav tako je brez precedensa tudi vpliv širjenja kulture na vsakdanja življenja posameznikov. Eden izmed mnogih pomislekov kulturne globalizacije je tako vprašanje poenotenja svetovne populacije preko posredovane popularne kulture. Pojavlja se torej vprašanje, ali smo si ljudje vedno bolj enaki ali vedno bolj različni. (Steger 2009)

»Priča smo globalizaciji kulture v pomenu skoraj neomejene mobilnosti simbolov, predmetov in ljudi.« (Rizman 2008)

V samem bistvu kulture je identiteta. Tako posamična, kot skupinska in nacionalna, ki se oblikuje preko mnogoterih odnosov.

Ljudje preko odnosov raziskujejo svoj družbeni razred, svoj spol, nacionalnost, raso in verska prepričanja, svojo spolnost in druge vidike lastnega sebstva. Prav tako pa izgradnja identitete zagotavlja osnovo za družbene vezi, vključno s kolektivno solidarnostjo proti zatiranju. Konceptualizacija identitete predstavlja podporo okvirjem, ki določajo skupnost, demokracijo, državljanstvo in upor. (Scholte 2005, 147)

Kot velja za definicijo koncepta globalizacija, velja tudi za razumevanje posledic globalizacije na kulturo, da ima tako zagovornike kot nasprotnike oz. bolje rečeno skeptike. Hiperglobalisti, kot je na primer Held, »govorijo o kulturni homogenizaciji sveta, na katero imata največ vpliva ameriška »pop« kultura in zahodno potrošništvo«. (Rizman 2008, 68) Medtem ko hiperglobalisti verjamejo, da je cilj homogena svetovna kultura, pa so skeptiki bolj v dvomih. Svetovna kultura je po njihovem mnenju plitka in »se ne more primerjati z zakoreninjenostjo nacionalnih kultur, ki s svojo raznolikostjo in tudi medsebojnimi ustvarjalno produktivnimi konflikti preprečujejo nastanek globalne uniformirane kulture«. (Rizman 2008, 68)

Učinke prevladujoče »amerikanizirane« zahodne kulture in moč posredovane informacije je mogoče videti povsod, najbolj očitni so v primerih Nike superg, ki jih nosijo amazonski Indijanci in palestinska mladina, ki nosi drese čikaških košarkarskih igralcev. Zdi se torej, da se vplivom kulturnega imperializma, kot ga opisujejo nekateri,

ni moč upreti. Strah zbujačča komponenta amerikanizacije je t.i. »mcdonaldizacija«⁸. (Steger 2009)

Širjenje amerikanizirane oz. zahodnjaške kulture je treba, prav tako kot sam koncept globalizacije, razumeti v širšem kontekstu. In sicer, sama širitev se ne dogaja izključno z namenom uveljavljanja prevlade ene kulture na drugimi, temveč je lahko razumljena kot posledica tipa oz. toka globalizacije, ki jo poznamo danes. Kot pravi Scholte je »prevlada ZDA med državami sveta globoko vplivala na tip pospešene globalizacije, ki smo ji priča zadnjih petdeset let, vendar pa dominacija ZDA ni sama po sebi ustvarila globalizacije«. (Scholte 2005, 146)

Eden izmed kritikov kulturne globalizacije, Benjamin Barber, nas v svoji knjigi *Consumed* svari pred t.i. etosom infantilizacije, ki nas odrasle, preko poneumljajočih reklam in izdelkov, pretvarja v otroke z namenom vzdrževanja svetovnega kapitalizma. Z zavedanjem, da ne obstaja neskončen trg potrošniških dobrin, so kapitalisti svoj fokus preusmerili v preoblikovanje otrok v ključne potrošnike – znanstveniki so ugotovili, da se lojalnost določeni blagovni znamki začne razvijati že pri dveh letih. V zasledovanju dobička je torej potrošništvo postalo popolnoma brezdušno in neetično. (Steger 2009)

Vse večje širjenje popularne zahodne, amerikanizirane, kulture ima poleg učinkov poenotenja kulture, v smislu večanja pomena določenih znamk kot sta Coca Cola in rokenrol, tudi kontra vplive, in sicer v vse večjem pomenu lokalnega. Roland Robertson je pojem opredelil kot glokalizacijo. (Steger 2009)

Glokalizacija se je kot koncept uveljavila prvotno na Japonskem, in sicer kot razlaga odnosov med mikro in makro trženjem. V praksi je to pomenilo trženje japonskih, globalno dosegljivih, proizvodov na lokalni ravni ter hkratno prilagajanje le-teh glede na lokalne okuse in potrebe. Robertson predlaga nadomestitev koncepta globalizacija s konceptom glokalizacija, saj naj bi le-ta »bolj ali manj izražal« enake lastnosti kot »koncept globalizacije [...] vsebuje sočasnost in prepletanje vsega kar je globalno in lokalno oziroma na bolj abstraktni ravni, vse kar je univerzalno in edinstveno.« (Robertson 1995, 28)

⁸ mcdonaldizacija na površju kaže sliko, da je racionalnost hitre prehrane smiselna in celo koristna v tem hitrem svetu, vendar lahko z bolj poglobljeno analizo uvidimo, da ima tovrsten način delovanja posledice ne le na zdravstveno stanje prebivalstva, temveč slabi medčloveške odnose in preko uvajanja uniformnih standardov uničuje človeško kreativnost. (Steger 2009)

»Sodobna izkušnja življenja in delovanja preko kulturnih meja pomeni tako izgubo tradicionalnih vrednot kot ustvarjanje novih simbolnih pomenov. Na novo izgrajena čustva pripadnosti soobstajajo v neprijetni napetosti z občutkom brezprostornosti.« (Steger 2009, 1156)

Scholte učinke kulturne globalizacije razume v prehodu iz nacionalne identitete v bolj pluralne in hibridne identitete, ki bodo omogočale presežek nacionalne države ter oblikovanje kozmopolitskih demokratičnih oblik upravljanja. Kot pravi, so pluralne in hibridne identitete posledica sodobnega pojavljanja »suprateritorialnih prostorov, hiperkapitalistične proizvodnje in policentričnega upravljanja.« (Scholte 2005, 147)

Vendar pa se je potrebno ponovno vprašati o dejanski sliki, ki jo je mogoče videti dandanes na področju kulture in odnosov. Kot pravi Anthony D. Smith smo še vedno zelo daleč od oblikovanja svetovne kulture, ki bi presegala razlikovanja na podlagi nacionalnih kultur, zaradi katerih še vedno prihaja do razkolov. »Svet konkurenčnih kultur, ki iščejo načine kako izboljšati nivo lastnega komparativnega statusa in razširiti svoje kulturne resurse, nudi zelo slabo osnovo za svetovne projekte, navkljub obstoječim tehničnim in jezikovnim infrastrukturam.« (Smith 2000, 245)

Zagovorniki globalizacije, kot je na primer Francis Fukuyama (*Economic Globalization and Culture*), se nad »amerikanizacijo« navdušujejo, saj naj bi le-ta pomenila širjenje zahodnih vrednot in življenskega sloga ter s tem širjenje demokracije in prostega trga širom sveta.

Širjenje zahodne kulture je omogočila tehnologizacija množičnih medijev, predvsem televizija in internet. Neštete poneumljajoče serije, resničnosti šovi ter ponavljajoče se reklame, oz. infotainment, kot je to poimenoval Benjamin Barber, vplivajo in oblikujejo človeške identitete in želje. Sredi dvajsetega stoletja so medijske hiše predstavljale zanemarljiv sektor v svetovnem gospodarstvu. Preko združitve so sedanji medijski moguli, kot so Yahoo, Google in drugi, pristali na lestvici 300 največjih nefinančnih podjetij na svetu ter predstavljajo svetovni oligopol podoben tistemu v naftni industriji. (Steger 2009)

Bistvo predvajanja ni več posredovanje novic, temveč so programi postali neke vrste »trgi za opravljanje«, preko katerih lahko gledalci izvejo vse o zasebnem življenju znanih oseb, kot sta na primer Jenifer Lopez ali Kim Kardashian. S porastom tovrstnih vsebin je

narasla tudi povprečna gledanost televizije⁹. S povečanjem oglednega časa je naraslo tudi število reklam, in sicer na 15 min na uro v glavnem televizijskem času. Namen reklam je enostaven, ustvarjanje lojalnosti do znamk. Otroci, kot glavni potrošniki tako v sedanjosti kot prihodnosti, so tako lahko izpostavljeni tudi do dvajsettisoč reklamam letno. (Steger 2009)

Mediji torej širijo popularno kulturo, hkrati pa, preko posredovanja vrednot, depolitizirajo družbeno realnost in šibijo društvene in kulturne vezi med ljudmi. Zaradi gonje za dobičkom, so se mediji začeli ukvarjati bolj s prodajo zabavnih programov kot pa z dejanskim novinarskim delom. Uredniki s svojo kapitalistično politiko delovanja vse bolj omejujejo novinarsko svobodo ter usmerjajo novinarje v bolj »zabavno« ali »senzacionalistično« poročanje, predvsem z namenom večanja gledanosti oddaje oz. kanala. (Steger 2009, 1183)

Vplive kulturne globalizacije pa je prav tako mogoče meriti s preučevanjem svetovnih jezikov. Vse večje je širjenje le določenih mednarodnih jezikov, kot so angleščina, španščina in kitajščina, in vse pogostejše je izumiranje manjših jezikov zaradi izgube uporabnikov. Na izumiranje jezikov oz. na prevlado le določenih vplivajo predvsem homogenizacija kulture, turizem, internet in znanstvene publikacije, ki se jih objavlja večinoma v prevladujočih svetovnih jezikih. Turizem, predvsem v manjših državah, zahteva širjenje in uporabo »svetovnih jezikov«, predvsem angleščine, za namene komunikacije in širjenja ponudbe. Tudi internet ima znaten vpliv na vodilno vlogo angleščine v sodobnem svetu, saj je v angleščini zapisane kar 80% vsebine na njem.¹⁰ Mnogi jezikoslovci se tako, upravičeno, bojijo, da bo večina jezikov, ki jih poznamo danes na svetu, v prihodnosti izumrla, kot je od leta 1500 do danes izumrlo že 7.500 jezikov. (Steger 2009)

Rizman tukaj dodaja ključno točko razmisleka v smislu dolgoročnega pomena za tako nacionalne kulture kot tudi za svetovno kulturo, in sicer pravi, da »lingvistična dominacija, kot vemo, ne pomeni le vsiljevanja tujih ali prevednih besed, temveč jeziki prenašajo tudi vrednostne paradigme, kulturne kode in filozofske sisteme.« (Rizman 2008, 67) Vendar pa, vsaj po Rizmanu, ni strahu, da bi kaj kmalu vzniknila nova »lingua

⁹ Povprečna gledanost televizije v Ameriki je bila leta 1970 5 ur in 66 minut, medtem ko je leta 1999 ta narasla na 7 ur in 26 minut. (Steger 2009, 1182)

¹⁰Širjenje angleškega jezika ni le posledica internetizacije in razcveta turizma, temveč je posledica angleške kolonizacije, ki se je začela odvijati že v 16. stoletju, torej za časa angleških kolonialističnih osvajanj.

franca«, saj naj bi se dogajalo ravno nasprotno, utrjevanje individualne etičnosti in jezikovne raznolikosti. (Rizman 2008)

3. Družbene norme in vrednote

3.1. Definicija koncepta norme

»Norme so neformalna družbena pravila za katera posamezniki čutijo, da so jim obvezani slediti, na podlagi ponotranjenega občutka dolžnosti ali zaradi strahu pred zunanjimi nepravnimi sankcijami oziroma zaradi obeh.« (Keenan 2008, 367)

Družbene norme so tako vseprisotne, da si ni mogoče zamisliti sveta brez norm. Vseeno pa je za nastanek in obstoj družbenih norm potrebno zagotoviti določeno družbeno okolje. Predvsem je potreben konsenz o vsebini oz. pomenu družbenih norm, prisotno pa mora biti tudi zadostno poznavanje drugih članov skupnosti zaradi potrebe po prepoznavanju vedenja, ki ni skladno z normami. Prav tako morajo biti pri roki orodja s katerimi je neprimerno vedenje, torej vedenje ki ni v skladu z normami, možno sankcionirati. Konsenz o vsebini in pomenu norm pa ne zahteva, da se vsi člani skupnosti z njimi tudi strinjajo. Zadošča že spoznanje, da norme obstajajo ter da jih bodo upoštevali. V veliki večini bo do upoštevanja prišlo na podlagi strahu pred sankcijami oz. zato ker člani menijo, da obstaja možnost, da drugi, starejši člani skupnosti, vedo nekaj, česar on/oni sam/i ne ve/do. Ključnega pomena je torej zavedanje obstoja norm, ki tako prevzamejo vlogo družbenih pravil.

Strah pred sankcijami je pogojen predvsem z dobro komunikacijo znotraj družbe. Z drugimi besedami, posameznik ne bo zagrešil neprimernega dejanja, saj bodo za to izvedeli tudi drugi člani njegove skupnosti. V tem delu pade teža pomena norm na pleča opazovalcev neprimernega dejanja, saj je le od tega odvisna trajnost in trdnost družbenih norm. Le v primeru, da bo družba posameznika za neprimerno dejanje tudi primerno sankcionirala, bodo norme še naprej delovale kot družbeno pravilo in kot korekcija neprimernega vedenja. (Keenan 2008)

3.2. Definicija koncepta vrednote

Vsi ljudje cenimo in vrednotimo različne stvari: predmete, dejavnosti, osebe ... Različni pojavi imajo za nas različno vrednost, privlačnost so bolj ali manj zaželeni. To velja za čisto konkretne stvari, velja pa tudi za abstraktne kategorije kot so svoboda, enakost, pravica, napredek, dobrot, resnica, zdravje. Pojmom, ki se nanašajo na stvari in kategorije, ki jih visoko vrednotimo in h katerim si prizadevamo, pravimo vrednote. [...] Morda bi lahko določneje opredelili vrednote kot splošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo naše interese in naše vedenje kot življenska vodila. (Musek 2000, 9)

Schwartz in Bilsky predlagata naslednjo definicijo vrednot, po kateri so le-te »pojmovanja ali prepričanja o zaželenih končnih stanjih ali vedenjih, ki presegajo specifične situacije, usmerjajo in vodijo izbiro ali pa oceno ravnanj in pojavov in so urejena glede na relativno pomembnost«. (Musek 2009, 10) Schwartz vrednote evaluiira »kot vodilna načela v posameznikovem življenju«, ki izhajajo iz »treh univerzalnih aspektov pogojev človeškega življenja: posameznikovih potreb kot biološkega organizma, iz zahtev usklajene socialne interakcije ter iz preživetvenih potreb, ki so značilne za skupino. Omenjene zahteve se transformirajo v cilje, katerih socialni izraz so vrednote.« (Rus 1997, 266)

Ravno nasprotno pa je Ule prepričana, da vrednote »niso celoživljenjski ideal, temveč življenjski vzorci, ki jih ljudje dosežejo pri »trgovanju« z različnimi ponudbami življenjskih stilov.« (Ule 2007, 67)

Tako kot pri definiranju koncepta globalizacije, je tudi pri konceptu vrednot mnogo različnih definicij. Kljub vsemu pa je tukaj zaznati manjša razlikovanja, predvsem gre za razlikovanja v poimenovanju določenih skupin vrednot in subjektivnem posvečanju pozornosti določenim segmentom napram drugim.

»Vsako posamezno stanje ali objekt, h kateremu oseba teži, se mu približuje ali ga povečuje, ga prostovoljno uporablja ali pa si na svoje stroške prizadeva, da bi ga dosegla, predstavlja pozitivno vrednoto ... Vrednote animirajo posameznika, ga vodijo po

njegovem okolju glede na to, da določajo privlačne in odbojne dele tega okolja.« (Jones in Gerard v Musek 2009, 11)

»Vrednota je trajno prepričanje, da je specifični način obnašanja ali eksistence družbeno ali osebno bolj zaželen v odnosu na nasprotni ali obratni način obnašanja ali eksistence.« (Rokeach v Musek 2009, 11)

V primerjavi s prejšnjimi definicijami vrednot, lahko pri slednjih zaznamo, da so vrednote razumljene in prisojene osebnim prepričanjem, medtem ko so prejšnje definicije vrednote pripisovale bolj v smeri lastnosti objektov.

»Za vrednote je v vsakem primeru značilna vrednostna komponenta: vedno se nanašajo na stvari, ki so bodisi pozitivno vrednotene in cenjene bodisi negativno (ne-vrednote, antivrednote). Za razliko od drugih motivacijskih ciljev imajo vrednote bolj abstrakten, posplošen značaj – ne predstavljajo nečesa konkretnega, temveč zajemajo cel razred pojavov. Velikokrat se poudarja tudi družbeni in kulturni značaj vrednot; v vrednotah se odražajo družbene in kulturne norme. In končno imajo vrednote globok osebni značaj za posameznika, doživljamo jih z občutkom odgovornosti in zavezanosti, angažirajo nas v naši notranjosti in globini. » (Musek 2009, 12)

Kljub temu da nas vrednote angažirajo v notranjosti, pa vseeno niso nezavedne, kot so na primer nagonске potrebe, temveč popolnoma zavedne, kot pravi Musek, celo nadzavedne. (Musek 2000)

Vrednote so izjemno široko zavzemajoča dojetanja, kar pomeni da lahko ena vrednota v sebi nosi več stališč, prepričanj ali interesov oz. preferenc. Torej stališče ni vrednota, je del nje. Je pa vrednota del stališča, saj se je le-to izoblikovalo na podlagi tega pod katero vrednoto sodi.

Najbolj pomembna značilnost vrednot je ta, da niso polovičarske, temveč so v svojem bistvu celostne. To pomeni, da če imamo nekaj za vrednoto stremimo k doseganju oz. vsaj zasledovanju le-te v njeni popolnosti – popolna svoboda, popolna enakopravnost.

3.3. Teorije in značilnosti družbenih vrednot

Zaradi obilice vrednot smo ljudje izoblikovali tudi vrednotni sistem, kjer so vrednote med seboj povezane v določene odnose in hierarhijo. Zaradi življenjskih potreb je nujno, da si kot posamezniki in kot družba določimo bolj in manj pomembne vrednote, ki jih nato prioritarno razvrstimo v vrednotno hierarhijo. Na podlagi preferenc določenih vrednot je mogoče govoriti o vrednoti usmerjenosti tako posameznikov kot družbe k raznovrstnim kategorijam vrednot, kot so npr. dionizične vrednote ali apolonske vrednote, ki jih Musek natančneje razdeli še na hedonske, potenčne, moralne in izpolnitvene. (Musek 2000)

»Naš vrednotni sistem je torej organiziran in strukturiran. Njegova struktura je hierarhična: sega od najbolj splošnih kategorij in dimenzij vrednotenja do specifičnih.« (Musek 2000, 22)

S tovrstnim empiričnim raziskovanjem in opredeljevanjem vrednot posameznikov in/ali družb se ukvarjajo psihologi šele zadnjih nekaj desetletij. Vsekakor so takšne analize dobrodošle, saj je z njihovo pomočjo mogoče bolje razumeti oz. poskusiti bolje razumeti tako medgeneracijsko spreminjanje vrednot, kot tudi spreminjanje vrednot skozi čas in kot posledico pojavov, kot je globalizacija, ki s seboj prinaša še druge pomembne dejavnike, od potrošniške ideologije do ideologije prostega trga.

V primerjavi s stališči in prepričanji so vrednote dokaj stabilne, stalne oz. trajne. Kljub temu pa lahko sklepamo, da vseeno ne nespremenljive. Če nič drugega, nam že zdrav razum pravi, da so se vrednote spreminjale tekom stoletij, tako kot se je npr. spreminjala družba in njena tehnologija ter s tem povezano življenje posameznika.

Od kod pa izhajajo vrednote oz. kdaj se le-te oblikujejo pri posamezniku? Kot pravi Musek, se »vrednote v pravem pomenu besede [...] pri posamezniku verjetno oblikujejo šele v najstniških letih, čeprav seveda že veliko prej vrednoti različne pojave in objekte. Zrelo pojmovanje vrednot namreč zahteva oblikovane zmožnosti abstraktnega mišljenja, ta pa sovпада z leti pubertete in zgodnje adolescence.« (Musek 2000, 75)

Vpliv na to, katere vrednote bo posameznik prevzel, ima takodružba oz. kultura kot čas, v katerem odrašča določen posameznik. S pomočjo vrednot, ki so stabilne in se le redko

spreminjajo, lahko torej celo predelimo določene kulture in časovna obdobja. Spremembe nastanejo šele v primerih večjih družbenih sprememb, kot so npr. vojne, revolucije ali velik industrijski ali gospodarski napredek. Razlike v vrednotah se kažejo večinoma v vrednotni hierarhiji in usmeritvah. Medtem ko npr. demokracija daje prednost svobodi pred enakostjo, je socializem dajal prednost enakosti pred svobodo.

Kljub spreminjanju vrednot pa obstajajo določene univerzalne vrednote, ki presegajo čas in prostor. Že od začetka našega obstanka je mogoče zaslediti določena vsesplošno priznana moralna in etična načela. Izraelski akademik Shalom H. Schwartz je med letoma 1991 in 1994 izvedel raziskavo, v kateri je zajel ljudi iz različnih držav po svetu in prišel je do naslednjih ugotovitev glede univerzalnih vrednot, ki so se konsistentno pojavljaje skozi celoten vzorec: kategorija dosežka, kategorija moči, kategorija samousmerjenosti, kategorija stimulacije, kategorija hedonizma, kategorija univerzalizma, kategorija dobronamernosti, kategorija varnosti, kategorija konformnosti, kategorija tradicije in kategorija duhovnosti. Kot je razvidno, so univerzalne vrednotne kategorije izjemno generalizirane in v tem je tudi bistvo. Univerzalne vrednote so lahko le tiste, ki zajemajo oz. vsebujejo tako zelo splošne cilje, da jih je mogoče aplicirati na vsakogar. »V temeljnih vrednotnih kategorijah se namreč zrcalijo univerzalni motivi in univerzalne človeške zahteve, tako zahteve po dobrobiti posameznika na organskem, duševnem in duhovnem nivoju, kot zahteve po ustreznosti medsebojnih odnosov in socialne organiziranosti.« (Musek 2000, 173)

Univerzalne vrednote, takšne, ki so ostale nespremenjene skozi čas in prostor, so seveda v manjšini. Kulture se med seboj razlikujejo predvsem torej glede na vrednotno hierarhijo. Zelo jasno in enostavno je to mogoče preveriti oz. prikazati na pomembnih vrednotah zahodne in vzhodne kulture. Če se ozremo nekoliko nazaj v zgodovino, je mogoče že na primeru evropske kulture videti, da so se v zadnjem stoletju na njenem ozemlju zamenjale in direktno spopadale različne ideologije z različnimi vrednotnimi hierarhijami. »Čeprav lahko cenimo in se zavzemamo za enake vrednote, se lahko razlikujemo v tem, katerim med njimi dajemo prednost. In to razlikovanje lahko spremljajo usodne posledice.« (Musek 2000, 167)

Vrednote nimajo pomena le pri oblikovanju posameznikovih in družbenih odnosov, ključnega pomena so tudi pri oblikovanju samopodobe posameznika. Vrednoti kot sta

individualizem in kolektivizem močno vplivata na oblikovanje oz. lahko bi rekli, da dejansko sooblikujeta ali egocentrični ali alocentrični jaz.

»V strukturi vrednotnega sistema različnih kultur najdemo skupne kategorije. Vrednotne kategorije največjega in večjega obsega imajo univerzalni pomen, v znatni meri pa velja to tudi za kategorije srednjega obsega, kar potrjujejo tudi izsledki drugih raziskovalcev. Določene medkulturne razlike in različni poudarki se pojavljajo že na strukturnem nivoju, še bolj pa se izrazijo, ko primerjamo ocene pomembnosti različnih vrednot in vrednotnih kategorij. Očitno bi lahko glede na te razlike razlikovali med kulturami, ki so orientirane npr. bolj dionizično, apolonsko, hedonsko, potenčno, moralno, izpolnitveno ...« (Musek 2009, 198)

Kljub temu, da so vrednote nekakšna vodila tako posameznikov kot tudi družbe, pa vedno ni tako. Ne le, da je moč najti razlike v vrednotni hierarhiji pri istem posamezniku v različnih časovnih obdobjih in v različnih življenjskih situacijah, neskladje najdemo tudi med izražanjem vrednot in med izvajanjem vrednot.

Vrednote in moralne smernice so za človeka enako pomembne kot je pomemben obstoj nagonskih motivacij. Brez slednjega človeštvo po vsej verjetnosti ne bi preživel. Brez prevega pa ne bi razvilo lastne kulture. Brez vrednot in idealov torej ne bi mogli vedeti, kako in kam usmerjati svoje obnašanje. S pomočjo ciljev in vrednot posamezniki sprejemajo odločitve v težkih trenutkih. Prav tako bi brez osnovnih moralnih smernic ljudje pri zadovoljevanju določenih nagonskih motivacij prihajali v medsebojne spore in na tak način ogrožali sami sebe in druge. »Vse to pa pomeni, da so lahko moralni cilji in vrednote v konfliktu s potrebami in egoističnim zadovoljstvom. In seveda nikjer ni rečeno, da bodo v tem konfliktu vedno prevladali. Velikokrat potegnejo »ta kratko«.« (Musek 2000, 202)

Vpliv vrednot in idealov na vedenje je včasih neposreden, večinoma pa posreden s sklicevanjem na našo samopodobo. Vrednote vplivajo na številni niz stališč in norm, ki v določeni situaciji pripomorejo k oblikovanju posameznikovega odziva oz. splošnega vedenja. Določena vrednota se lahko v eni situaciji manifestira kot poglobljena – npr. pacifist v času miru odklanja nošnje orožja, v drugačni situaciji pa postane mnogo manj pomembna, saj se zaradi spremembe v vrednotni hierarhiji spremeni tudi

obnašanje/vedenje – pacifist v stanju vojne zaradi visokega vrednotenja patriotizma brez zadržka nosi in uporablja orožje.

Čeprav je, kot smo videli, res, da se mnogokrat v življenju ne obnašamo v skladu s svojimi načeli in tudi vrednotami, je stvar povsem drugačna, če se vprašamo, kako so vrednote povezane s pomembnimi izbirami in odločitvami v našem življenju in s splošnimi usmeritvami v našem doživljanju, obnašanju ter odločanju. Če pri posameznih odločitvah morda ne bomo našli skladnosti z vrednotami, jih bomo pri strateških odločitvah nedvomno našli.» (Musek 2000, 213)

Iz tega je mogoče sklepati, da so vrednote predvsem nekakšna dolgoročna vodila, po katerih kot posamezniki živimo in družbe preživijo.

Človekove vrednote se oblikujejo kot posledica določenih motivacij pod vplivom tako potreb kot tudi okolja v katerem se posameznik nahaja. Vendar pa vrednote niso neposredna preslikava teh motivacij, temveč so »njihova transformacija, ki jo oblikujejo socialne silnice in silnice jaza«. (Musek 2009, 276) Vrednote so tako na nek način osvobodjene časovnih in prostorskih situacij, čeprav jih le-te vselej omejujejo, vsaj pri posameznikovem izražanju vrednot.

Posameznik se spoznava z vrednotami in vrednotnim sistemom preko socializacije. Kot že omenjeno, je tvorjenje vrednot značilno za obdobje odraščanja, adolescence. Kljub temu, da na oblikovanje vrednot vplivajo tudi osebne izkušnje pa je velika večina vrednot oblikovanih na podlagi dane kulture posameznika. Preko inštrumentov socializacije se posameznik dobesedno uči in posledično ponotranja vrednote določene družbe. Prav tako pomembni so tudi naši cilji. Tista področja, ki jim dajemo večjo prednost, pa naj bo to uspeh ali pa ljubezen v družini, bodo določala katerim vrednotam dajemo večji pomen, oz. z drugimi besedami, tiste vrednote, ki bolj sovpadajo z našimi ideali, cilji, bodo višje v vrednotni hierarhiji.

Vrednote in vrednotni sistemi so pomembni ne samo z individualnega vidika, ampak tudi z družbenega. Kot pomenijo vodilo ravnanja za posameznika, pomenijo vodila tudi za celotno družbeno skupnost. Upravičeno jih imamo za pomemben del procesa, v katerem neka družba reproducira svojo lastno strukturo. Prenos družbenih vrednot na posameznika je važna stopnja v kolesju tega mehanizma. S prenosom vrednot na

posameznika družba doseže, da bo ta s svojim ravnanjem prispeval k njenem ohranjanju in reproduciranju ... (Musek 2009, 278)

4. Vplivi koncepta globalizacija na družbene norme in vrednote

V naslednjem poglavju bom govorila o vplivih, ki jih imajo vse dimenzije globalizacije, predvsem gospodarska in politična, na spremembe družbenih vrednot in norm. Kljub temu, da je večina literature na temo vpliva globalizacije osredotočena na točno določeno družbo, lahko sklepam, da vsaj v določeni meri velja za vse svetovne družbe oz. da globalizacija, v določeni stopnji, vpliva podobno in generira spremembe znotraj družbenih vrednot širom sveta.

Globalizacija, kot proces in kot stanje, vpliva na same temelje družbenih vrednot in norm. Vrednote in norme pa so temelj vsake družbe, delujoče ali nedelujoče. Te vrednote soustvarjajo oz. oblikujejo posameznikovo obnašanje, ki posledično vpliva na celotno družbo, torej na ustvarjanje novih družbenih vrednot in norm. Vpliv, ki ga ima predvsem gospodarska dimenzija globalizacije, na spreminjanje, je izoblikovanje nove hierarhije družbenih vrednot, kjer primat vedno bolj zavzema vrednota pridobivanja denarnega premoženja in posledično družbene moči. Premisa Roberta K. Mertona (Keenan 2008, 339), ki je oblikoval prvo splošnejšo teorijo anomalije je, da si vsi prebivalci ZDA prizadevajo k doseganju družbeno kulturnega cilja, denarnega bogastva. Za večino ameriškega prebivalstva, pa tudi prebivalstva nasploh, je to nedosegljiv cilj. Vsaj ne preko legalnih in legitimnih sredstev. Zaradi slabe integracije družbe, kar je posledica globalizacije, urbanizacije in individualizacije, je družbeno sankcioniranje tovrstnih dejanj postalo vse manj mogoče. Zmanjšala se je torej sposobnost družbe za lastno korekcijo. (Keenan 2008)

Spremembe vrednotne hierarhije in družbenih norm prav tako omogočajo določenim posameznikom imuniteto pred siceršnjimi sankcijami. Tukaj igra vlogo predvsem socialni status posameznika ki vrši nelegalno dejanje, saj vpliva na to, kako bo družba sprejela oz. ne sprejela njegovo dejanje, ter kakšnih, če sploh, sankcij bo deležen. Z drugimi besedami, v primeru, da enako nelegalno dejanje v večinsko belski četrti storita tako belec kot črnc, bo slednji deležen hujših in trajnejših sankcij kot prvi. (Keenan 2008)

Globalizacija ima preko lastnega obstoja tako pozitivne kot negativne posledice na družbo kot tako. Na primer, kot posledica lažjega in hitrejšega pretoka ljudi, je sedaj

mogoče mnogo uspešneje razvijati turizem tudi tam, kjer prej ni bilo mogoče. V Gambiji (glede na članek v reviji *The Independent*) se je tako v zadnjih nekaj letih močno razvil turizem, ki je za državo pomenil spremembo stanja domačega gospodarstva – to je pozitivna posledica globalizacije v Gambiji. (Keenan 2008, 330) Turizem pa je s seboj prinesel tudi negativno posledico, in sicer spolni turizem. Spolni turizem, kot posledica globalizacije, omogoča tujcem posameznikom, da se udeležujejo v nelegitimnih in nelegalnih dejanjih, ki sicer s seboj nosijo družbene sankcije. Vendar pa se tujec tem dejanjem izogne, saj jih izvaja v oddaljenih družbah, oz. celo v družbah, ki jih ta posameznik in člani njegove kulture dojemajo kot primerne za izvajanje tovrstnih dejanj. Na ta način lahko razumemo, da je globalizacija omogočila uporabo popolnoma drugačnih vrednotnih hierarhij v eni ter v drugi družbi, predvsem pod predpostavko, da predstavlja družba v kateri posamezniki izvajajo nelegalna dejanja za le-te manjvredna. (Keenan 2008)

Družbene norme ne obstajajo same zase, v nekem vakuumu. »[Družbene norme] so manifestacija nakopičenih odzivov opazovalcev – na to, čemur so bili priča –, in odzivov udeležencev/akterjev na te odzive. Norme obstajajo, ker opazovalci delujejo in komunicirajo udeležencem/akterjem kaj je primerno, sprejemljivo, pohvalno ali vredno kritike.« (Keenan 2008, 331)

Družbene norme akterjev se torej oblikujejo na podlagi odzivov, ki so nastali kot posledica družbenih norm opazovalcev. Te so v določenih primerih, kot že omenjeno, podvržene t.i. pristranskosti odločanja, predvsem na podlagi socialnega/družbenega statusa udeleženca/akterja. Odločitve opazovalcev pa so podvržene tudi novim resničnostim globalizirane družbe, kot je na primer hiter in enostaven pretok posameznikov v in izven določene skupnosti v kateri so izvedli nelegalno dejanje. Kolikor večji je pretok, toliko manjši je interes opazovalcev, da izvajajo resnejše sankcije, saj bo posameznik/akter z odhodom iz družbe ušel izrečeni kazni. Posledica je vse težja implementacija in izvajanje družbenih norm ter vse manjša učinkovitost le-teh za nastajanje ali obstoj »delujočih družb«.

Ena izmed teorij, ki podaja ne le izjemno zanimivo in zadovoljivo razlago, temveč tudi za današnje čase uporabno razlago, je teorija anomalije Emila Durkheima. (Keenan 2008, 336) Durkheim v knjigi *The division of labor in society* (Keenan 2008, 336) trdi, da je posledica pretirane urbanizacije zmanjšana intenziteta komunikacije in posledično

zmanjšano oblikovanje družbenih norm in vrednot, ki zatirajo nelegalna dejanja. Posledica pomanjkanja regulativnih norm in vrednot je anomija, ki povzroči povečanje nesocialnega in nelegalnega vedenja. Durkheim nadalje razlaga, da se s selitvijo iz vaškega v mestno okolje proizvajajo številna različna si posamezna vedenja, med njimi tudi kriminalna. S selitvijo v mestna okolja postanejo medčloveške interakcije osnovane na podlagi potrebe za preživetje in ne več na podlagi skupnih vrednot, izkušenj in ritualov, kot so bile v vaških skupnostih. Vaške skupnosti so zaznamovane predvsem z visoko stopnjo medčloveške interakcije in z jasnim konsenzom glede družbenih pričakovanj in primerne vedenja. Mestno okolje pa preveva anonimnost, specializacija dela in zaton konsenza glede družbenih norm. Vse to je posledica pomanjkanja skupne zgodovine in zmanjšanja možnosti ponavljajoče se interakcije med posamezniki.

Durkheim daje še vedno velik poudarek posamezniku/akterju. Vendar pa se moramo, v kolikor želimo razumeti učinke globalizacije na neformalni družbeni nadzor, družbene norme in vrednote, poglobiti v razloge za odzive tako posameznikov/akterjev kot tudi opazovalcev, ki prav tako vplivajo na oblikovanje oz. neoblikovanje družbenih norm in vrednot.

Anomijo lahko razumemo tudi kot posledico pomanjkanja zadostnih sredstev za doseganje cilja. Razvoj družbe namreč deluje v smeri proizvodnje novih posameznikovih želja in okusov, ne ustvarja pa enakovredne možnosti za uporabo sredstev oz. za doseganje ciljev za vse posameznike. K teoriji anomije se bom vrnila tudi kasneje, v poglavju o izražanju sprememb vrednot na podlagi primerov izgredev v Angliji in New Orleansu.

Durkheimov sodobnik, Georg Simmel je, v članku *How is society possible?* (Simmel 1910), vprašanje odnosov, tako med posamezniki kot med posameznikom in družbo, razvijal še nekoliko globlje. Opredelil je številne značilnosti oz. dinamike, med katerimi so tri znatnega pomena za razumevanje vplivov na oblikovanje norm in vrednot. Bistvo vsega je t.i. vzajemnost oz. recipročnost med posamezniki – to so interakcije med dvema posameznikoma, na katere je mogoče gledati kot na serijo akcij in reakcij, ki tvorijo nek odnos. Skupki oz. kumulativa teh odnosov, kot pravi Simmel, tvorijo družbo kot tako. Prav tako kot se preko odnosov ustvarjajo akcije in reakcije med posamezniki, se preko odnosa ustvarjajo akcije in reakcije med posamezniki in družbo kot celoto. Razumevanje oz. sprejemanje te dinamike odnosov je ključnega pomena za razumevanje procesa

globalizacije in njegovega vpliva na vrednote in norme, predvsem v smislu razumevanja, kako se posameznikovo vedenje spreminja na podlagi različnih, spreminjajočih se pobudah družbe ter kako posameznikove odločitve ter vedenje vplivajo na oz. spreminjajo družbene norme in vrednote, ki regulirajo to vedenje.

Glavna teza vseh zagovornikov globalizacije je Ricardova teorija primerjalnih prednosti, ki zagovarja, da morajo države proizvajati proizvode primerne za izvoz, torej cenovno ugodneje glede na konkurenco. Prav tako zagovarja prosti trg, prost pretok blaga, kapitala in dela ter trdi, da je ravno globalizacija tisti proces, ki le-to omogoča. Vsakršno dajanje pomena kulturnim, socialnim in političnim posledicam je zanemarjeno. Ravno v tem pa je problem zagovornikov ekonomske globalizacije. Razvoj je nekaj kar se dogaja ljudem, družbam in ne gospodarstvom kot takim. Zaradi hitrega razvoja ter drugih posledic globalizacije je večina družb slabo pripravljenih na soočanje s spremembami oz. rečeno malce drugače, za boljše soočanje bi družbe potrebovale več časa za samo prilagajanje na spremembe. »Na dolgi rok je integracija trga dobrin, storitev in proizvodnih dejavnikov vsekakor nepovratna. Vendar pa ljudje ne živijo svojega življenja na dolgi rok. Družbe se morajo prilagoditi spremembam, ko se te pojavijo.« (Keenan 2008, 345–346)

Keenan se v članku *Do Norms Still Matter?* (2008) posluži razlage vpliva globalizacije na norme in vrednote na primeru vietnamske družbe oz. države. Za ta primer se odloči iz razloga, da se je globalizacija tej družbi zgodila dokaj pozno v zgodovini in jo je mogoče bolje opazovati oz. videti. Predvsem ga zanima kako globalizacija vpliva na uveljavljanje zakona in norm, ki uravnavajo nekonformna in proti-družbena vedenja. Ker je vprašanje vpliva globalizacije na družbene vrednote in norme ključno za mojo nalogo, bom na kratko povzela zapisano.

Zametke globalizacije je v Vietnam mogoče opazovati od leta 1986 naprej, ko je takratni komunistični režim vzpostavil doi moi program. V začetku je nov program pomenil znatno povečanje izvoza ter tujih investicij. Program doi moi je predstavljal tudi spremembo v lastništvu zemlje. Pred uvedbo programa je bila zemlja last države, prebivalci pa so jo obdelovali v imenu svoje skupnosti. S spremembo je postalo mogoče dolgoročno najemništvo te zemlje posameznikom, kar je posledično pomenilo neke vrste lastniško nepremičnino, katera je lahko postala predmet prodaje. Posledica gospodarske rasti je bila, da je bil Vietnam deležen tudi vse večjega razmaha na področju

komunikacije – narastlo je število osebnih in mobilnih telefonov ter uporabnikov internetnih storitev. (Kennan 2008)

Gospodarski napredek pa je imel na vietnamsko družbo tudi znatne neugodne posledice, predvsem na področju dohodkovne neenakosti. Kljub temu, da je v času rasti upadla raven revščine, vse več otrok se je šolalo, vse manj otrok je bilo podhranjenih in vedno več ljudi je imelo dostop do pitne vode, pa je dohodkovna neenakost vseeno naraščala. Vrzel med revnimi in bogatimi se, kot posledica ekonomske globalizacije, vedno bolj pogloblja. Poleg sprememb v dohodkovni neenakosti je prišlo, kot posledica ekonomske globalizacije, tudi do premika prebivalstva iz vaških v mestna okolja. Iz vasi so zrasla spalna predmestja, katerih prebivalci so dnevno migrirali v mesto na delo. Ekonomske spremembe, sprememba zakona glede lastništva zemlje in povečane ekonomske možnosti, so torej vplivale na družbene spremembe, spremembe v življenjskem prostoru prebivalstva. (Kennan 2008)

Mladi Vietnamci razvijajo mladinsko kulturo, vedno manjši je vpliv družine in tradicionalnega domačega okolja, izpostavljeni so številnim družbenim vplivom, predvsem vplivom interneta in posledično zahodne družbe. Mladi v Vietnamu se tako vedno bolj opredeljujejo glede na izbiro kot glede na poreklo. Izobrazba in delo izven domačega okolja sta postala pomembnejša, pravtako je izginilo tradicionalno dajanje prednosti sinovom pred hčera.

Poleg razvoja mladinske kulture je globalizacija v Vietnam prinesla tudi razvoj spolnega turizma. Spolni turizem je v Vietnamu obstajal že prej, vendar je bil širše družbeno obsojan. Današnji podatki kažejo, da se je kar 60% otrok, vključenih v spolni turizem za to odločilo po lastni izbiri. Razlogi za to so različni. Sklepamo lahko, da se jih veliko odloča na podlagi potrebe po preživljanju družine. Vseeno pa ne gre zanemariti tudi problema vpliva globalizacije, ki je preko medijev kot je internet, med mladimi v Vietnamu omogočil nastajanje novih želja in posledično potreb, katerih mladi ne morejo zadovoljevati na konvencionalne, družbeno sprejemljive načine.

»Globalizacijski procesi ustvarjajo nove potrebe in poti, preko katerih je mogoče potrebe zadovoljiti. Eden izmed problemov je odsotnost ekonomskih poti oz. možnosti, skladnih z normami, oz. vsaj takšnih, ki normam ne nasprotujejo.« (Keenan 2008, 354)

Posamezniki se odločajo za dejanja, ki niso v skladu z normami predvsem zaradi znatne koristi dejanja. Keenan ugotavlja, da glavna naloga globalizacije ni ta, da opredeljuje neprimerna dejanja in določa načine, kako jih penalizirati, temveč da »se identificirajo izbire, pred katere so postavljeni posamezniki v globalizirajoči se skupnosti, vključno z omejitvami teh izbir ter da se identificira družbene sile, ki usmerjajo posameznike v določene odločitve, ki so škodljive za skupnost«. (Keenan 2008, 354)

4.1. Pomen stabilnosti družbe za vpliv globalizacije na družbene norme in vrednot

Globalizacija omogoča posameznikom in skupnostim izobilje možnosti in koristi. Hkrati pa spodkopava možnosti te iste skupnosti za proizvodnjo primernih odzivov na nove, globalizacijske izzive. Pogoji, ki jih ustvarja globalizacija pomenijo za mnoge družbe izgubo pozitivnega vpliva družbenih norm, nezmožnost ustvarjanja novih norm in slabo oz. zmanjšano izvajanje družbenih norm. Posledično je mogoče zaslediti vedno večjo prisotnost anti-družbenega delovanja posameznikov. Povedano drugače, procesi globalizacije na različne načine vplivajo na zmožnosti izvajanja družbenega nadzora in vzdrževanja družbenega zdravja.

Zdrave družbe je mogoče opredeliti kot takšne, ki omogočajo dolgo življensko dobo posameznikov, ki jih pesti le malo število bolezni in prejemajo višja plačila za delo ter so priča nizkemu številu kriminalnih dejanj. Nizka stopnja kriminala je v zdravi družbi posledica predvsem visoke stopnje poznavanja in izvajanja skupnih družbenih norm in vrednot. Nekateri izmed parametrov, ki določajo nivo zdravja določene družbe so stopnja zaupanja med posamezniki v določeni družbi, pripravljenost na posredovanje v življenju drugih, stabilnost populacije tekom časa ter povezanost posameznikov s skupnostjo preko organizacij in dejavnosti. (Keenan 2008)

Teorija družbene povezanosti, torej povezanosti med posamezniki znotraj družbe, med posamezniki in različnimi skupinami ter med državo in družbo na splošno, govori o dejavnikih, ki vplivajo na sposobnost določene skupnosti za proizvodnjo primernih in delujočih odzivov na izzive. Skupnosti z nizko družbeno povezanostjo so namreč mnogo

slabše pri soočanju z novonastalimi globalizacijskimi izzivi, kar jim posledično nadalje šibi družbeno povezanost.

V veliki meri je teorija družbene povezanosti povezana s konceptom anomalije, ki »opisuje stanje, v katerem se posamezniki ne odzivajo na regulatorno silo družbenih norm zaradi privlačnosti želje, kljub nezadostnim sredstvom, ali pa ker so norme same nejasne oz. neuveljavljene.« (Keenan 2008, 356–357) Vendar gre teorija družbene povezanosti še dlje, saj skuša odkriti vzročne povezave in procese, preko katerih vedenje posameznikov vpliva na družbene norme in vrednote.

Zdravo družbo lahko definiramo tudi kot družbo, v kateri vlada visoka stabilnost oz. družbeni kapital, močna družbena povezanost in družbena učinkovitost. Z družbenim kapitalom merimo predvsem kvantiteto in kvaliteto vključitve posameznikov v skupnost, kar pa samo po sebi ne govori o učinkovitem delovanju. Zato le-to merimo z družbeno učinkovitostjo, zmožnostjo družbe, da preko norm in vrednot uresničuje oz. izvaja družbeni nadzor. Družbeni nadzor namreč družbi omogoča zasledovanje lastnih ciljev in uveljavljanje družbenih norm in vrednot brez potrebe po uporabi represivnih organov države.

Pomembno povezavo med družbenim kapitalom in razvojem ugotavljajo že de Tocqueville, Almond in Verba ter Inglehart. Slednji »prepozna vpliv splošnega zaupanja in kulturnih orientacij na ekonomski razvoj in stabilnost demokratičnega ustroja. [...] Podobno ugotavlja Putnam (v Inglehart 1997), ki prepozna ključno vlogo socialnega kapitala pri oblikovanju kulture zaupanja in tolerantnosti, ki je nujen pogoj za uspešen razvoj.« (Hafner Fink 2011, 20)

Teorija o povezanosti družbenega kapitala in družbenega razvoja je, navkljub zmerni uveljavljenosti, prejela določene kritike. Eden izmed kritikov, Olson na primer, ugotavljajo, »da širjenje sekundarnega družbenega omrežja duši ekonomsko rast. Vedenje posameznikov in podjetij v stabilnih družbah postopoma povzroči zgoščanje omrežja kar vodi k dogovornemu, kartelnemu in lobističnemu delovanju ekonomije, ki na ta način postaja manj učinkovita in obvladljiva.« (Hafner Fink 2011, 20–21)

Družbena učinkovitost prav tako govori o stopnji družbene povezanosti in pretoku informacij. Le-te so ključnega pomena za sposobnost neke družbe za soočanje z izzivi. Med njimi je kot ena izmed pomembnejših informacija o strukturi prebivalstva. Družbena stabilnost, opredeljena z nizko stopnjo fluktuacije prebivalstva, predstavlja način kako lahko merimo družbeno učinkovitost za izvajanje nadzora. Stabilnost namreč omogoča ustvarjanje socialnih mrež katere so bistvenega pomena za ustvarjanje občutka zaupanja znotraj skupnosti ter občutka skupnih vrednot. »Kadar si člani skupnosti delijo skupne vrednote, lažje identificirajo in podpirajo skupne cilje.« (Keenan 2008, 358)

Poleg skupnih vrednot je za družbeno povezanost značilno tudi, da si člani skupnosti med seboj zaupajo. Zaupanje ne zahteva, da so člani med seboj prijatelji, temveč temelji na premisi, da vsi člani vedo kakšne so norme in vrednote skupnosti, torej poznajo pravila skupnosti ter na odsotnosti strahu drugega pred drugim. Medsebojno zaupanje je povezano tudi s faktorjem pripravljenosti posredovanja v primeru kršenja sprejetih družbenih norm, in sicer v oblikah kot je spremljanje, nadzor ali soočanje s kršiteljem. Pripravljenost za posredovanje prav tako prispeva k tvorbi družbene povezanosti, je eden izmed njenih esencialnih delov. Pripravljenost komuniciranja z javnimi uslužbenci, predvsem s policijo, je dimenzija zase. Vpliva tako na sposobnost družbe za zaščito lastnih sprejetih norm kot tudi na učinkovitost dela policije, kar posledično vpliva na uveljavljanje sprejetih norm in vrednot znotraj določene skupnosti, torej na njeno sposobnost »to police itself«. (Keenan 2008)

Oblikovanje družbenih mrež in družbenega kapitala ter gradnja zaupanja v delovanje institucije je tesno povezana z ekonomskimi razmerami družbe ali posamične skupnosti. »Geertz v znani študiji [...] ugotavlja, da potencialna eksistenčna ogroženost posameznikov v skupini vpliva na oblikovanje tesnejših povezav članov znotraj skupine« (Hafner Fink 2011, 22)

Ključni faktor negativnega vpliva na družbeno povezanost zato nastopa dohodkovna neenakost. Povezana je tako z nizko stopnjo komunikacije in visoko stopnjo nezaupanja med člani skupnosti (revni člani skupnosti ne razumejo in zato ne zaupajo bogatejšim in vice versa), kot tudi z visoko stopnjo kriminala in ubojev v skupnosti. Čeprav določene člane skupnosti revščina na nek način povezuje, ima neenakost še vedno močnejši vpliv na tvorjenje nezaupanja in s tem slabi družbeno povezanost.

Družbena povezanost vpliva tudi na stopnjo oz. potenco nedovoljenih dejavnosti, in sicer v primeru, ko je mogoče zabeležiti visoko raven družbene povezanosti ali družbene učinkovitosti oz. celo družbenega kapitala, je znatno manj neprimerne vedenja, šikaniranja, nasilja in kriminala. (Keenan 2008)

Hafner Fink in drugi v svojih zapisih poudarjajo, da na nivo družbenega kapitala, razvoja, zaupanja idr. ne smemo gledati kot na značilnosti posamičnih družb, temveč kot na spremljevalce socialnoekonomskega razvoja določene družbe. »Razvoj prinaša eksistencialno varnost, kar pospešuje krepitev vrednosti na obravnavanih spremenljivkah. [...] Sindrom individualizma, avtonomije in samoizražanja se povezuje z obstojem in razvojem demokracije. V tem kontekstu se prevlada individualizma nad kolektivizmom povezuje s socialnoekonomskim razvojem.« (Hafner Fink 2011, 22)

Procesi globalizacije, predvsem gospodarska globalizacija z ustvarjanjem dohodkovne neenakosti, pa tudi politična globalizacija v smislu zakonov, ki omogočajo številčnejšo migracijo in širjenje potrošniške kulture ter izkoriščanje delovne sile, vzpostavljajo pogoje za slabitev družbene povezanosti ter posledično krepitev in porast neprimerne vedenja. (Keenan 2008)

Hirschfield in Bowers sta v svojem delu *The Effect of Social Cohesion on Levels of Recorded Crime in Disadvantaged Areas* raziskovala povezave med družbeno povezanostjo in kriminalom predvsem v revnejših predelih Anglije. Njune ugotovitve kažejo na to, da je družbena povezanost še močnejši faktor vpliva na stopnjo kriminala kot revščina. Vprašanje stabilnosti prebivalcev slabi povezanost in krepi kriminal. Povedano drugače, v predelih, kjer je mogoče zaslediti visoko stopnjo dnevne oz. splošne migracije, se ne razvije družbena povezanost med člani, se ne razvije zaupanje. Posledično je mogoče zaslediti visoko stopnjo kriminala. (Hirschfield 1997)

»Povečana raven družbene in etnične heterogenosti pomeni, da imajo prebivalci manj skupnega med seboj, saj so po večini njihove družbene in kulturne dejavnosti različne. Kot rezultat je manj verjetno, da komunicirajo med seboj oz. da si delijo enake oz. podobne skrbi.« (Hirschfield 1997, 1276)

Skupnost z velikim številom kratkoročnih članov je tako nesposobna razviti močna družbena omrežja, ki, kot smo že omenili, skrbijo za uveljavljanje in izvajanje družbenih norm in vrednot.

Kot pomemben faktor vpliva šteje tudi posameznikovo lastništvo doma (hiše, stanovanja, ...). Člani, ki so lastniki hiše v neki soseski, so pripravljeni vložiti veliko več kot člani, ki niso lastniki določene nepremičnine. Skupnosti, kjer je veliko lastniških nepremičnin, so torej bolj zavzete za ohranjanje »skupnega dobrega«, kar zmanjšuje stopnjo kriminala. To jim omogoča visoka stopnja uveljavljanja in izvajanja družbeno sprejetih norm in vrednot. (Keenan 2008)

Kot že omenjeno, je zaupanje ključnega pomena za visoko družbeno povezanost. Za zaupanje pa je ključnega pomena kvalitetna in visoka stopnja komunikacije med člani skupnosti. Eden izmed znakov zdrave in učinkovite družbe je, da njeni člani ne prezrejo dejanj, ki kršijo sprejete družbene norme in vrednote. Vprašanje odziva je vprašanje zavedanja se posledic tega odziva. Odziv je torej odvisen od tega, ali član, ki se odzove, pozna posledice odziva. V primeru, da kršitelj kljub odzivu člana ne bo deležen negativnih posledic, postane vprašljivo, ali se bo ta in katerikoli drugi član skupnosti še kdaj odločil za posredovanje. Nujno je torej, da se vsi člani skupnosti zavedajo sprejetih družbenih norm in da se vsi skupaj zavzemajo za ohranjanje in izvrševanje le-teh. Zavedanje o tem pa pride preko komunikacije, ki poteka preko formalnih in neformalnih družbenih organizacij v določeni skupnosti. V primeru, da je skupnost izjemno heterogena, je zaupanje zaradi dohodkovne neenakosti mnogo nižje. Nižje ko je zaupanje, slabša je družbena povezanost in nižji je njen kapital. (Keenan 2008)

V družbah, kjer ima večina članov zagotovljeno osnovno preživetveno varnost, se oblikujejo vrednote samoizražanja. »Posledično to pomeni manjšo potrebo po kolektivni zaščiti, večjo avtonomnost posameznikov [...] Posledično se vzpostavi splošno zaupanje, ki nadomesti intimizirano osebno zaupanje. V tem kontekstu se zmanjša verjetnost soglašanja članov skupine z omejitvami glede individualnih svoboščin na račun poudarjenih interesov skupnosti. Samoizražajoče vrednote imajo v tem pogledu izrazito proti-diskriminatorno in humanistično tendenco.« (Hafner Fink 2011, 22)

Poleg vsebinskih norm, torej »družbenih pravil«, poznamo tudi t.i. norme, ki urejajo izvrševanje vsebinskih norm. Slednje so pod vplivom različnih dejavnikov, kot je na primer cena, ki jo mora plačati član skupnosti, ki je izvrševalec sankcije za neprimerno vedenje drugega člana, ali pa stopnja družbene povezanosti, ki pogojuje možnosti za izvajanje sankcij za neprimerna vedenja. Proces globalizacije ima znaten vpliv na dejavnike vpliva in posredno na uveljavljanje norm ter vsebino norm, zaradi česar lahko

sklepamo, da ima globalizacija preko vrednot in norm, posredno vpliv tudi na vedenje članov določene skupnosti, družbe. (Keenan 2008)

Sankcioniranje neprimerne vedenja je, kot že omenjeno, pogojeno predvsem s ceno, ki jo mora plačati izvajalec sankcije. Razlogi za samo sankcioniranje so lahko različni. Vsekakor je eden izmed razlogov, da izvrševalec prepozna, da se eden ali več članov skupnosti ne vede v skladu s sprejetimi normami. Izvrševalec pa se za sankcioniranje lahko odloči tudi v primeru nevoščljivosti, torej ko čuti, da je bil sam prikrajšan za nekaj, medtem ko drugi člani skupnosti kljub enakemu vedenju niso bili prikrajšani. Sankcioniranje pa ni mogoče le zaradi prepoznavanja neprimerne vedenja, temveč tudi zaradi družbene in osebne premoči, ki jo premore izvrševalec, saj sicer ne bi mogel izvajati sankcije. Razlika v socialnem statusu je vsekakor dober primer. V kolikor zagreši neprimerno dejanje oseba z nižjim socialnim statusom je veliko večja verjetnost, da bo prišlo do sankcioniranja kot v primeru, da je neprimerno dejanje zagrešila oseba z visokim družbenim statusom. S tem v mislih je mogoče sklepati, da člani nižjih slojev niso sposobni sankcionirati drugih, saj nimajo ne »zunanje« ne »notranje« moči za izvajanje. (Keenan 2008)

Družbeni status je bistven za oblikovanje družbenih odnosov, le-ti pa igrajo vlogo enega izmed ključnih dejavnikov v oblikovanju in izvajanju družbenih norm. Družbeni status tako posredno vpliva na vzdrževanje družbenih norm, in sicer vpliva na sam proces obsojanja neprimerne vedenja ter na doajmanje posameznika, ki je neprimerno vedenje zagrešil. Kar se tiče procesa obsojanja, ima status vpliv na samo neprimerno vedenje. Z drugimi besedami, v kolikor je neprimerno dejanje zagrešila oseba z visokim družbenim statusom, je večja verjetnost, da vedenje ne bo razumljeno kot popolnoma neprimerno, in ostaja vprašanje, ali se bo sankcioniranje dejansko vršilo. V primeru vpliva statusa na doajmanje posameznika, to pomeni, da je za osebo z visokim statusom veliko manj verjetneje, da bo deležna najstrožje kazni za neprimerno vedenje. Na kratko lahko zaključimo, da ima status v naših družbah veliko vlogo. *Social status does matter!*

Pomembna je tudi t.i. vidljivost posameznikov. V kategorijo vidljivih spadajo osebe z visokim statusom, vendar pa lahko to značilnost pripišemo tudi članom raznih etničnih ali rasnih skupin, ki se vidno razlikujejo od povprečnega člana skupnosti. Visoka vidljivost ponavadi jamči tudi za posebno pozornost, ki posamezniku, katerega vedenje

ni v skladu s sprejetimi normami, prinese podoben odnos kot posamezniku z visokim družbenim statusom. (Keenan 2008)

Odzivi opazovalcev in sankcije, katerih je deležen posameznik za, glede na sprejete družbene norme in vrednote, neprimerno vedenje, so odvisne tudi od okolja, v katerem posameznik izvaja določeno vedenje. Z drugimi besedami, neprimerno vedenje, storjeno v »domačem« okolju, nosi s seboj popolnoma drugačne posledice za posameznika kot neprimerno vedenje, ki se vrši v za posameznika »tujem« okolju. »Za učinkovitost neformalnega družbenega nadzora je ključno, da posamezniki, ki vršijo sankcioniranje, in posamezniki, ki kršijo družbene norme spadajo v isto skupnost z istimi sprejetimi normami.« (Keenan 2008, 373–374) Globalizacija je po eni strani otežila izvajanje sankcioniranja ter poenostavila možnosti kršenja družbeno sprejetih norm in vrednot. Temu pojavu pravi Keenan segmentacija ugleda (reputational segmentation). »Gre za možnost, da si lahko posamezniki zavestno ustvarijo ali vsaj imajo korist od posedovanja različnih ugledov v različnih krajih. Segmentacija ugleda je strategija, ki omogoča, da oseba krši družbene norme ene skupnosti, ne utрпи pa nobenih posledic v drugi [svoji] skupnosti.« (Keenan 2008, 374)

Človeški jaz je sestavljen iz intimnega in družbene aspekta. O tem že nekaj časa pišejo tudi znani psihologi kot sta Charles Carver in Michael Scheier. Intimni in družbeni aspekt skupaj tvorita tako vzroke kot samo vedenje določenega posameznika. Tako kot lahko intimne želje vplivajo na družbena pričakovanja, lahko tudi družbena pričakovanja vplivajo na intimne želje. Na ta način družba preko intimnih želja do neke mere vpliva na vedenje posameznika ter omogoča uveljavljanje in izvajanje družbeno sprejetih norm. »Globalizacija spremeni to enačbo. Dohodkovne in statusne razlike, komunikacijski problemi ali enostavno razdalja posameznika razreši nuje, da v celoti upošteva družbena pričakovanja pri odločanju o neprimernem vedenju«. (Keenan 2008, 376)

Obstoj zdrave, delujoče družbe, temelji na sprejetih skupnih družbenih normah, ki delujejo kot neke vrste nepisani zakoni z namenom, da omejujejo posameznikovo vedenje, ki gre večinoma v smeri egoističnega zadovoljevanja kratkoročnih želja, neupoštevajoč možne negativne posledice. Pomanjkanje družbenih norm kot posledica pomanjkanja socialne povezanosti, kar lahko opredelimo kot eno izmed posledic globalizacije, povzroča pomanjkanje sankcioniranja posameznikove kratkovidnosti.

Pomanjkanje sankcioniranja v določenem trenutku določa oz. odloča ne le o prihodnjem sankcioniranju, temveč tudi o moči in mejah vsebinskih norm. Le-te so v primeru stalnega spodkopavanja v nevarnosti za razpad. Družbene norme lahko neprimerno vedenje tudi okrepi, in sicer, v kolikor se kršitelj norm sprijazni s sankcijami in pokaže znake kesanja. Zato so posledice pri segmentaciji ugleda mnogo širše. Ne gre samo za koristi posameznika, ki vrši neprimerno dejanje, temveč predvsem za negativne posledice, ki jih občuti družba, v kateri je posameznik zagrešil neprimerno vedenje, saj ni mogoče uveljavljati družbenih norm in prav tako ni mogoče oblikovati močnejše družbene povezanosti kot posledice družbene učinkovitosti pri sankcioniranju neprimerne vedenja. »Družbene norme in možnost sankcioniranja delujejo torej kot neke vrste sredstvo za zdravljenje kratkovidnega obnašanja posameznikov in pomenijo dodatno orodje družbenega nadzora.« (Keenan 2008, 379)

4.2. Pomen starostnih skupin za razlago sprememb v družbenih normah in vrednotah

Po podatkih javnomnenjskih raziskav je mogoče opaziti trend upadanja pomena modernih, tradicionalnih vrednot, kjer igrajo osrednjo vlogo predstave o dolžnosti in lojalnosti do skupnosti/družbe. Trend naraščanja gre v smeri bolj individualiziranih vrednot, kot so socialna varnost, odnosi, skrb za okolje, kakovost življenja. Prihaja do vzpona vrednot individualizirane etike vsakdanjega življenja. (Ule 2004)

Premik od modernih k postmodernim vrednotam je dejansko premik v samem značaju vrednot. »Medtem, ko so se klasične industrijske vrednote kazale predvsem kot skupek jasnih norm, vedenjskih pravil, življenjskih ciljev, imamo sedaj opraviti z dokaj fluidno in spremenljivo strukturo vrednotno-osebnih usmeritev, ki jih je težko pojmovno in empirično identificirati.« (Ule 2004, 352)

Proces spreminjanja vrednot je mogoče spremljati že kar nekaj nekaj desetletij. V 60. in 70. letih se je zgodil kot premik vrednot iz mladinskih subkultur in gibanj v prevladujoč sistem vrednot. Šlo je, kot pravi Ule, za »podiranje zadnjih tabujev in omejitev, ki so vsem generacijam še preprečevale sprejemanje množične potrošnje, vladavino

množičnih medijev, slovo od vrednot tradicionalnega industrializma in erotiziranje sveta«. (Ule 2004, 354) Kasneje, v 80. Letih, je premik vrednot šel v smeri prehoda iz skupnega oz. globalnega na posamezno oz. partikularno, h konkretnim vrednotam s poudarkom na medosebnih odnosih in kvaliteti posameznikovega življenja.

Podobno razmišljajo tudi v Centru za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Tam menijo, da:

[...] se proces modernizacije povezuje s specifičnimi kulturnimi spremembami, za katere je značilen zlasti prehod od tradicionalnih vrednot k vrednotam racionalno-legalne oblasti. Proces kulturne modernizacije (Inglehart 1995) poteka vzporedno z industrializacijo, urbanizacijo, množičnim izobraževanjem in skokovito ekonomsko rastjo (nekje do druge polovice 20. stoletja), kar vpliva na uveljavljanje vrednot, ki ne temeljijo več na tradicionalni vrednotni in moralni shemi z družino in cerkvijo v središču, temveč na državi in njenih političnih institucijah. Teorija modernizacije v tem pogledu temelji na podmeni povezanosti socioekonomskega razvoja s koherentnimi in predvidljivimi spremembami v kulturnem in političnem podsistemu. (Hafner Fink 2011, 18)

V zadnjem desetletju je oblikovanje vrednotnega sistema za posameznika postalo »iskanje ravnotežja med osebnimi željami in pričakovanji in možnostmi ter zahtevami družbe. [...] Vrednote so postale ... življenjski vzorci, ki jih ljudje osvojijo v »trgovanju« z različnimi ponudbami življenjskih stilov«. (Ule 2004, 354)

Zaradi vznikanja novih vrednot in predvsem zaradi novega načina oblikovanja vrednotnega sistema je pogosta kritika današnjega časa, da živimo v času moralne krize, moralnega kaosa. »Nove generacije naj bi bile produkt sodobne potrošniške družbe, površne popkulture in medijev. Nekateri prisegajo na krizo družine in pomanjkljivo starševsko vzgojo ter s tem na pomanjkanje vzgojnih pravil in norm.« (Ule 2013, 89) Vendar je vse to, kot nadaljuje Ule, posledica površnosti in lastnega ideološkega prepričanja ter predvsem »nepoznavanja značilnosti razvoja sodobnih družb«. (Ule 2013, 89)

Spremembe vrednotnega sistema se že nekaj desetletij meri na mladi populaciji, predvsem zato, ker so mladi dober pokazatelj sprememb. »Mladost in mladina sta namreč rezultat razvoja in sprememb v sodobnih družbah, obenem pa sta s svojimi hitrimi reakcijami na te spremembe občutljiv barometer in napovedovalec bodočih

družbenih tokov.« (Ule 2004, 354) Vendar ne gre pomešati mlade populacije kot pokazatelja sprememb in mladih kot gonilne sile za napredek.

Koncepta mladi in razvoj sta že dlje časa vzročno povezana. Enačba, katere smo vajeni in katera je veljala tako v kapitalističnih kot komunističnih družbah, se glasi mladina = napredek. »Toda dialektika družbene preobrazbe je ob koncu dvajsetega stoletja privedla do »idej o koncu rasti« (Ule 2007, 63) Zahteve po nepretrganem gospodarskem in tehnološkem razvoju so rezultirale v nešteti ekoloških krizah, gospodarskih krizah, geopolitičnih bojih za naravne vire. »S problematizacijo koncepta »napredka« upada tudi tista ideološka konotacija pojma mladine, ki je v mladini videla »gonilo napredka«, »kazalnik razvoja«, »anticipacijo prihodnosti« (Ule 2007, 63) Družbena moč mladih posledično upada, hkrati se je spremenilo dožemanje mladine po enačbi mladina = napredek, v mladina = gonilo množične potrošnje. Apatija in nezanimanje za družbene teme kot so pravice žensk, socialna pravičnost, človekove pravice ipd. je mlade še nekoliko odrinilo od »mize za odrasle«. » ... prav mladi (so) najočitneje in najhitreje od vseh družbenih slojev zamenjali zanimanje za te teme z izrazito privatističnimi koncepti družbenega sveta, z družbeno anomijo in izgubo zgodovinskega spomina.« (Ule 2007, 63)

Ule v svojih raziskavah in anketah ugotavlja, da gredo spremembe vrednot in življenjskih usmeritev v smeri »odmik(a) od sveta plačanega dela in zaposlitve kot osrednje vrednotne usmeritve k lastnemu svetu, zasebnosti, samorealizaciji«. (Ule 2004, 355). Malce bolj detajlno so opredelili značilnosti procesov postmodernizacije Hafner Fink in sodelavci, ki menijo, da se »proces kulturne postmodernizacije (za razliko od modernizacije) kaže v naslednjih procesih:

- Prevladovati začnejo postmoderne vrednote oblasti [...]
- Upada zaupanje v učinkovitost birokratske oblasti [...]
- Pojavlja se zadržanost do prevladujočega »zahodnega modela« [...]
- Upada zaupanje v racionalnost znanosti in tehnologije« (Hafner Fink 2011, 19)

Posamezniki torej vse bolj vrednotijo kvaliteto lastnega življenja, spoštovanje moralnih zakonov, vendar ne zaradi dolžnosti, kot je bilo to v primeru spoštovanja tradicionalnih vrednot, temveč kot lasten individualen postulat moralnosti.

Ne spreminjajo pa se le vrednote. Posledično se spreminjajo tudi življenjske prakse in običaji celotne populacije. Kot že omenjeno, prihaja do sprememb v dožemanju dela, pojavlja se »sprememba spolnih vlog, pluralizem družinskih oblik, ... sledenje novim stilom v potrošnji in množični kulturi, ki so jih prinašali in prenašali množični, zlasti vizualni mediji, ... vse večji (je) pomen osebnih izkušenj, vrednot in idealov, poudarjanje »postmaterialnih in ekspresivnih vrednot«, kot so kakovost življenja, samorealizacija, odnosi«. (Ule 2007, 64)

Sprememba v odnosu do dela se kaže predvsem v delovni morali. Mladi zaposleni se ne zadovoljijo le s primerno plačo, delo jih mora tudi osebno izpopolnjevati. Pomembna je torej samorealizacija. Današnji mladi od dela torej zahtevajo podobno kot zahtevajo od prostega časa.

Potrdila se je domneva, da mladi postopno zavračajo prejšnji prevladujoči sklop vrednot: delo – zaposlitev – kariera – zaslužek in se bolj nagibajo k bolj osebnemu sklopu vrednot: medosebni odnosi – osebni razvoj – kreativnost – izobrazba – kvalitetno vsakdanje življenje. [...] Spreminjajo se merila in zaznave »bogastva« in »revščine«, in to celo tako daleč, da ljudje včasih raje živijo z manj prihodki in z nižjim socialnim statusom, če jim to prinaša višjo kakovost življenja ali napredek v samorealizaciji. (Ule 2007, 67)

Spreminja se tudi vloga in percepcija družine in zakona. Družina postaja zatočišče, svetinja, prostor zavetja, kar je velik odklon od pomena družine v moderni kulturi, ko so družine predstavljale prostor prisile. Prisotna je »podaljšana odvisnost od staršev, ki nikakor ni le materialne narave« (Ule 2007, 64), prav tako pa deluje kot, da so mladi in starši podpisali neke vrste pogodbo, ki za ceno zaščite pred visoko tekmovalnim zunanjim svetom, »uresničujejo želje staršev po socialni promociji svojih otrok«. (Ule 2004, 357) Razlogi za »podaljšano bivanje pri starših« pa verjetno tičijo v podaljšanjem šolanju za vse družbene razrede in »vedno večji individualizaciji izobraževalnih poti«. (Ule 2007, 64) Vse to vodi v izginjanje adolescence oz. kot pravi Cote v svoji knjigi *Arrested Adulthood* (2000), se zdi kot da velika večina ljudi sploh ne odraste, vsaj ne v tradicionalnem smislu besede.

Spremenilo se je tudi dožemanje zakona, ki je v moderni družbi deloval kot institucija, v postmoderni pa zavzema vlogo odnosov. Za primer Ule (2004, 357) navaja, da so »v

devetdesetih letih (kot odločilno za vzpostavitev zveze) izpostavili zaupanje, spoštovanje različnosti».

Naraščajoča negotovost prehoda v odraslost, čemur nekateri avtorji pravijo kar »ontološka praznina« ali tudi »prazna prihodnost«, je danes skupni imenovalec mladih ljudi po vsej Evropi. [...] Postmodernisti, kot sta Lyotard (1984) ali Baudrillard (1988), menijo, da vstopamo v novo, postmoderno obdobje, v katerem analiza družbene strukture izgublja svoj smisel. Vzorci socialnega vedenja in individualizirane življenjske poti naj bi postajali nepredvidljivi, velike družbene teorije in klasični sociološki dejavniki (spol, starost, razred, rasa, narodnost ...) pa neustrezni pri pojasnjevanju spremenljivosti individualiziranih življenjskih potekov in stilov. (Rener 2007, 42)

Prazna prihodnost ni le skupni imenovalec, je tudi posledica frustracij posameznikov, ki so ujeti med zahteve o individualni odgovornosti na eni strani in med izkušnjo nemoči na drugi strani. Posamezniki se, kot v odgovor na frustracijo, glede na situacijo oz. posledice vsakič znova reinterpreterirajo. Značilnost reinterpreteracij je predvsem usmerjenost v posameznika, »implozija v zasebnost in politika zmanjševanja tveganj v življenjskih izbirah«. (Ule 2004, 356-357) Posledice ustvarjanja defenzivno usmerjenih vrednot, torej vrednot, ki gredo predvsem v smeri zasebnega in družine, so lahko za družbo (in posameznika) tako pozitivne, pri čemer vodijo proti večji avtonomiji posameznika, kot negativne, pri čemer vodijo v anomijo. (Ule 2004)

Raziskovalci (Du Bois-Reymond, Chisom) navajajo in poročajo tudi o vedno pogostejšemu teženju mladih k običajnosti. Kot pravi Ule je »želja po običajnosti [...] za mlade v določeni meri tudi kot nekakšen oklep. V času, ko ni več nič zavezujočega in trdnega, je običajnost mogoče razumeti kot varovalo pred nepredvidljivostjo sodobnega življenja.« (Ule 2013, 94)

Individualizacija posameznika se dogaja tudi na politični ravni, in sicer v smislu, da se mladi s perečimi vprašanji in težavami družbe ne soočajo oz. ukvarjajo na tradicionalne načine preko članstva v političnih strankah in gibanjih, združenjih. Zaradi tega odklona mladih od kolektivnih dejavnosti se politika vedno bolj opira na starejšo populacijo, kar znatno zvečuje perečo vrzel med mladimi in politiko. (Ule 2007)

Ugotovimo torej lahko, da je v zadnjih nekaj desetletjih med mladimi, in posledično nasploh v družbi, opaziti in beležiti premike od modernih, tradicionalnih k postmodernim sistemov vrednot. Poudarek na lojalnosti do družbe prehaja v poudarek na lojalnosti do samega sebe. Nove vrednote na prvi pogled delujejo egocentrične in narcisoidne. A vendar, kot pravi Ule, ni tako. »Gre za proces samo-pojasnitev, ki vključuje tudi iskanje novih družbenih vezi v družini, v prijateljskih odnosih, na delu in v javnosti. V sodobnosti torej prihaja do nepovratnih sprememb tudi v življenjskih in vrednotnih orientacijah.« (Ule 2013, 94)

Raziskave in študije kažejo na premik v smeri postmodernih vrednot, porast individualizma nad kolektivizmom, na poudarjanje pomena družine in samorealizacije na delovnem mestu, na sprejemanje drugačnosti. A vendar slika sodobnega sveta ni takšna. Kot ugotavljajo Hafner Fink in drugi, »se srečujemo z realnostjo družbenega življenja, kjer se zdi, da prevladujejo ravnanja, ki imajo v ozadju ravno obratno vrednotno podlago: prevladovanje vrednot moči, doseganja, ... pa tudi preživetvenih vrednot v nekaterih delih prebivalstva.« (Hafner Fink 2011, 66) Zakaj potem raziskave kažejo na spreminjanje vrednot in vrednostnega sistema, ko pa se »realna« slika kaže v popolnoma drugačni luči? Hafner Fink in drugi predpostavljajo, da je problem drugje, in sicer, da je:

... ujetost v spiralo rasti [tisto], ki povzroča razkorak med vrednotami na eni strani in ravnanjem na drugi. To npr. kažejo odzivi elit ob reševanju krize: ker bi izhod iz spirale rasti pomenil bankrot [...], se pač pristaja na tezo, da je rast edina rešitev [...] Podobno je na ravni posameznika: zakaj bi se trudil s strpnostjo, varovanjem narave, solidarnostjo, družbeno odgovornostjo ..., saj mi to nič ne pomaga pri zagotavljanju preživetja. Če bom izstopil iz tekme za materialne dobrine in za srečo, sem poraženec. (Hafner Fink 2011, 66)

Diskrepanco med rezultati raziskav in anket ter realno sliko sodobne družbe je mogoče razumeti tudi drugače. In sicer v smeri frustracije posameznika, ki se sicer moralno samo-zavezuje k doseganju določenih ciljev, a je nezmožen le-te doseči saj je vpleten v začaran krog, razpet med lastnimi zmožnostmi in premalo sredstvi za doseganje ciljev.

Beck meni, da »trpimo od novih oblik svobode in ne od »krize vrednot«. « (Beck v Ule 2004, 358) Če smo še bolj natančni lahko rečemo, da »trpimo od nepričakovanih

posledic in oblik vsakdanjih zahtev po več svobode ...«. (Ule 2004, 358) Ule gre še dalje in opredeli sodobni vrednotni sistem kot »altruistični individualizem [...] Kdor živi za sebe, mora živeti socialno.« (Ule 2004, 359)

Spremembe v vrednotnem sistemu, hierarhiji, so se že in se še naprej dogajajo. Posledično se spreminjajo norme, življenjski cilji, pa tudi delovna mesta, družine in skupnosti. Zaključujem z mislijo Mirjane Ule, ki pravi, da »odgovorni za razvoj modernih družb ne bi smeli več podcenjevati teh sprememb, ampak jih prepoznati kot zaželen in neizogiben produkt demokratičnega razvoja. Tožbe o razpadu vrednot namreč blokirajo nove orientacije in izhode.« (Ule 2004, 359)

5. Izgredi v Angliji 2011

Vsakršni izgredi, ne glede na lokacijo ali časovni okvir, potrebujejo oz. zahtevajo odziv trenutne vladajoče politike. Politični akterji so zaradi oblikovanja primernih zakonov in uporabe primernih represivnih metod, primorani identificirati nprav nastale situacije ter s pomočjo analize predložiti prepričljivo diagnozo vzrokov. Nikakor pa jim ne šteje v prid dejstvo, da so izgredi izjemno dvoumni in le redko hitro in enostavno definirani. (Zhang 2012, 6)

Izgredi so eden izmed redkih, a vseeno izvrstnih primerov, ko je mogoče opazovati ter raziskovati obnašanje vladajoče elite. V primeru izgrede pride namreč do novega prostora v politični sferi, ki kliče po zapolnitvi z novimi politikami, novimi zakoni ter uredbami. Prav tako je ta čas zanimiv, saj je mogoče opazovati kako določeni glasovi pridejo na plano in kako so drugi glasovi dobesedno izključeni iz pogovorov o rešitvah in novih zakonih. (Zhang 2012, 6)

V naslednjih poglavjih se bom lotila kratke predstavitve različnih pogledov na izgrede, nadaljevala bom z opisom samih izgrede, ki so se začeli v Londonu in razširili v druga angleška mesta kot so Birmingham, Manchester, Nottingham in Liverpool, ter na koncu opisala posledice izgrede ter odzive, tako vlade, kot medijev in akademikov.

5.1. Zgodovinski kontekst in kratka analiza razlag izgrede

Ne glede na kontekst ali lokacijo je pri vseh izgrede mogoče ugotoviti naslednje: oblast se je vselej odzvala z izjavo, da je množica sama po sebi gnila oz. da je gniloba za množico konstitucionalna. In vselej so se, po daljši in konkretnejši analizi dogodkov, tovrstne izjave izkazale za napačne. (Reicher 2011, 405)

Skozi zgodovino je mogoče zaslediti veliko negativnega govora o masi ljudi, množicah in izgrede. Takšen govor večinoma izvira na strani elite, ki se množice zave šele, ko se ta v velikem številu zbere ter ogroža status quo. (Reicher 2011, 425)

Že oče zgodovine, grški filozof Herodot, je dejal, da ni nič bolj nerazumljivega in nič bolj ponosnega kot je množica ljudi. (Reicher 2011, 460) Danski filozof Kierkegaard je Herodotovo izjavo še nadgradil, saj je dejal, da je nujno vedeti kaj je skupno razmišljanje množice, ter nato narediti ravno obratno. (Reicher 2011, 460) Prav tako se množico nadalje opisuje kot skupek najnižjih razredov, skupino nekontroliranih in krvoločnih morilcev, željnih krvi, oz. kot mešano množico divjih moških in žensk, ki so izgubili občutek sramu. V novejši zgodovini se množice, predvsem v primerih uporov proti diktatorskim vladam, opisuje kot skupine fašistoidnih posameznikov, kot huligane in podkupljene nazadnjaške člane družbe. Vladajoča elita se ne omejuje le na moške in ženske, temveč so obsojanja vredni tudi otroci. Tako so v primeru upora proti romunskemu predsedniku Ceausescuju o upornikih pisali v stilu: 'Vsi so bili pijani, tako starejši kot tudi njihovi otroci.' Prav tako se vladajoče elite poslužujejo besednih zvez, kot je organizirana zarota. V primeru upora na kitajskem trgu Tiananmen so bili izgredniki opisani kot »majhna skupina ljudi, ki na podlagi nekih skritih motivov izrabljajo čustvene študente za širitev govoric, ki zastrupljajo in zavajajo človekovo razmišljanje«. (Reicher 2011, 460)

Vse od Herodota pa do danes je torej mogoče zaslediti, da se v primeru ko je govora o množicah in o konfliktih (posledično o konfliktinih množicah), sama pesem vladajoče elite ne menja. Vedno je mogoče izluščiti enako bistvo, ki je: 'Mi (elita) nismo nosilci problema, naša dejanja niso problematična. Problem je vedno v »njih«, množici, oni so tisti, ki se obnašajo »brezglavo«.'

Pod predpostavko, da so izgredniki brezglavi in da z njimi ni moč racionalno sodelovati je torej popolnoma nesmiselno, da bi se jih trudili poslušati oz. razumeti. Edini način za »upravljanje« takšne množice je potemtakem čista in gola sila. Sila v obliki represivne tehnologije kot so vodni topovi, represivne regulacije kot so policijske ure, in represivne sodne obsodbe kot je npr. izrekanje sodb z namenom dajanja zgleda. (Reicher 2011, 460)

Tovrstno razmišljanje pa ni edinstveno le v primerih izgredov oz. izgredov na angleških tleh. Na ta način se je med prvo svetovno vojno razmišljalo o nemških vojaki. Videli so jih kot gručo pobesnelih psov, s katerimi se ne da rezonirati, temveč jih je potrebno nemilostno tepsti vse dokler ne sprejmejo prave avtoritete.

Premisa postaja torej, da so v izgredih vključeni nižji sloji, neizobraženi ljudje, ljudje brez morale in vrednot, ljudje polni gneva in sovraštva, na katero je potrebno odgovoriti z represijo in odvrčanjem pozornosti. Vprašanja, od kod izvirajo vzorki za izgrede, za nezadovoljstva zaradi katerih vzniknejo izgredi, vprašanja o nestrinjanju in konfrontaciji s trenutno vlado se le-te ne dotaknejo. Vladajoče elite oz. vlada ter njene institucije, tako legislativne kot represivne vedno znova igrajo le vlogo zatiralca, izvajajo korekcije in uveljavljajo zakone za preprečitve vnovičnih izgredov. (Reicher 2011, 486)

V kolikor bi se množice odločale za izgrede zaradi pomanjkanja morale in vrednot, na kar se sklicujejo večinoma vladajoče elite ter mediji, bi se izgredi morali večinoma oz. skoraj ekskluzivno dogajati v okoljih kjer je družba izjemno nehomogena, v t.i. razbitih družbah. Iz zgodovinskih primerov pa je mogoče dokazati ravno nasprotno. V času hitre industrializacije 19. stoletja, ko so se mesta širila in polnila z neverjetno hitrostjo¹¹, je bilo zabeleženih mnogo manj izgredov, kot sicer. Enako velja za izgrede v ameriških mestih v 60. letih 20. stoletja. Ti izgredi se niso dogajali v razdrobljenih in heterogenih naseljih, temveč v stabilnih in homogenih črnskih naseljih.

Na tem mestu je potrebno omeniti oz. se vrniti na samo ovrednotenje izgrednikov kot kriminalcev, divjih podgan, lenuhov, na pol ljudi ipd. Kljub temu, da je res, da sestojijo izgredniki večinoma iz ljudi iz nižjih razredov (revolucije niso še nikoli začeli tisti, ki imajo koristi od trenutnega stanja vladanja), pa je vsekakor mogoče trditi,¹² da so tisti resnični kriminalci in brezposelni in »najnižji od najnižjih« dejansko in večinoma v manjšini. (Reicher 2011, 504)

Ena izmed večjih raziskav in analiz izgredov, *Report of the National Advisory Commission on Civil Disorders*¹³, je bila izdelana na podlagi ameriških izgredov v 60. letih 20. stoletja. V raziskavo so vključili vse možne in dostopne dokaze o izgredih. Predvsem so njihove dokaze tvorili intervjuji, ki so jih opravili z udeleženci, za katere so naredili tudi obsežne preiskave/raziskave njihovih življenj. Njihove ugotovitve kažejo, da se na številne izgrede ne sme gledati kot na celoto, temveč jih je potrebno gledati posamično, saj se

¹¹ V 19. stoletju so se iz ruralnih in primestnih krajev v angleška mesta zgrinjale gruče socialno zelo različnih ljudi.

¹² Georges Rude, *The Crowd in the French Revolution* (Oxford: Oxford University Press, 1959).

¹³ Report of the National Advisory Commission on Civil Disorders:
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/8073NCJRS.pdf>

večinoma dogaja, da so določeni izgredi uperjeni izključno proti policiji, določeni proti tujcem ali bogatim v določeni družbi, spet drugi izgredi pa se lahko dogodijo zaradi izostanka policijske prisotnosti in z namenom le-to neprisotnost izkoristiti zaradi koristoljubja, za poravnavo »starih dolgov« ali pa celo za lažne terjatve do zavarovalnic. Torej gre za popolnoma različne pojave, ki imajo različne izvore, različne metode izvajanja, različno strukturo množice in predvsem različne cilje. (Reicher 2011)

Ne glede na različnost skupin, situacij in ciljev pa je bilo na podlagi tako široke raziskave možno priti do zaključka o profilu izgrednika. Ugotovili so, da gre za domačina, patriota, tesno vključenega v domačo skupnost, a ekonomsko slabo stoječega, kljub temu da gre za srednje dobro izobraženega človeka. Prav slednje mu daje prednost pred manj izobraženimi, saj se bolje spozna na zadeve in je bolje informiran o dogajanjih v politiki. Tukaj lahko potegnemo primerjalno nit z izgredi v angeških mestih leta 2011, predvsem z izgredi v Tottenhamu in Hackneyju (predela v mestu London), saj so le tisti, ki so bili tesno povezani v svoji domači skupnosti, umeli dogajanje in v njem posledično sodelovali. (Reicher 2011)

Dodatno, v kolikor bi bile množice nemoralne oz. »nore«, kot jih nekateri opisujejo, bi morali tudi najzmernejši posamezniki, v stiku s takšno množico, biti sposobni izvajati največje ekstreme. Premisa je sledeča: četudi jih družijo skupna točka zamere ali ogorčenja, ko se enkrat množica formira, ostane popolnoma brez nadzora ter izvaja dejanja brez razmisleka, izvaja celo dejanja, katerih kot posamezniki ne bi nikoli izvedli. Potemtakem bi se v primerih izgredov zaradi pomanjkanja hrane moralo dogoditi sledeče: izgredniki bi pokradli hrano ter jo pojedli. Vendar pa se to ne dogaja. Zgodovinsko gledano gredo izgredi zaradi pomanjkanja hrane v večini bolj v smeri kaznovanja proizvajalcev hrane kot za krajo samo. Gre torej bolj za »dodatno obdavčitev« kot za kaj drugega.

Kot je zapisal George Rude:

Mešana skupina povprečnih ljudi se zbira pred trgovinami mlinarja, trgovca in peka. Pritožujejo se nad cenami, kradejo vso hrano, ki je na dosegu rok, ter jo z vozovi vozijo na tržnico, kjer jo prodajajo (predvsem domačinom) po ceni, ki se njim zdi primerna, nato pa zaslužek nosijo nazaj lastnikom trgovin. Na poti domov in doma

pa se hvalijo s tem, da so storili pravično delo, takšno, kot bi ga morali izvajati pristojni organi. (Rude v Reicher 2011, 608)

V primeru izgrediv v črnem predelu Los Angelesa v 60. letih 20. stoletja, ko so bili tarče tuji trgovci, so trgovine, označene, da so v lasti črncev, pustili pri miru, ter se raje lotili uničevanja trgovin v lasti Korejcev, ki so jih videli kot uničevalce in izkoriščevalce.

Kot že rečeno, je izgrede in izgrede same potrebno analizirati posamično, torej ne moremo posploševati na podlagi tistih nekaj individualnih dejanj oz. individuumov, ki so izgrede izkoristili za lastno dobrobit, saj so le dejanja, ki izvirajo iz skupne zamere tista, ki resnično privabljajo množico. Vzroki in posledice teh dejanj skupin izgrede so enkrat bolj, drugič manj jasni. Napadi na določene zgradbe se že lahko zdijo nesmiselni, še posebno, če so zgradbe znotraj skupnosti v kateri živi skupina. Vsekakor pa je potrebno pogledati malce dlje, še posebno v lastništvo zgradb. V večini primerov, ko so izgrede uničevali zgradbe, ki so se fizično nahajale v skupnosti, te zgradbe niso bile del skupnosti, temveč so bile v lasti subjektov, za katere je veljalo prepričanje, da niso del skupnosti (večinoma multikorporacije, banke, tujci). Zatorej izgrediv resnično ne moremo opredeljevati z besedami opustošenje ali anarhija. (Reicher 2011, 643)

V naboru načinov interpretacij izgrediv obstaja tudi t.i. argument agitatorja, ki omogoča vladajoči eliti, da najde vzroke za izgrede izven svoje družbe/države. Takšen je primer, ko so izgrede zavajani s strani »outsiderjev«, tujcev iz drugih držav. V bistvu pa gre za vnaprej premišljeno zaroto. Izgrede tako postanejo način delovanja proti lastnemu ljudstvu/skupnosti in ne v prid delovanja lastne skupnosti.

Po drugi strani pa mit o tujem agitatorju implicitno nakazuje v smer, da so izgrede mnogo bolj organizirani in premišljeni. Vse raziskave, ki so se odvijale v to smer so pokazale, da kljub temu da so določeni »outsiderji« (npr. afriško-ameriški radikalci med izgrede v Newarku leta 1967 ali pa motoristična tolpa v primeru izgrediv v Brixtonu v 80. letih 20. stoletja) izrabili okoliščine izgrediv, vseeno ni bilo dokaza, ki bi konkretno nakazoval na naklepne namere oz. vodeno zaroto s strani outsiderjev kot gonilno silo izgrediv. (Reicher 2011, 643)

Če povzamem zapisano, sem eksplicitno in pa tudi implicitno nakazala na naslednji zaključek glede načina interpretacije in ovrednotenja izgrediv. Za analizo izgrediv se lahko uporablja več metod, vendar prevladuje metoda, ko se v ospredje izgrediv postavi

marginalizirano skupino prebivalcev (brezposelni, pripadniki drugih ras kot je bela, mladi, člani tolpe), na katere tako oblast kot mediji kažejo s prstom kot na edine krivce za nastale razmere. Izgredi so tako posledica narave in stanja morale izgrednikov.

Preko kvantitativnih in kvalitativnih analiz izgredov pa je mogoče priti do zaključka, da so izgredniki večinoma »ljudje iz skupnosti«, ki s svojimi dejanji izražajo točno določeno mišljenje/razmišljanje ter z dejanji kažejo na jasne vzorce.

Odpira se vprašanje, zakaj se torej vladajoče elite in mediji ter nekateri akademiki še vedno poslužujejo stereotipne razlage izgredov. Vsekakor morata biti v igri namen odvrnitve pozornosti od resničnih problemov/vzrokov ter namen prelaganja odgovornosti za nastale razmere na izgrednike. Ravno zaradi slednjega so tovrstne razlage postale in ostale popularne in v uporabi. (Reicher 2011, 713)

Kot je možno razbrati že iz slednjega naslova, se bom sedaj bolj poglobljeno osredotočila na same vzroke in povod za izgrede, ne samo v Londonu, temveč tudi v drugih angleških mestih, kjer so (mogoče) že zgodovinsko prisotni določeni predpogoji za nastalo dogajanje.

5.2. Vzroki in povod za izgrede ter samo dogajanje

Thomas Carlyle je v svoji knjigi *Chartism* iz leta 1839 zapisal : »Ni tisto, kar človek ima ali si želi, kar predstavlja njegovo srečo ali bedo. Goloto, lakoto, stisko vseh vrst, celo smrt je mogoče utrpeti z nasmeškom, ko je srce srečno. Občutek nepravičnosti pa je tisti, ki je nepodnošljiv vsem ljudem.« S to ugotovitvijo je bil Carlyle pred svojim časom. Zadel je bistvo, in sicer da smo ljudje sposobni preživeti z izjemno malo, celo v pomanjkanju oz. z manj kot imajo drugi pod predpostavko, da vsi dobijo tolikor kolikor si zaslužijo. Tisto, česar pa ljudje oz. družba niso sposobni zdržati, pa je občutek, da si ne zaslužijo tistega, kar dobijo. Bolj kot za vprašanje enakovredne družbe gre torej za vprašanje legitimne družbe. Ko ljudje vidijo bistvo oz. nprav celotne družbe kot nelegitimno, takrat ponavadi prenehajo spoštovati zakone. Od kod izhaja ta občutek nepravične družbe? V primeru mestnih izgredov izhaja ta občutek iz stanja ekonomske neenakosti, predvsem

je za nestabilnost večinoma »krivo« manjšanje proračuna za določene programe. (Reicher 2011, 717)

V začetku leta 2011 je občina Haringey, del katere je tudi Tottenham, oznanila, da bo v okviru 41 milijonov funtov velikega proračunskega varčevalnega načrta, mladinskim centrom odvzela 75% od 100% dotedanjega proračuna. To je pomenilo zaprtje osmih od trinajstih tovrstnih centrov do meseca februarja, delovanje ostalih petih pa je ostajalo pod vprašanjem. Poleg tega so ukinili tudi dodatne obšolske klube in dodatke za pomoč invalidnim brezposelnim.

Tovrstni »rezi« so imeli več posledic. Neposredno je imelo to posledice na psihi mladih, ki so se sedaj počutili odrinjene, nevidne in pozabljene. Posredno pa je to pomenilo več mladih na cestah, kar je posledično pomenilo več konfliktov med mladimi in policijo. Predvsem so postale problematične množične aretacije, med aprilom in junijem 2011 jih je mogoče naštetih 6.894, od tega jih je bilo upravičenih le 87. Ker je bilo toliko neupravičenih aretacij, se je med mladimi v tem delu mesta razvil občutek, da jih policisti obravnavajo nepošteno in brez ustreznega spoštovanja. Zaskrbljujoči so tudi podatki o smrtnih primerih med racijami domovanj policijskih osumljencev. Začelo se je govoriti o »trajni krivici«, o enem zakonu za bogate, drugem za revne, o državni izdaji lastnega ljudstva. (Reicher 2011, 1022)

Na tem mestu je potrebno na kratko opisati zgodovinskost angleškega razumevanja oz. tolmačenja problema mladine, natančneje mladih fantov starih med trinajst in dvajset let.

Z retrospektivo je moč priti do zaključka, da je zgodovina, preko preokupacij o razpadu družine, zmanjšanju vpliva vere, pomanjkanju spoštovanja avtoritete, erozije skupnosti in vplivu nemoralne popularne industrije, tesno povezana s sedanostjo. Ti »skupni« pogledi, v svoji biti prežeti z močno zgodovinsko amnezijo in globokim kulturnim pesimizmom, vzniknejo ob določenih socialnih in zgodovinskih momentih. (Brigs 2012, 35)

Irving je leta 1829 zapisal: » ... otroci, ki so odraščali v teh tridesetih letih, ne poznajo enakega spoštovanja in podreditve svojim staršem ... To je vzrok za plenjenje mladoletnikov: to je glavni vzrok za povečanje kriminala, zlasti med otroki ...« (Brigs 2012, 52) V letih pred prvo svetovno vojno je moč zaslediti pisanja urednikov časnikov,

npr. *The Times*, o razpadu oz. slabenju družinskega življenja, o razpadu stare »discipline in reda«, o organiziranem terorizmu na cestah. Za večino problemov so bile krive plesne dvorane (music halls) in senzacionalistične kriminalne zgodbe v obliki poceni knjig (penny dreadfuls).

Kasneje, v prvem povojnem obdobju, so bili za huliganstvo in tolpe okrivljeni kinematografi, sprva nemi, kasneje sinhronizirani, a še vseeno so v očeh tvorcev splošnega družbenega mnenja, predstavljali sprevrženo orodje za kvarjenje mladine.

»Najslabši trenutki v hollywoodskih filmskih vrsticah so rekrutirali na stotine njih [mlade fante] v tolpe dirkaliških grobijanov, bandite na motorjih in razbij-in-zgrabi tatove.« (Brigs 2012, 41)

V času po drugi svetovni vojni je »amerikanizacija« postala ključni namišljeni razlog za slabšanje stanja med mladimi v Angliji. Povečal se je vpliv kinematografov, prav tako pa je na sceno prišla nova, rock'n'roll glasba, ki je za mnoge s svojimi »črnskimi« gibi predstavljala neprimerno in predvsem primitivno obliko plesa. »Ta breztrudni amerikanizirani izgled, kjer amerikanizacija v angleški zavesti predstavlja označevalca modernosti in svarilo pred grozljivo prihodnostjo, je imel osrednji pomen znotraj okvirja sestavljenega iz občutkov nepredstavljivega bogastva, materializma brez truda in seksa v sijočih paketkih.« (Brigs 2012, 38)

Kar je najbolj presenetljivo, je da jih vsakič znova, ko se oblikujejo družbene bojazni v primeru vprašanja mladih, spremlja isti besednjak zgodovinsko neukih obtožb, ki se vedno znova reciklirajo v uporabo, kot da so nove – s sklicevanjem na družinsko vzgojo, povečanje neodgovornosti, povečanje nespoštovanja in nemoralnih priljubljenih razvedril. S tem v zvezi je potrebno omeniti, da je pomen vključitve Facebooka kot viralnega pospeševalnika izgredev manj vprašanje resničnosti trditve ter bolj zaključek, da se Facebook pridružuje zgodovini ogrožujočih in destruktivnih vplivov, kot so plesne dvorane, kinematografi, nasilni videoposnetki, itd., ki so obtoženi spodbujanja »posnemovalnega kriminala«. (Brigs 2012, 53)

Pisal se je četrtek, 4. avgust leta 2011. Marka Duggana, ki se je s taksijem prevažal mimo postaje Tottenham Hale in ki so ga policisti imeli pod nadzorom, so le-ti in le-tu tudi ustrelili. Kaj točno je privedlo do tega še danes ne vemo natančno, je pa znano, da je imela policija namen Marka Duggana aretirati, saj naj bi bil eden izmed

nadzorovanih/osumljencev v t.i. operaciji Trident, ki se je ukvarjala s preiskovanjem kriminalitete med črnsko skupnostjo v Londonu. Duggan naj bi bil tudi sam oborožen, izstrelil naj bi metek v policista, ki pa ga je »rešil« policijski radio v katerem so kasneje našli metek v velikosti policijskega standarda. Mediji so naslednje jutro Duggana opredelili kot člana tople, ki je prvi izstrelil metek in zadel policista. (Reicher 2011, 1032)

Skupnost, v kateri je bival Mark Duggan, ni sprejela uradne razlage, da je šlo v primeru streljanja na Marka za samoobrambo s strani policistov. K izgredu je doprineslo tudi dejstvo, da je policija premalo komunicirala z družino Marka Duggana o postopku preiskave njegove smrti. V navadi namreč je, da policija določi kontaktno osebo iz najbližje policijske postaje oz. policista iz enote, ki skrbi za obveščanje svojcev v primeru nasilne smrti. Pomanjkanje komunikacije, ki je izkazovalo popolno nespoštovanje do Dugganove družine in ljudi iz soseščine, je imelo direktno posledico v obliki demonstracij pred policijsko postajo v Tottenhamu z namenom pridobiti podatke v zvezi s preiskavo. Demonstrirali so predvsem Dugganovi svojci prijatelji ter ostali člani soseske Broadwater Farm. Demonstracije so potekale mirno, vse dokler se na ulicah niso prikazale posebne policijske enote v polni bojni opreми. V želji po razbitju množice so policisti začeli množico odrivati stran od policijske postaje, pri tem pa (namenoma) poškodovali mlado žensko, ter po pričevanju nekaterih prisotnih, tudi druge mirne protestnike. Mirne demonstracije na Tottenham Roadu so sedaj eskalirale. Vendar o izgredih še ni mogoče govoriti. Protestniki so začeli zažigati policijska vozila, kasneje tudi avtobus. Ves ta čas so posebne policijske enote območje le nadzorovale, niso pa intervenirale. Prav tako ni prišlo do intervencije s strani gasilcev. Neudeležnost policistov in gasilcev je opogumila vse tiste protestnike, ki so si želeli na nek način pokazati premoč nad oblastjo, nad policijo. Požari so se tako preselili na stavbe, v trgovine in osebne domove. Šele takrat so posebne policijske enote in gasilci intervenirali. Žal je bilo za preprečitev izgredov tedaj prepozno. (Reicher 2011)

V štirih nočeh, med 6. in 10. avgustom 2011, so lokalne in svetovne medije preplavile slike gorečih stavb, vozil, smeti, ... Iz Tottenham Rooda so se izgredi preselili v druge predele Londona, kot so Brixton, Islington, Oxford Circus, Hackney, Croydon, ter kasneje, v noči na 9. avgust še v druga mesta v Angliji, kot so Birmingham, Nottingham, Manchester in drugam. (Reicher 2011)

»Izkupiček« izgrede je bil sledeč: 3100 aretacij, 1000 obsodb, 3443 kršitev javnega reda in miru, 5 smrtnih žrtev, 16 ljudi je bilo poškodovanih, 200 milijonov funtov škode na nepremičninah. Vsesplošna škoda izgrede je bila ocenjena na več kot 500 milijonov funtov.

5.2.1 Izgredi v Tottenhamu in Hackneyju

Prehod od mirnih protestov v izgrede je bil na nek način povezan z uporabo posebnih policijskih enot in policijske taktike, ki je bila zaznana kot neprimerna, brezciljna in zato nezakonita. Jasno je, da je večina prebivalcev v skupnosti že dojemala policijo kot takšno, torej so ji že pripisovali neprimernosti kot je brezciljna in nezakonita uporaba sile. Zbrani v tolikšnem številu so ob skupnem doživljanju nepravilnih dejanj policije doživljali t.i. univerzalno jezo. Združeni v svoji jezi, so se mnogi začeli boriti. (Reicher 2011, 1122)

Zažigu policijskih vozil ter avtobusa, je sledil požar v pisarni enega izmed državnih odvetnikov, ki je zadolžen za primere, ko si obtoženci ne morejo priskrbeti svojega odvetnika. Tarča pa, kot pravijo člani skupnosti v Haringey, ni bil po kakšnem naključju. Odvetniška pisarna Attridge naj bi s svojim dejanjem samo nadaljevala delo policije, saj je večino varovancev prepričevala v priznanje prekrška oz. kaznivega dejanja, kar je kasneje pomenilo obsodbo in prestajanje ječe. Ogenj se je iz odvetniške pisarne razširil v sosednjo trgovino ter v višja nadstropja, v stanovanjski del stavbe. Ker se gasilci še vedno niso prikazali, so nekateri protestniki hiteli v stavbo, da bi pomagali stanovalcem pobegniti pred ognjenimi zublji. (Reicher 2011)

Množica izgrednikov in protestnikov (nekateri so namreč samo skandirali proti policiji, opazovali dogajanje in jih ne moremo opredeliti za izgrednike) je bila mešanica vseh prebivalcev Haringeja: od predstavnikov črnske skupnosti do judovske, poljske ter drugih manjših nacionalnih ali etničnih skupnosti. Splošno vzdušje med izgredi v Tottenhamu je bilo sicer napeto, a nikoli ne brezglavo. V nekem trenutku je nekaj hasidskih židov med ljudi na cesti začelo deliti kruh, z mislijo da so verjetno lačni, saj že dolgo protestirajo. (Reicher 2011)

Vsi napadi so imeli točno določene cilje, trgovine, ki so jih ropali izgredniki niso bile v lasti domačinov, gasilci so nemoteno gasili smetnjak, ki so ga izgredniki zažgali ter potisnili na cesto proti policiji. Poleg policije ter »tujcev« so postale tarče izgrednikov tudi medijske ekipe, ki so že od samega začetka, torej od smrti Marka Duggana, o dogodkih v Tottenhamu poročale v negativnem tonu. (Reicher 2011, 1122)

Od polnoči dalje so se izgredi v Tottenhamu razplamteli. Vedno več je bilo ropanja in zažiganja. Kot že rečeno, tarče niso bile naključne trgovine in stavbe. Šlo je predvsem za napade na policijske zgradbe oz. zgradbe povezane s policijo ali oblastjo. Prav tako je velika večina malih trgovin v lasti lokalnih prebivalcev ostala ne poškodovana. »Napadene« se bile velike korporacije, saj so v večini primerov prevzele lokacije prejšnjih lokalnih trgovin, torej so domačim trgovcem odžrle zaslužke, hkrati pa v teh velikih nakupovanih centrih (npr. Tottenham Hale) niso zaposlili prebivalcev iz Haringeya. (Reicher 2011)

Vsi elementi izgreda v Tottenhamu pa niso bili tako zelo »izbrani« oz. usmerjeni proti policiji, oblasti in medijem. Zgorela je tudi stavba Carpet Right, nad katero so v 26 neprofitnih stanovanjih živele družine v nezavidljivih socialnih razmerah. Zakaj je prišlo do tega požara? Kaj so imeli izgredniki od tega oz. kaj so želeli sporočiti policiji in oblasti? (Reicher 2011) Eden izmed izgrednikov zelo enostavno komentira:

»To je posledica [kaže na gorečo stavbo], ko policija vzame stvari v svoje roke in ustreli osebo brez razloga. To ni dobro. A to je Tottenham; to se bo dogaja še vsaj dva dni. Razumeti morajo (policisti), da ne more streljati na ljudi brez razloga ... Ljudje se borijo proti in se bodo še naprej borili proti. To ni konec, verjemite mi, to se bo še nadaljevalo.«¹⁴

Množico etnično, rasno in versko mešanih prebivalcev je združevala skupna frustracija proti policiji in oblasti, frustracija zaradi nespoštovanja, šikaniranja in predvsem dajanja občutka ničvrednosti. Množica je v tem duhu občasno delovala popolnoma evforična in kot je komentiral eden izmed udeležencev, »je bil občutek, kot da smo na nogometni temi. Vsi smo skandirali »ni pravice ni miru« in »bodi v miru, Mark Duggan«. Večina nas je bila tam od samega začetka pa do konca, do okoli treh ali štirih zjutraj. To spoštujem.

¹⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=9zyC1wp0a2U&feature=related>

Tottenham se je uprl. Vsi smo opustili vse trenutne obveznosti, težave s sosedi, in postali smo eno.«¹⁵ (Reicher 2011)

Nekje okoli tretje in četrte ure zjutraj je bilo množično izropano nakupovalno središče Tottenham Hale. Večina trgovin v lasti velikih korporacij je bila popolnoma uničenih, razdejanih (PC World, Comet, Boots, JD Sports, O2, Currys, Argos in Orange). Kot tuje korporacije, ki niso zaposlovale lokalnega prebivalstva so predstavljale sliko zatiralca in tako postale legitimne in zakonite tarče za izgrednike. (Reicher 2011, 1248)

Izgredi v Hackneyju se od Tottenhamskih razlikujejo predvsem v dvojem: kot prvo so v teh izgredih sodelovali tudi prebivalci drugih območij Londona, kot je Islington, kot drugo pa se je odkrito sovraštvo do policije razvilo v odkrito sovraštvo do države oz. vlade. »Sovražim vse kar ima zveze z vlado.«¹⁶ (Reicher 2011)

Sprva izgredov v tem predelu mesta ni bilo pričakovati. Širile so se govorice, mladi so si med seboj preko Blackberryjevega sistema za množično pošiljanje sporočil poročali o dogajanju in se zbirali v večjem številu na Mare Street, kjer so kasneje policisti izvedli telesno preiskavo dveh moških, kar je podžgalo protipolicijsko skandiranje mimoidočih: »Saj ste že ubili enega.« Kmalu je iz nekaj mimoidočih nastala večja skupina mladih, policija se je odzvala z dodatno oborožitvijo, kar je posledično podžgalo mlado skupino, ki so med skandiranjem »pravica ali uničenje« in »kradejo ljudem« ter »ne morete ubijati ljudi« začeli proti posebnim policijskim enotam metati molotovke, jeklene palice, poštna nabiralnike, ... vse kar jim je prišlo po roke. Sledili so zažigi policijskih vozil (osebna vozila so izgredniki pustili na miru). (Reicher 2011)

Medtem ko so nekateri izgredniki proti policiji metali goreče ali ostre objekte (tovornjak z gradbenim materialom je prišel ravno prav, saj so z lesenimi deskami, ki so jih našli v tovarnjaku, izgredniki dodatno zapirali pot policiji), pa so drugi izrabili trenutke odsotnosti policije za krajo oz. bolje rečeno ropanje. V večini si je mladina »postregla« s športnimi copati, trenerkami ali mobilnimi aparati. (Reicher 2011)

¹⁵ http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=Faysa6h0lR8#!

¹⁶ <http://www.youtube.com/watch?v=31CUfNj0IKA>.

Tako kot izgredi v Tottenhamu tudi izgredi v Hackneyju delujejo kot izgredi, uperjeni proti policiji. Na to kaže predvsem dejstvo, da so izgredi izbruhnili v mestnih predelih kjer je mogoče zaslediti dolgoročne zamere proti policiji. V obeh primerih je povečanje števila prisotnih posebnih policijskih enot in uporaba splošne, nepremišljene policijske taktike, sicer z namenom umiriti izgrednike, samo še dodatno povečalo nasprotovanje policiji. Tarče so bili torej policisti in zgradbe v lasti oz. v povezavi s policijo. Ropanja trgovin je bilo tu mnogo manj kot drugod po Londonu oz. v drugih angleških mestih (Manchester, Birmingham). Do povečanja števila ropov in uničevanja na tem področju je prišlo, ko je policija pritisnila na množico. Zato se ta dejanja lahko ovrednoti bolj kot kljubovanje. (Reicher 2011, 1387)

Izgredi v Hackneyju so se vseeno nekoliko razlikovali od izgredov v Tottenhamu. Slednji so se dogodili kot reakcija na policijski odgovor mirnim protestnikom pred policijsko postajo. V Hackneyju pa se zdi, da se je množica zbrala iz razloga upreti se policiji. Vsesplošno mnenje, da se policija obnaša nelegitimno, nepravično in nespoštljivo je v teh izgredih doživelo svoj vrhunec in izbruhnili je večdesetletna mržnja napram londonski policiji. (Reicher 2011)

Izgredi v drugih predelih Londona, najbolj očitno pa v Croydonu in Ealingu, so bili bolj kot proti policiji uperjeni proti bogatim. Napadena je bila problematika segregacije družbenega sistema, ki postaja v Londonu (in po vsej verjetnosti tudi v drugih večjih mestih po Angliji) vedno bolj pereč problem. Šlo je torej za razredne izgrede. (Reicher 2011)

Izgredov v Angliji v poletnih dneh leta 2011 ni mogoče opredeliti kot enoznačne, tako kot niso bili enoznačni njihovi vzroki. Določene je gnalo večdesetletno sovraštvo do policije. V tovrstnih izgredih je bilo uničevanje in ropanje posrednega pomena. Večinoma so kradli »strelivo«, ki so ga metali v smeri posebnih policijskih enot. Zabeležiti je bilo mogoče tudi razredne izgrede, kjer je bilo v ospredju uničevanje lastnine bogatejših. Izgrede v nakupovalnem centru Tottenham Hale in v mestih Birmingham in Manchester pa je mogoče opisati kot enostavno ropanje. Sedaj postane očitna premisa, da bi posploševanje izgredov onemogočilo uvid v raznolikost in kompleksnost teh dogodkov. (Reicher 2011)

Vse opisane dogodke, predvsem tiste v kontekstu proti policijskim izgreedom, pa je mogoče ovrednotiti ter navezati na širši zgodovinski kontekst zapostavljenosti, manjšanja proračuna in sovraštva do policije.

5.3. Odzivi in posledice

Smrt Marka Duggana je, kot prvi dogodek v seriji štiridnevni izgrede, dala ton medijskemu poročanju o dogajanju. V prvih nekaj dnevih se je o izgredih v Tottenhamu poročalo kot o izrazu nezadovoljstva skupnosti nad policijo. Medijske hiše so povezale mirne demonstracije pred policijsko postajo v Tottenhamu s kasnejšimi izgredi, predvsem znotraj konteksta zgodovinskih nemirov med policisti, ki so bili po večini belci in črnsko mladino.

Mediji so prav tako poglobili splošno mnenje, da nemiri predstavljajo bes skupnost, ki počasi prehaja v nasilje, ki ga spodbujajo člani skupnosti in Dugganove družine.

Vendar pa Dugganova smrt kot vzrok za izgrede oz. tudi kot osrednja tema hitro zgine iz agend medijskih hiš. Na koncu se Dugganovo smrt omenja le še kot začetno iskro izgrede. (Zhang 2012, 10)

Vpad zanimanja za Dugganovo smrt je spremljal osrednji premik v načinu medijskega in vladnega poročanja in dojemanja izgrede. Skupnost, ki je bila do tedaj videna kot žalujoča, a nasilna skupina ljudi, so mediji in vladni predstavniki – najbolj eksplicitno je to storil predstavnik torijev David Lammy –, kasneje ločili na nedolžne opazovalce in izgrede. S tem je Lammy lahko vzpostavil dogajanje kot nasilje, ki se je dogajalo proti skupnosti in ne znotraj skupnosti. (Zhang 2012)

»Velika večina ljudi iz Tottenhama zavrača, kar se je zgodilo tukaj ... Tega ne moremo enačiti s prizori, ki smo jih videli v Tottenhamu pred petindvajsetimi leti. Takrat je šlo za vprašanje posebnega odnosa s policijo, tokrat pa je bil napad na navadne ljudi, trgovce, ženske, otroke ...« (Zhang 2012, 10)

Vzpostavila se je pomembna dihotomija med protestniki in izgrede, ki so jih kasneje izobčili in izpostavili kot jasnega »drugega«. Ta dihotomija je kasneje omogočila, da so

mediji izgrednike predstavljajo kot apolitične, egoistične agresorje. Za vzpostavljanje takšne slike izgrednikov so si pomagali z anekdotami o izgrednikih, ki so si vzeli čas za selektivno krajo, oz. o izgrednikih, ki so pod pretvezo, da opazovalcem pomagajo, le-te kasneje okradli, ipd. izgrednike so opisovali kot vsesplošno nasilne, pripravljene škodovati vsem in vsakomur. Pričevanja oškodovancev, da so izgredniki enostavno nasilni, naštevanje imen oškodovanih trgovin in blagovnih znamk oblačil in obutve, ki so jih izgredniki ukradli, je še dodatno doprinesla k razvoju slike apolitičnosti izgredov. Na drugi strani pa so bili člani skupnosti, opazovalci, konstituirani kot t. i. zaščitniki soseske oz. bolje rečeno, celo zaščitniki angleške družbe. Poročanja po izgredih so bila v večini prežeta z zgodbami o »čiščenju cest«. Glede na urednike in politike so ravno te čistilne akcije povrnila Angliji njeno identiteto, saj le dejanja vzornih državljanov v pravi meri ponazarjajo angleški duh. (Zhang 2012, 11–12)

11. avgusta 2011 je angleški premier Cameron sklical nujno sejo parlamenta, ki je označila začetek politične razprave na temo pomena, vzrokov in posledic izgredov. Razprava je z namenom oborožiti politike z orodjem za pridobivanje legitimnosti, podprla obstoječo, medijsko oblikovano, razlago izgredov. Prav tako je vlada že od samega začetka v celoti zavrnila povezanost smrti Marka Duggana in izgredov. Premier je še dodatno opredelil izgrede kot apolitične. »Popolnoma napačno je reči, da obstaja kakršnakoli opravičljiva vzročna zveza [med demonstracijami in dejanji oportunističnih zločincev in tolp]. Mladi ljudje, ki kradejo televizije in zažigajo trgovine – to nima zveze s politiko oz. demonstracijami, to je enostavno kraja.« (Zhang 2012, 12) Prav tako so koncept protestov, razen v primeru začetnih demonstracij, delegitimizirali ter s tem določili katera dejanja so sprejemljiva in katera niso. Ker so bila dejanja izgrednikov opredeljena kot zločini, so tudi izgredniki sami postali zločinci. Biti zločinec pa je vprašanje osebne odločitve. S tem postanejo vsa dejanja vprašanje osebne odločitve in potemtakem je tudi teža krivde na posamezniku. Sledi, da sta za urejanje tovrstnih primerov primerna institucija policije ter sodnega sistema.

Tekom politične debate se je razvila teorija o dveh krizah, ki ju je mogoče zaznati skozi izgrede. Prva je kriza javnega reda in miru, ki so jo povezali s slabimi oz. nezadostnimi taktikami policije, druga pa kriza družbenega zloma, kateri so pripisali težave s tolpami. Pri debati na temo krize javnega reda in miru je manjkalo predvsem razumevanje oz. želja po razumevanju predhodnjega stanja odnosov med skupnostjo in policijo.

Vprašanje policijskega dela je bilo omejeno le na njihovo sposobnost vzdrževanja reda. (Zhang 2012, 13)

Pri debati na temo krize družbenega zloma so imeli udeleženci mnogo manj dela pri identifikaciji profila izgrednika, saj je bil konsenz na to temo že izoblikovan. Prav tako je samo debato omejevalo tudi dejstvo, da so se politiki osredotočili le na kriminalnost izgredov. Izgrednike so opredelili kot člane tolpe, kot materialistično usmerjene pohlepneže in kriminalce. Družba je postala suficitarno permissivna, ki posledično erodira občutek osebne odgovornosti. (Zhang 2012, 13)

Ministrica Theresa May je v tem tonu dejala: »Nihče ne dvomi, da je nasilje, ki smo ga videli v zadnjih petih dneh, pokazatelj, da je nekaj zelo hudo narobe z našo družbo. [...] V resnici [je] simbol globlje zakoreninjene bolezni v naši družbi.« (Zhang 2012, 13)

Ponovno se je na plan prišli neuki, a vseeno znova aktualni vzroki za krizo družbenega zloma oz. problema z mladino, kot so slaba vzgoja, nespoštovanje zakona, pomanjkljivosti izobraževalnega sistema, itd. Kot prejšnjokrat so tudi tokrat vse udeležence v izgredih opredelili za člane tolpe¹⁷, te pa so s tem postale osrednji vzrok oz. srčika krize družbenega zloma.

Edina deviacija v celotni uniformni zgodbi, ki jo je pripovedovala angleška politika v tistem času, je bila ena izmed zgodnjih izjav londonskega župana Kena Livingstona, ki je v eni izmed izjav za javnost izpostavil jasno povezavo med izgredi in proračunskimi varčevalnimi plani. Sledila je diskreditacija s strani medijev ter desnih političnih strank, predvsem v smeri, da Livingstone nabira točke za prihajajoče volitve. (Zhang 2012)

V mesecih po izgredih so, v želji po boljšem razumevanju zakaj je do izgredov prišlo ter kako bi jih lahko preprečili, luč dneva uvideli trije raziskovalni projekti: »The Riots, Victims and Communities Panel« (Odbor za izgrede, žrtve in skupnosti), »The national Center for Social Research (NatCen)« (Državni center za družbeno raziskovanje) in »The Guardian-LSE project« (Projekt Guardian in LSE¹⁸). Izbor subjektov za raziskavo nakazuje na raziskovalni načrt in vpliva na to katere ugotovitve raziskave bo le-ta

¹⁷ Kot sem že omenila, so na enak način opredeljevali udeležence v izgredih že v 19. stoletju, huligani za časa kraljice Viktorije, v med vojnem času so bile tolpe po vplivom amerikanizacije preko prvih kinematografov, kasneje pa Ted-i, v času po drugi svetovni vojni, pod vplivom filmov, rock'n'roll glasbe in pijače.

¹⁸ Projekt je nastal kot sodelovanje med novinarjem Paul Lewisom iz časopisne hiše The Guardian in vodjo politološke katedre na LSE, London School of Economics, Timom Newburnom.

izpostavila kot najbolj pereče. Njihove ugotovitve so izvirale iz odločitve katero različico resnice so sprejeli kot verodostojno. (Zhang 2012, 14)

Vladni projekt, Odbor za izgrede žrtve in skupnosti je prišel do sledečih ugotovitev: izgredniki so za izgrede nizali dolgoročne vzroke, kot so občutek nemoči, občutek nevidnosti, občutek nespoštovanja, medtem ko so drugi člani skupnosti nizali bolj kratkoročne vzroke, kot so kraja, ropanje, uničevanje. Na podlagi tega je eden izmed članov Odbora komentiral, da dvomi v izjave izgrednikov, saj je jasno, da se želijo zaščititi oz. opravičevati. Jasno je bilo namreč vzpostavljeno, da so bila zagrešena dejanja s strani družbe neodobravana in kazniva. (Zhang 2012)

Projekt, ki bil medijsko najbolj izpostavljen in ki je bil sprejet kot izjemno kredibilen, je bil projekt Guardian in LSE. Že od samega začetka se je ta projekt pozicioniral kot alternativa prevladujočemu načinu razmišljanja, predvsem pa so to storili s tem, ko so v center svojega raziskovanja postavili prav izgrednike. Njihovi zaključki so vsebovali naslednje točke: kot osrednji vzrok za težave so slabi odnosi med člani skupnosti in policijo. »Spomin na mrtve v Tottenhamu, katerih smrti so povezane s policijo, živi dolgo – verjetno je imela smrt Marka Duggana tudi zato tako veliko moč«. (Zhang 2012, 15) Izgredi so izraz potlačenih tenzij v zapostavljenih skupnostih. Izgredniki so se počutili izobčene s strani preostale družbe, z omejeno ponudbo služb, počutili so se nevidne. Tudi primer oportunističnih izgrednikov, ki so kradli dobrine kot so telefonska oprema, oblačila in obutev, je projekt Guardian in LSE opredelil znotraj političnih vzrokov. Člani zapostavljenih skupnosti so reagirali na družbo, ki jo poganja pohlep, predvsem polni pa so bili zamer, da so bili izključeni iz potrošniškega sveta. Izgredi so bili tako popolnoma logična, čeprav obsojana, oblika politične akcije. (Zhang 2012, 15)

Odzivi politike so bili počasni in predvsem oblikovani na premisi izgrede kot dejanj podivjane in nemoralne mladine. Od začetka so bile tolpe izpostavljene kot osrednji problem pri reševanju krize družbenega zloma. Na podlagi takšnega razumevanja so bile oblikovane tudi strategije za uporabo pri preprečevanju prihodnjih izgrede. Kasneje je vlada izjavila, da so izgredi le vrgli luč na problem tolpe ter da so tolpe simptom globlje bolezni, ki jo predstavlja težavna mladina in slaba vzgoja. Vlada je prav tako ustanovila t.i. Skupino za težavne družine (Troubled Families Team), ki je skrbela za nekaj več kot

120.000 družin ter skozi svoje delovanje izvajala sedaj že centralizirane vladne politike. Za implementacijo štiri letnega programa jim je angleška vlada namenila 448 milijonov funtov. (Zhang 2012)

Velika večina sprejetih ukrepov je bila vezana na okrepitev policijskih enot ter na okrepitev zakonodaje, v smislu povečanja zneska kazni za izgrede ter povečanja jurisdikcije policije na področju dostopa do osebnih informacij osumljencev in kasneje kaznovancev (davčne napovedi, bančni izpiski, socialni prejemki ...). Kot posledica vpliva projekta Guardian-LSE, ki je dal izjemen poudarek odnosu med policijo in skupnostjo, je bila izjava ministrice Therese May, da bo notranje ministrstvo sprožilo raziskavo policijskih postopkov identificiranja in preverjanja osumljencev. Vplivna je bila tudi ugotovitev odbora (torej vladno postavljenega organa za raziskovanje izgrede), da so zelo očitno obstajali določeni problemi v odnosu med policijo in skupnostjo. Vendar je kljub vsemu, mnogo več energije je šlo v uredbe in politike namenjene povečanju moči policije v boju proti družbenim nemir, kot za reševanje vprašanja odnosov. V tem duhu je vlada sprejela različne zakone, npr. zakon, ki lastnikom nepremičnin omogoča dodatno zaščito v obliki izгона podnajemnikov, v kolikor je bil katerikoli izmed družinskih članov kazensko obsojen. (Zhang 2012, 17–19)

Vladna dejanja je tako mogoče razumeti kot nasilno implementacijo političnih sprememb brez očitnega razumevanja situacije in brez sodelovanja vpletenih oz. tistih, katerih se je proces dotaknil. Primer je implementacija politik na temo »težavnih družin« in tolpe. Glede na to, da je vlada javno priznala, da so tolpe v izgrede igralo marginalno vlogo, ni mogoče razumeti takšnih politik kot realnih prizadevanj za zadošitev možnih izgrede v prihodnosti. (Zhang 2012, 21)

6. Izgredi v New Orleansu 2005

New Orleans - Orkan Katrina, ki je v ponedeljek s hitrostjo vetra 225 kilometrov na uro udaril na kopno vzhodno od mesta New Orleans v ameriški zvezni državi Louisiani je za sabo pustil smrt in opustošenje. Katrina se je sicer umirila v tropski vihar, vendar še vedno z nevarnimi vetrovi, ki dosegajo hitrosti okoli sto kilometrov na uro. Zato v naslednjih dneh pri čakujejo poplave ter oblikovanje tornadov v državi Tennessee in navzgor po dolini reke Ohio. Katrina se sicer pomika naprej proti severu ZDA in povzroča dodatno razdejanje. (Kramžar 2005, 30. avgust)

6.1. Vzroki in ozadje izgredov

29. avgusta leta 2005 je, v zgodnjih jutranjih urah, obalo zaliva zajel močan orkan Katrina. Orkan se je razvil iz tropske depresije, ki se je 23. avgusta oblikovala nad otočjem Bahami. Meteorologi so že od samega začetka predvideli njegovo pot in svarili prebivalce ameriških mest, za katera so predvideli, da bodo prizadeta. Predvsem je to veljalo za prebivalce mesta New Orleans. Evakuacija prebivalcev se je začela že dan poprej, torej 28. avgusta. Nacionalni vremenski urad je že takrat napovedal, da bo orkan povzročil ekstenzivno škodo, ter da bodo določena mesta več dni, če ne celo tednov, neprimerna za bivanje. S tem namenom je župan mesta New Orleans, Ray Nagin, za vse tiste prebivalce, ki niso mogli zapustiti mesta, niso imeli sorodnikov v drugih mestih ali pa niso imeli osebnega vozila s katerim bi se lahko odpeljali (takšnih je bilo v New Orleansu okoli petsto tisoč), razglasil da bodo Superdome, nogometni stadion, ki je ležal na eni izmed višjih točk v mestu, v skrajni sili preuredili v zavetišče.

Ob točki dotika s kopnim je bil orkan Katrina označen kot orkan 3 stopnje po Saffir-Simpsonovi lestvici orkanov¹⁹. Vetrovi, ki so se raztezali v premeru okoli 300 kilometrov, so dosegali hitrost okoli 200 kilometrov na uro. Vendar pa sam orkan ni naredil večino škode. Ta je nastala kasneje, predvsem zaradi nezadostnega hidroplana

¹⁹ Saffir - Simpson lestvica razvršča orkane po lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni najmanj uničujoč orkan in 5 orkan s katastrofalnimi posledicami. Ocena moči orkana temelji na intenzivnosti nevihte oz. hitrost vetra. Lestvica se prav tako uporablja za oceno morebitne nastale škode.

mesta New Orleans in povečanja vodotokov čez in okoli mesta. Na problem neprimernih zasipov okoli jezer Pontchartrain in Borgne ter okoliških močvirij so lokalni inženirji opozarjali že dlje časa. Dodatno je problem predstavljalo dejstvo, da je večina mesta le za nekaj metrov višja od morske gladine ter popolnoma obkrožena z vodo. Najrevnejši predeli mesta so grajeni na ozemlju, ki je celo pod morsko gladino in tako resno ogroženi v primeru naravne katastrofe, kot je poplava.

Tistega jutra, ko je Katrina zajela New Orleans, je bilo mesto že dodobra namočeno z dežjem. Nevihtni val, ki se je ponekod dvigal 9 metrov v višino, je z lahkoto onemogočil protipoplavne nasipe in meteorne kanale. Voda je naraščala s takšno hitrostjo, da so na določenih območjih ljudje že iskali zavetje na strehah svojih domov. Skupno so poplave zavzele, poplavile in opustošile 80% mesta.

Zaslediti je bilo mogoče herojske odzive določenih skupin ljudi, na primer Obalna straža ter prebivalci z lastnimi čolni so na varno prepeljali več kot 34.000 ljudi. Prav tako so tisti državljani, ki niso bili hudo prizadeti, nudili pomoč v obliki prenočišč, hrane in prve pomoči. Zatajila pa je vlada, tako federalna kot lokalna. Več dni so potrebovali, da so sploh dojeli obseg katastrofe, ki je zajela New Orleans: mnogo pogrešanih, večina prebivalcev pa brez vode in hrane, oblačil ter strehe nad glavo.

Pred nesrečo je bilo mesto New Orleans po večini dom črnski populaciji, ki je predstavljala okoli 67% prebivalcev. Od teh jih je živel vsaj 30% in več v totalni revščini. Glede na raziskavo Inštituta Brookings iz leta 2005 je New Orleans, kot eno izmed petdeset največjih mest v ZDA, zasedalo drugo mesto na lestvici revščine. Večina revnih prebivalcev je bivala v soseskah z najvišjo stopnjo revščine in dohodki več kot 40% prebivalcev so bili krepko pod ravno revščino. Dolgoročni slabi učinki na njihovo življenje in počutje zaradi segregacije v odročne soseske, so imeli za prebivalce v času nevihte še toliko hujše posledice, saj odrezani od sveta, niso imeli dostopa do informacij o obsegu bližajoče se katastrofe, niso premogli lastnega prevoza, s katerim bi si pomagali pri evakuaciji, ter prav tako niso imeli socialnih mrež zunaj mesta, ki bi jim zagotavljale zavetje in pomoč. (Berube 2015)

Razlogi oz. ozadja za izgrede (če jim lahko tako rečemo) so torej popolnoma jasni. Poplavljenno mesto, velika večina prebivalcev je izgubila domove, ostala brez hrane in vode. Kot bom opisala natančneje v naslednjem poglavju, pa so se dogodki v New

Orleansu odvijali popolnoma drugače kot v Angliji leta 2011. Vsekakor je naravna katastrofa velik predpogoj za to drugačnost, vendar pa ni edini. Kot bo postalo jasno, so drugačni tudi akterji vključeni v samo dogajanje. Ker je bilo na temo dogajanja v New Orleansu največ napisanega v medijih, bom v naslednjem poglavju združila opise dogajanj s poročanjem v medijih ter kasneje, kot retrospektivo, zapisala nekaj tudi o poročanju o dogajanju danes.

6.2. Poročanje o izgredih takrat in sedaj

Večina mesta New Orleans je bila v torek zjutraj pod vodo. Tatovi so izplen iz trgovin »tihatapili« pred očmi nacionalne garde, v koših za odpadke, ki so jih, kot ladjice spuščali po vodi. V koših za odpadke so se znašle obleke in nakit. Iz trgovine Wallgreen v t. i. francoski četrti so ljudje odnašali vrečke, polne mehurčkastih napitkov, čipsa in otroških pleníc. Na ulici Canal, glavni ulici gospodarskega dela mesta, so ljudje kot opiti brodili po visoki vodi in uničevali železna vrata pred trgovinami z oblačili in nakitom. Eden izmed moških je imel na ramenih deset parov kavbojk. Ko so ga novinarji vprašali, če rešuje lastno trgovino, se je ta le zasmejal in dejal : »Ne človek, to je zdaj trgovina od vseh.« Tatovi so polnili velike smetnjake, ki so jih kasneje, polne oblačil in nakita, enostavno prepeljali mimo nacionalne garde, ki se je šele počasi začela zbirati na mestu, kjer so se odvijali ropi. Nekateri izmed udeležencev so se zapodili v vodo in skakali okoli smetnjakov, kot da bi bili otroci. »Če povem po pravici, za ljudi, zatirane že od otroštva, je to na nek način priložnost do povračila s strani družbe.« (ABC News 2005, 30. september)

Prav tako na ulici Canal, so policisti varovali vhod v lekarno, medtem ko so zaposleni iz hotela Ritz-Carlton v velike zaboje za umazano perilo natovarjali medicinske pripomočke, zdravila, hrane v obliki manjših priboljškov in vode v plastenkah. Policist Jacob je povedal: »To je za bolne in kot policija lahko zavzamemo karkoli se nam zdi primerno, vse za vzdrževanje reda in miru.« Eden izmed policistov, ki so varovali lekarno, je opozarjal ljudi, ki so čakali pred vhodom, naj še malo počakajo, da bodo kmalu končali. »Saj ne, da sem jim dovolil, da pridejo v lekarno ter si vzamejo, kar želijo.

Ampak takšna je situacija, v kateri smo se znašli. Treba je potegniti čim več iz nje.« (ABC News 2005, 30. september)

V enem izmed člankov, ob 10. obletnici poplav v New Orleansu, sta koordinator nacionalne garde in bivši guverner izjavila, da so bile zgodbe, ki so se razvijale v medijih ter med ljudmi glede izgrediv, ropanja in nasploh težav v prvih dneh in tednih po poplavih, večinoma neresnične in da so v resnici oteževale delo reševalcem in v nekaj primerih vodile do oblikovanja manjših, kvazi policijskih, skupin.

Res je, da so televizijske kamere zajele ljudi, ki so kradli televizorje, hi-fi naprave in ostalo elektroniko iz lokalnih trgovin, vendar je do večine ropanja prišlo iz potrebe po najnujnejših dobrinah, kot so hrana, pitna voda, otroške plenice in zdravila. Ko je nacionalna garda zavzela mesto, razlaga poročnik Honore, je bila ena izmed največjih težav slaba informiranost o realnem stanju oz. je prišlo do velikega presežka neresničnih informacij. Mediji so, v želji po senzacionalističnih novicah poročali o neresničnih dogodkih v predelih mesta kamor dejansko niso imeli dostopa, saj je bil le-ta zaradi vode nemogoč. Ena izmed takšnih zgodbic je tudi primer ameriškega ostrostrelca Chrisa Kylea, ki naj bi s strehe Superdoma ubil 30 roparjev izgrediv. (The Guardian 2015)

Zaradi poplav so neprimerno reagirali tudi lokalni uradniki. Guvernerka zvezne države Louisiana, Kathleen Blanco, je svarila vse, ki bi želeli krasti, da je policija, ki ima pooblastila tudi za streljanje z namenom uboja, opremljena s puškami tipa M16 ter da so puške »nabito polne«. Vsekakor so tovrstne izjave doprinesle k nestabilnim razmeram, bolj kot pa da bi jih umirile. Kot je kasneje izjavil poročnik Honore: »Če lokalni mediji slikajo sliko družbenega nereda, to še ne pomeni, da dejansko obstaja družbeni nered. Če vidiš človeka s televizijo na ramenih bresti v do kolen visoki vodi, to še ni zadosten razlog za streljanje.« (The Guardian 2015)

Kot že omenjeno, so novinarji in medijske ekipe bili omejeni na središče mesta in tako niso mogli dostopati do težavnih območij, kar pa je omogočilo nastanek informacijskega vakuumu. Le-ta se je odražal v načinu poročanja: novinarji so na primer strele v zrak, ki so bili dejansko namenjeni za lažje reševanje z označevanjem lokacije, opredelili kot napade na helikopterje. Tovrstno poročanje je v veliki meri ogrožalo nadaljno evakuacijo in pomoč predelom, ki so bili oškodovani. Zaradi poročanja o streljanju so na primer

šolske avtobuse, ki so bili namenjeni prevozu ljudi s poplavljenega območja, morali voziti člani nacionalne garde, saj so se vozniki avtobusov ustrašili za svoja življenja.

Strah pred ropanjem je prav tako vodil v oblikovanje manjših kvazi policijskih skupin. Kvazi policijo so tvorili večinoma lokalni policisti, ki so varovali območja znotraj in okoli New Orleansa, kar je kasneje rezultiralo v rasno motiviranih incidentih – najhujši med njimi je bil uboj dveh oseb ter oškodovanje več drugih oseb. Eden izmed ubitih moških je bil duševno prizadet. Kasneje na sojenju je bilo razkrito, da ga je policija s puško ustrelila v hrbet ter pohodila do mrtvega. Druge kvazi policijske skupine so se oblikovale na večinoma belskem ozemlju Algiers Point. Zaradi bojazni pred ropanjem so pred trgovine namestili barikade in straže, predvsem z namenom odganjati oz. odvrčati od ropanja.

Lokalna policija v Gretni, večinsko belem predelu mesta, je na zveznem mostu, ki prečka reko Mississippi postavila barikade ter preprečevala drugim prebivalcem vstop v ta del mesta. Večina teh je bila revnih, vsi pa so iskali zavetje in hrano. Policija, ki je delovala brez vsakršne odobritve za tovrstna dejanja, jih je s streli v zrak odgnala nazaj od koder so prišli. (The Guardian 2015)

Najnevarnejši element v izgredih v New Orleansu so dejansko bili tisti tatovi, plenilci, ki spadajo v skupino odvisnikov. Nevarni so bili predvsem zaradi nepredvidljivosti svojega obnašanja. Predstavljali so večino roparjev, ki so kradli z namenom ustvarjanja zaloge, ki bodo kasneje pokrile njihove dolgove zaradi odvisnosti. Tako so policisti v zapuščenih hišah pogosto odkrili velike zaloge elektronskih in hi-fi naprav, ki so bile namenjene prodaji v prihodnosti.

Drugi nepredvidljivi tatovi pa so bili policisti sami. Nacionalna garda je naletela na skupino lokalnih policistov v trgovini Walmart, ki so si prisvajali vse od športne opreme do vsakodnevnih oblačil. »To je naše mesto, ne tvoje. Zdaj se pa spelji od tukaj.«

V času nestabilnosti se je v New Orleansu dogodilo tudi veliko umorov. Kot je dejal član nacionalne garde, se je v tem času »rešilo« mnogo starih zamer. Veliko število naplavljenih trupel je imelo vidne strelne rane, ki so bile predvidoma posledica osebnega obračunavanja.

6.3. Posledice in odzivi

Leto dni po orkanu Katrina je dvostrankarski odbor za raziskovanje priprav in odzivov na orkan Katrina objavil poročilo, v katerem je med drugim podal mnenje tudi o vlogi medijev. »Tudi mediji morajo nositi svoj del krivde. [...] Če je kdo izgredeval, so bili to mediji. Mnoge zgodbe o posilstvih, ubojih in splošnem brezpravju so bile v najboljšem primeru neutemeljene, v najslabšem primeru pa preprosto napačne.« (Select Bipartisan Committee to Investigate the Preparation for and Response to Hurricane Katrina 2006, 360)

V omenjenem poročilu je odbor ugotovil, da so neprimerno poročanje in neprimerni odzivi ter slaba komunikacija s strani oblasti, v prvi vrsti oteževali reševanje z ogroženih območij, kot drugo pa so dodatno prispevali k rasni diskriminaciji, oz. k averzivnemu rasizmu. O averzivnem rasizmu govori tudi članek *Speaking of Looting: An analysis of racial propaganda in national television coverage of hurricane Katrina*. Johnson, Dolan in Sonnet so v članku raziskovali kratkoročen in dolgoročen vpliv poročanja na širjenje rasizma. Ugotavljajo, da so poročanja o ameriških črnih s strani novinarjev belcev vedno prepletena z določeno mero rasizma – prikritega ali odkritega.

Kot večina rasizmov se tudi averzivni rasizem manifestira kot osebna ali institucionalna praksa, ki privilegira belce napram ljudem drugih barv kože. Za razliko od očitnega rasizma, je averzivni rasizem zaznamovan s subtilnostjo in ambivalenco. Averzivni rasisti verjamejo, da se mnogi pripadniki manjšin niso sposobni podrediti belskim srednje-razrednim normam [...] Prav tako verjamejo, da manjšine niso pripravljene sprejeti konvencionalnih norm. Tako ti belci občutijo strah in celo gnev do ne-belcev, velikokrat nezavedno. Končno pa, kljub svojim dejanjem, ki ohranjajo neenakosti, averzivni rasisti trdijo, da sprejemajo egalitarizem, kar jim omogoča ohraniti nerasistično samopodobo. (Johnson 2011, 304)

K. A. Johnson et al. (Johnson 2011) ugotavljajo, da so medijih zastopani večinoma belci srednjega sloja, kar vpliva na poročanje, razumevanje in oblikovanje programov. Zato je bilo tudi izgredivanje in ropanje prikazano kot večinoma »črnski pojav«, katerega so pojasnjevali voditelji oddaj, belci, in primerjali z dogodki v Bagdadu oz. pospremili s

komentarji kot je »This is just inexcusable, appalling crime. (To je neopravičljivo, grozen zločin.)« (Johnson 2011, 311)

Podobno ugotavljajo tudi Sommers et al. (2006), ki poleg uradnih medijev dodatno analizirajo tudi manj klasične medije, oz. kot jih opredelijo sami, »nove medije«. Ugotavljajo, da so poročanja uradnih medijev do neke mere povzročila tudi širjenje govoric preko osebnih elektronskih sporočil, blogov in komentarjev na raznih spletnih forumih. Tudi tukaj je mogoče zaslediti sledi rasnih predsodkov. V enem izmed množičnih elektronskih sporočil, ki so krožila, so bili new orleanški »begunci« opisani kot umazani (urinirali naj bi po stenah in tleh javnega stranišča na bencinski črpalki), nespoštljivi do tuje lastnine, leni, nehvaležni ... Vsa elektronska sporočila, ki so ji analizirali Sommers et al. so vsebovala značilnosti »urbanih legend, vključno z domišlijskimi značaji in nagnjenostjo k izzivanju čustev strahu in gnusa. [...] Urbane legende in druge nezanesljive »meme« je mogoče mnogo lažje propagirati v kolikor so v dogodke vključene osebe iz določenih rasnih skupin.« (Sommers 2006, 11)

Kljub izkazovanju sočutja do prizadetih v orkanu Katrina so novinarji prek izbora prikazanih posnetkov ter komentarjev izvzetih iz konteksta, ter brez razlage samih udeležencev pripomogli k ohranjanju oz. širjenju averzivnega rasizma. Johnson et al. ugotavljajo, da tisto, kar je najbolj pereče pri pojmovanju izgrediv kot brezobzirni oportunizem, ni le v načinu poročanja medijev, katerega vsekakor ne kaže prezreti in na katerem bi se moralo delati predvsem v smeri (samo-)ozaveščanja novinarjev in urednikov o posledicah tovrstnega delovanja, temveč je v tem, da nam onemogoča možnosti za globlje razumevanje tovrstnega vedenja. (Johnson 2011)

Kot že omenjeno, so nekateri naravno nesrečo razumeli kot možnost za poravnavo starih računov, za izbris dolgoročne nepravice, za izpolnjevanje tistih želja, ki jih sicer niso mogli izpolniti. Prav tako je mogoče, da so bili izgrediv izraz popolnega brezupa. Neprimerna komunikacija in neprimerna obravnava oz. ustrahovanja, s strani državnih organov so še dodatno doprinesli k občutku obupa. »Ko so ljudje obupani, ne vidijo smisla, da bi še naprej poskušali in skrbeli.« (Johnson 2011, 313)

Dejstvo, da je bila večina novinarjev, kot tudi poročevalcev in komentatorjev dogajanj v New Orleansu belcev, je vsekakor vplivalo na oslABLJENO sposobnost razumevanja dogajanja in zmanjšalo število razlag dogajanj s strani dejanskih vpletenih, torej Afro-

američanov. Kar je, kot ugotavljajo Johnson et al., znak, da so »novice o Katrini načrtno razširjale rasno propagando«. (Johnson 2011, 314)

Kljub temu da je očitna prevlada belih novinarjev v primerih poročanja o Katrini izraz razredne hegemonije in rasizma, pa je to prevlado mogoče razumeti tudi drugače, in sicer, kot upoštevanje želja prevladujočega občinstva. Veliko televizijskih urednikov namreč ne vključuje v svoje programe rasne manjšine, vse pod premiso da preveč temnih obrazov odtuja bele gledalce«. (Johnson 2011, 315) Z gledanostjo pa je povezano tudi vprašanje oglaševanja. Johnson et al. zaključujejo, da »so Afroameričane izrinili s posnetkov poročanja o Katrini na podlagi zaznanih preferenc belskega občinstva ter na podlagi preferenc oglaševalcev po številčnejšem občinstvu.« (Johnson 2011, 315)

7. Izražanje vpliva globalizacije na spreminjanje družbenih vrednot

V prejšnjih poglavjih sem opisovala tako spreminjanje družbenih vrednot in norm kot tudi samo dogajanje tako v primeru izgrediv v Angliji poleti 2011, kot v New Orleansu konec avgusta 2005. Moja naslednja naloga je odgovoriti na prvotna vprašanja oz. hipoteze, ki sem si jih zastavila v uvodu naloge.

Skozi raziskovanje literature na temo globalizacije, njenega delovanja, dimenzij in učinkovanja na družbene vrednote, ter z raziskovanjem literature o samih družbenih vrednotah in normah sem prišla do naslednjih spoznanj.

Družbene vrednote prehajajo iz modernih, tradicionalnih v postmoderne. Premik od jasnih in predvsem »strukturnih vrednotno-osebno oblikovanih usmeritev« (Ule 2004, 352) v sedanjo mnogo bolj »fluidno in spremenljivo strukturo vrednotno-osebnih usmeritev, ki jih je težko pojmovno in empirično identificirati« (Ule 2004, 352) pomeni tudi marsikatero frustracijo, tako za razumevanje vplivov globalizacije na vrednotni sistem, kot tudi na samo razumevanje vrednotnega sistema.

Nekateri so to frustracijo poimenovali kriza vrednot, moralna kriza oz. moralni kaos. Vendar pa vrednot nismo izgubili, prav tako te niso v krizi, temveč gre pri tovrstnem pojmovanju stanja za, kot pravi Ule, »nepoznavanje značilnosti razvoja sodobnih družb«. (Ule 2013, 89) Sodobna družba se vsekakor razvija in na ta razvoj močno vpliva globalizacija, kot proces in kot stanje. Najočitnejše spremembe so doživele vrednote vezane na delo, na participacijo v javnem življenju, pa tudi vrednote družine in ljubezni. Postmoderni posameznik ni več, kot njegov moderni predhodnik, zavezan k doseganju čim boljšega družbenega statusa preko dela, temveč daje v ospredje odnose, tako v službi, kot v družini, predvsem v partnerskem odnosu. Sodobni posameznik se je prav tako pripravljen odreči določenim materialnim dobrinam za bolj kakovostno, polnejše in zabavno življenje.

Med zabeleženimi vrednotami (preko raznih mednarodnih anket in vprašalnikov) pa so raziskovalci (na primer Hafner Fink 2011) prišli do zaključka, da obstaja med vrednotami »na papirju« in »živetimi« vrednotami mnogo diskrepanc. Predvsem je to mogoče videti v primeru vrednot dela in osebnih dosežkov. Gonja za dobičkom oz.

zaslužkom je še vedno zelo močno prisotna. Kot pravijo Hafner Fink in drugi: »Če bom izstopil iz tekme za materialne dobrine in za srečo, sem poraženec.« (Hafner Fink 2011, 66) Tudi razlike med vrednotami v medosebnih odnosih govorijo v prid tega, da so topogledno vrednote »na papirju« le želene, ne pa tudi realno dosegljive.

Globalizacija ima na spreminjanje vrednot izjemen vpliv. Njen najmočnejši kanal vpliva so množični mediji. Mediji preko svojih kanalov, predvsem televizije in interneta, širijo popularno (večinoma zahodno, ameriško) kulturo in zahodne vrednote. Izjemnega pomena za spreminjanje vrednot so reklame. Preko teh mediji ustvarjajo iz posameznikov potrošnike, v njih vzbujajo lojalnost do določenih blagovnih znamk ter nove potrebe in želje. Težava, ki nastane pri oblikovanju novih potreb in želja, je predvsem nesposobnost večine potrošnikov za zadovoljevanje teh potreb. V primerih, ko zadovoljevanje potreb sploh ni mogoče pride do frustracij, ki lahko vodijo v družbeno nesprejemljiva vedenja, kot so poslovne prevare, kraja, ropanje, umori idr. O tovrstni vedenjski odklonskosti sta pisala že Emile Durkheim in kasneje Robert Merton v klasični teoriji anomalije. (Joon Jang 2015)

Mertonova teorija anomalije predpostavlja, da večina posameznikov stremi k doseganju družbeno kulturnega cilja denarnega bogastva, vendar pa je večini le-to preko legitimnih in legalnih sredstev onemogočeno. Anomija nižjega družbenega razreda pomeni disjunkcijo med njihovimi cilji in legitimnimi sredstvi za doseganje teh ciljev. Merton ugotavlja, da je kljub anomaliji večina posameznikov sposobna živeti družbeno konformno ter da se jih le malo odloča za obvladovanje anomalije prek družbeno neprimernih vedenj, kot je na primer kraja. (Joon Jang 2015)

Teorijo anomalije je nadalje razvijal Mertonov učenec, Albert Cohen. Osnova za raziskovanje in nadaljnje razvijanje teorije anomalije so bile v 50. letih pogoste, tolpe moških iz nižjih slojev družbene lestvice. Cohen ugotavlja, da »si člani nižjega razreda želijo družbeni status, ki ga uživajo člani srednjega razreda in, ki vključuje tako denar kot tudi spoštovanje drugih. Vendar pa imajo člani nižjega razreda težave pri doseganju tovrstnih ciljev preko legitimnih kanalov.« (Joon Jang 2015, 495)

Tolpe mladih moških (in žensk) se oblikujejo, kot ugotavlja Cohen, kot posledica nezmožnosti doseganja cilja spoštovanja drugih. Le-tega namreč ni mogoče doseči z nelegalnimi sredstvi. »Tolpe zavrnejo družbeno kulturni cilj doseganja statusa srednjega

razreda ter ga nadomestijo z novimi, kriminalno orientiranimi cilji.« (Joon Jang 2015, 495)

Do podobnih zaključkov prideta tudi Cloward in Ohlin. Dodajata le, da je pri razlagi nekega »kriminalnega vedenja«, potrebno vzeti v zakup tudi posameznikove priložnosti za to nelegalno vedenje, v smislu dostopa do znanja in orodij za njegovo izvajanje. (Joon Jang 2015)

Raziskave v 60. in 70. letih pa so pokazale, da kriminal ni vezan na družbeni razred. Zabeleženo je bilo veliko kriminala »belih ovratnikov« ter gospodarskega kriminala. Nove raziskave so pokazale, da je bilo največ kriminala med posamezniki z nizkimi aspiracijami in nizkimi pričakovanji, ter ne kot bi bilo pričakovati glede na klasično teorijo anomije, pri posameznikih z visokimi aspiracijami in nizkimi pričakovanji. Kljub vsemu je mogoče klasično teorijo anomije aplicirati tudi na anomijo višjih razredov. Kot ugotavljata Passas in Agnew, doživljajo tudi pripadniki višjih razredov določeno frustracijo, saj se primerjajo s pripadniki še višjih družbenih razredov. (Joon Jang 2015)

Osrednje spoznanje sodobnih raziskovalcev, ki govori v prid zagovornikom klasične teorije anomije, je povezava med »nezadovoljstvom z denarnim statusom in ekonomskimi problemi, kot je nesposobnost plačevanja računov ter kriminalom«. (Joon Jang 2015, 496) Kljub temu pa je mogoče klasično teorijo opredeliti kot preozko in nezadostno. Agnew predlaga, naj »teorija anomije razširi samo koncept anomije, jasneje poudari posredovalno vlogo negativnih čustev in identificira širši razpon vzrokov, ki vplivajo na verjetnost spoprijemanja s kriminalom.« (Joon Jang 2015, 496) Agnew naredi ravno to, in sicer z osredotočanjem na negativna čustva, predvsem na čustvo jeze. Posamezniki pod vplivom jeze so mnogo bolj zagnani za izvajanje neprimernih vedenj, manj jih zanimajo posledice le-teh ter večja je želja po maščevanju. Poleg jeze pa je potrebno upoštevati še druga negativna čustva, kot sta depresija in anksioznost, ki prav tako vplivajo na anomijo in natančneje določajo tip neprimernega vedenja. Agnew navaja kot primer uživanje drog kot posledico negativnega čustva depresije oz. agresijo kot posledica jeze. (Joon Jang 2015)

Na rezultat, torej na obliko anomije pa vplivajo še drugi dejavniki. Na primer sposobnosti preživetja in konvencionalna socialna/družbena podpora. Kot ugotavlja

Agnews je anomija mnogo pogostejša pri moških kot pri ženskah, saj imajo slednje mnogo bolj razvite preživetvene sposobnosti. Dodaten faktor vpliva je družbena stratifikacija oz. neke vrste getoizacija nižjih razredov družbe. Anomija na ravni posameznikov in skupnosti narašča ravno zato, ker se v določeno skupnost z večinsko nižjerazrednim prebivalstvom preselijo novi člani nižjega razreda. Posledično se poveča raven kriminala, ki mu sledi poslabšanje družbenih odnosov, ti pa v začaranem krogu zopet tvorijo negativna čustva posameznih članov skupnosti.

Glede na implikacije teorij anomalije je torej možno zaključiti, da je za neprimerna, kriminalna vedenja krivih več dejavnikov. Od družbenega statusa, dohodka oz. pomanjkanja dohodka, množičnih medijev, raznih vrednot za katere si prizadevajo posamezniki, do spola, ki vpliva na sposobnosti spopadanja z anomijo.

V naslednjem delu bom tudi s pomočjo teh dejavnikov oz. s pomočjo teorije anomalije poskusila razložiti dogajanja tako v Angliji kot v New Orleansu. Pri razlagi bomo nekoliko večji pomen dajali vplivu množičnih medijev, ki so vsekakor eden izmed močnejših dejavnikov družbene globalizacije, ki imajo pomemben vpliv na obstoj in spreminjanje družbenih vrednot.

7.1. Primer: izgredi v Angliji 2011

V članku *Shoplifters of the world unite* je Slavoj Žižek zapisal »UK rioters had no message to deliver (Angleški izgredniki niso predali nobenega sporočila)«. (Žižek 2011, 1) Žižek s to izjavo opisuje tudi prevladujoče mnenje uradnih medijev ter vlade. Izgredniki so uničevali trgovine, zažigali domove in ropali nakupovalne centre. Kje je tukaj sporočilo?

Žižek nadaljuje, da bi se množica izgrednikov lažje približala Heglovi »drhali«, ki »lahko svoje nezadovoljstvo izražajo le preko neracionalnih izpadov uničujočega nasilja« kot pa marksistični »revolucionarni množici«. (Žižek 2011, 1) Marksistična revolucionarna množica je imela predvsem jasno sporočilo, če že ne jasnih programov. Kaj pa je imela za cilj »angleška drhal«?

Danes so, kot smo že ugotavljali, vrednote v konstantni turbulenci, na katero vplivajo mnogoteri dejavniki. Moderne, tradicionalne vrednote uspeha, denarnega bogastva in vpliva so še vsekakor prisotne. Pomembne so predvsem za tiste družbene razrede, katerih sredstva za doseganje teh vrednot so omejena. Vsakodnevno medijsko plasiranje novih želja, ki prehajajo v potrebe, povzročajo dodatno frustracijo že tako ali tako frustriranega posameznika. Ustaljene družbene norme in odnosi (predvsem med javnimi uslužbenci in člani nižjih družbenih razredov) še dodatno onemogočajo večini posameznikov, da bi izstopili iz začaranega kroga nezmožnosti doseganja lastnih ciljev in poseganja po nelegalnih dejanjih za spopadanje s frustracijami oz. anomijo. Mreže, ki jih plete kapitalistična ideologija, tudi preko potrošniške ideologije, ustvarjajo frustrirane, želja polne, a nezmožne posameznike, člane deprivilegiranih skupin, in zmožne posameznike, člane privilegiranih skupin ter tenzije med njimi.

Stanje pred prvimi izgredi v Londonu je bilo napeto. Sklop varčevalnih ukrepov, ki je imel za posledico zapiranje mnogih mladinskih centrov, ki so za nižje razrede oz. za deprivilegirane člane skupnosti pomenili prostor za druženje s sovrstniki, je mlade preusmeril na ulice. Sledile so množične aretacije, ki so dodatno zaostrele že tako slabe odnose med mladimi iz nižjih razredov in policisti. Vseprisotna in večletna rasna diskriminacija, ki je eskalirala v nelegitimne uboje nekaj članov črnske skupnosti je dokončno razrahljala spono, ki so držale »drhal« na mestu.

Mladi v Angliji (kot tudi še marsikje drugje), predvsem pripadniki nižjega in nižjega srednjega sloja doživljajo frustracije že od otroštva. »Bombardiranje« množičnih medijev povzroča ustvarjanje želja, potreb in vrednot, za doseganje katerih pa mladi nimajo sredstev. Na prvi pogled bi lahko rekli, da gre le za želje po slavi, denarnem bogastvu in razvpitosti. A to je le vrh ledene gore. Vidimo lahko kako se anomija udejanja, predstavljajo le dejanja, ki jih frustrirani posamezniki udejanjijo. Legitimna in legalna dejanja za uresničevanje drugih želja namreč niso možna. Zatorej sklepam, da je doseganje oz. izpolnjevanje vrednot, kot so kakovost življenja, socialna varnost, sreča in skrb za okolje, za te družbene razrede v sodobnem času zelo težko dosegljiva. Niti z legalnimi, niti z nelegalnimi sredstvi.

Žižkova ocena izgrede, v katerih je udeležence opredlil kot »ne ljudi reducirane na raven zveri, temveč kot zveri z odstranjeno kožo, ki so produkt kapitalistične ideologije« (Žižek 2011, 2), izraža, v nasprotju z uradnim stališčem, mnogo boljše razumevanje samega dogajanja v Angliji. Kaže namreč na to, da se nam je pokazala realna slika kapitalistične ideologije in kapitalizma samega. Produkti kapitalizma so torej »še hujši od zveri« in popolnoma nesprejemljivi v svoji realni podobi, saj rušijo romantizirano in idealizirano sliko, ki jo predvsem s pomočjo vrednot in preko množičnih medijev projicirajo na člane sodobne svetovne družbe. Frustracije deprivilegiranih so torej postavljene v drugi plan, pred frustracije konformističnih članov sodobne družbe, ki bi z uvidom v realno sliko kapitalizma po vsej verjetnosti sprejemanje le-tega zavrgli oz. vsaj opustili. Vzpostavljeni vrednotni sistemi, ki v določeni meri omogočajo obstoj kapitalistične ideologije, bi se, po mojem mnenju, porušili.

Žižek gre še dalje in pripomni, da je »resnica ta, da je konflikt potekal med dvema poloma deprivilegiranih: tistimi, katerim je uspelo delovati znotraj sistema, in med tistimi, ki so preveč frustrirani, da še naprej poskušajo«. (Žižek 2011, 2) V sistemu, kjer očitno ni zmagovalcev, se med seboj bojujejo tisti, ki lahko izgubijo vse (od romantične predstave kapitalizma do samih sebe), ter tisti, ki nimajo več nič izgubiti.

Znatno vlogo pri ohranjanju in oblikovanju javnega mnenja, razumevanja družbenih pojavov, kot so bili izgredi v Angliji, in družbenih norm in vrednot imajo množični mediji. Med izgredi in kasneje so preko člankov, televizijskih in radijskih oddaj ter raznih Youtube videoposnetkov, podkastov in drugih »novih medijev« ustvarjali sliko o drhali, o brezvrednotnih tolpah mladih, ki egoistično, ne ozirajoč se na druge člane skupnosti, zadovoljujejo potrošniške impulze in kot razvajeni otroci vse povprek »razgrajajo« in uničujejo. Podobno razumevanje dogajanja je vzpostavila tudi vladajoča elita. Premier Cameron je v prvi instanci izgrede depolitiziral ter označil za »enostavno krajo«. (Zhang 2012, 12) V kasnejši politični debati je bilo moč zaslediti le eno navedbo proračunskih varčevalnih ukrepov kot možni vzrok za dogajanja. Kljub več projektom, namenjenim analizi in interpretaciji dogodkov, je politika ves čas zavzemala svoje prvotno stališče ter izgreedom pripisala predvsem (že zgodovinske) vzroke, kot so izginjanje pomena družine, povečana neodgovornost in nespoštovanje, predvsem s strani mladih.

Dejstvo, da so bili izgredniki brez jasnega programa, je samo po sebi vredno interpretacije: pove nam veliko o lastni ideološko-politični zmoti in o vrsti družbe v kateri živimo, o družbi, ki slavi izbiro, a hkrati predstavlja kot edino alternativo vsiljenemu demokratičnemu konsenzu slepo izgredovanje. Opozicija sistema se ni več zmožna artikulirati v obliki realistične alternative, niti kot utopični projekt, temveč lahko zavzame le še obliko brezpomenskega izbruha. Čemu torej služi naše praznovanje svobode izbire, ko pa je mogoče izbirati le med igranjem po pravilih in (samo)destruktivnim nasiljem? (Žižek 2011, 2)

Ugotavljamo lahko, da je mogoče iskati razloge za izgrede v Angliji avgusta 2011 predvsem v posledicah ideologije kapitalizma, ki se je s pomočjo globalizacije, predvsem z razvojem tehnologije, razširila v vse pore naših življenj. Segregacija nižjih razredov, dohodkovna neenakost, problematika migrantske politike, nezmožnost oblasti za reševanje problemov je le nekaj strukturnih razlogov za nestabilnost določenih skupnosti. Vrednotni sistemi v teh skupnostih se po vsej verjetnosti razlikujejo od vrednotnega sistema srednjega in višjega razreda. Frustracija zaradi nezmožnosti doseganja vrednot, kot sta poslovni uspeh in denarno bogastvo, pogloblja anomijo znotraj družbe. Globalizacija in vse njene dimenzije so odigrale pri tem poglobljanju ključno vlogo, saj preko množičnih medijev, ideologije kapitalizma in političnih institucij, ki podpirajo to ideologijo, ohranjajo in, v določeni meri celo ustvarjajo vrednote, ki služijo nadaljnjemu ohranjanju moči prej omenjene ideologije oz. služijo za ohranjanje statusa quo. Zato je vsakršna deviacija od tega obravnavana kot popolnoma neracionalno vedenje oz. lahko bi rekli celo, da ne obstaja drugačna deviacija od prevladujočega sistema kot neracionalno vedenje.

Z Zygmundom Baumanom delim stališče, da je mladoletniško prestopništvo, kamor lahko prištejemo tudi primere izgredov v Angliji leta 2011 (tukaj je nujno omeniti, da so se izgredov udeleževali Angleži vseh starostnih skupin), socialni problem, saj ima korenine v sodobni družbi. Razlogi za prestopništvo so kombinacija vpliva potrošniške življenjske filozofije (ideologije), ki jo širita prevladujoča kapitalistična ekonomija in politika, vedno intenzivnejše zmanjševanje življenjskih opcij za najrevnejše sloje/razrede ter zmanjševanje obsega opcij za družbeno sprejemljivo in predvsem legalno doseganje življenjskih ciljev. Izgredi so potemtakem »posledica oz. kolateralna

škoda, nastala zaradi k profitu usmerjene, nekoordinirane in nekontrolirane globalizacije«. (Bauman 2011, 4)

7.2. Primerjava: izgredi v New Orleansu 2005

Raziskava *The Howard Journal of Communications*, znotraj katere so preučevali poročanja nacionalnih televizij o hurikanu Katrina, je pokazala, da so medijske hiše z raznimi oblikami poročanja – od neposrednega poročanja do pogovornih oddaj – širile rasistično ideologijo. (Johnson 2011)

Mediji so, tako kot v primeru izgredov v Angliji avgusta 2011, popolnoma neprimerno poročali o samem dogajanju, v veliki večini pretiravali in soustvarjali napetosti tako med posamezniki v New Orleansu, kot tudi drugje. Oblikovali so negativno mnenje o prebivalcih New Orleansa, ki jih je hurikan najhuje prizadel in ki so jih morali evakuirati v druga ameriška mesta. Problem pri poročanju je bila predvsem perspektiva, iz katere so posredovali infomacije. Večina novinarjev je bila belcev iz srednjega razreda in njihovo razumevanje tako brezposelnosti kot tudi črnske problematike je bilo, če je sploh obstajalo, okrnjeno. Rasizem, večinoma v obliki averzivnega rasizma, je bilo mogoče zaslediti na vseh stopnjah poročanja. Od najbolj očitnih primerov, kot je opravičevanje belcev in obtoževanje črnske populacije v primeru kraje osnovnih sredstev, do nekoliko bolj prikritih primerov, kot je bilo primerjanje stanja v New Orleansu s stanjem na vojnih območjih v manj razvitih državah, predvsem zaradi rasnih podobnosti med večinskim prebivalstvom. Tukaj je predvsem pomembno, da se barva kože jasno razlikuje od bele, v kolikor gre dejansko za črnce, ni toliko pomembno.

Vrednotni sistem v črnskih predelih New Orleansa se lahko do neke mere, preden jih je prizadel hurikan Katrina, enači oz. primerja s tistim iz sosesk v Londonu, kjer so izbruhnili prvi izgredi. Vrednote kot sta denarno bogastvo in uspeh, ter iz njih izhajajoče frustracije in kriminalna vedenja, do katerih pride zaradi nezmožnosti doseganja ciljev ali statusa srednjega ali višjega razreda, so vsekakor skupni denominatorji. Kljub temu pa ni mogoče vleči skupnih imenovalcev, kot so to delali mediji, ki so v obeh primerih poročali o pobesneli »drhali«, ki egoistično ropa in uničuje tujo lastnino. New Orleans je prizadela naravna nesreča, v kateri so že tako deprivilegirani prebivalci izgubili vse

svoje imetje, nato pa so bili s strani novinarjev popolnoma oropani še tistega kančka osebnega dostojanstva, ki so ga imeli ter so padli v še večjo revščino, nekateri tudi v boj za golo preživetje. V tovrstnih primerih se vrednotni sistem do neke mere »poruši« v smislu, da postanejo družbene vrednote in norme sekundarnega pomena, saj pridejo v ospredje osnovni nagoni, predvsem tisti po preživetju. Kot subjekte opazovanja spreminjanja oz. ohranjanja vrednot je v tem primeru mogoče opredeliti le predstavnike medijev in deloma uslužbenke javnih institucij (policija, vojska, nacionalna garda).

Mediji, podvrženi kapitalistični logiki gledanosti, povečanega oglaševanja in v končni fazi tudi večjega dobička, so nosilci modernih, tradicionalnih vrednot kapitalistične ideologije. Globalizacija igra v tem primeru vlogo katalizatorja medijev, saj je s tehnološkim razvojem omogočila hitrejšo in razsežnejšo širitev ter intenzifikacijo – povečalo se je število medijskih kanalov, hkrati oz. posledično tudi svetovno občinstvo. Prisotnost t. i. infotainmenta, zabavnega podajanja novic, krepi tezo, da je globalizacija, kot glavno orodje kapitalistične ideologije, v vlogi ohranjevalca modernih vrednot kot sta denarno bogastvo in prizadevanje za uspeh.

Prav tako je mogoče iz samega dogajanja in posledic naravne nesreče razumeti, da je v sodobnem svetu »nevarno biti reven«. Kljub temu, da se je dogodila naravna nesreča in da le-ta ni izbirala med prebivalci, so bile posledice za revne člane new orleanške družbe mnogo resnejše, mnogo hujše, predvsem z vidika, da je bila velika večina njih »človeški produkt« – poglobitev segregacije, poglobitev rasnega problema, vnovično soočanje z dejstvom, da so revni odrinjeni, tako geografsko kot tudi politično, na sam rob družbe, kjer so zlahka spregledani s strani politike. Zato je verjetnost, da le-ti postanejo kolateralna škoda človeške ali naravne katastrofe še toliko večja. To pa predstavlja, glede na Baumana, eno izmed bolj perečih in presenetljivih dimenzij družbene neenakosti. (Bauman 2011)

Kljub temu da je mogoče zaznati, predvsem na nominalni ravni, obstoj novih postmodernih vrednot – med njimi je, za moj primer zanimiva vrednota sprejemanja drugih – je v Združenih državah Amerike še vedno vidno prisoten rasizem (odkriti ali averzivni) ter klasična delitev na »nas« in »druge«, ki se kaže še posebno v skupnostih, kjer je velika dohodkovna neenakost, kjer predstavljajo nižji razred črnci oz. predstavniki drugih, nebelih ras, kar kaže na to, da so moderne, materialistične vrednote še vedno prisotne vsaj pri večini prebivalstva.

8. Zaključek

Teme vpliva globalizacije na družbene norme in vrednote sem se lotila pod premiso, da so se z globalizacijo družbene norme in vrednote premaknile od materialističnih, modernih, v postmaterialistične, postmoderne. Slednje najboljše predstavljajo vrednote, kot so udejstvovanje za doseganje osebne sreče, osebne rasti, zavračanje iskanja sreče v materialnem, večanje pomena medsebojnih odnosov ter vedno večje sprejemanje drugačnega. Za potrjevanje oz. zavrnitev zastavljene premise sem si postavila raziskovalna vprašanja, na katera bom sedaj poskusila odgovoriti.

Kot prvo je potrebno zavedanje, da se vrednotni sistemi razlikujejo, ne le glede na zgodovinski čas, geografsko lokacijo, razvitost gospodarstva in politične ureditve določene države, temveč tudi glede na starost posameznika. Mladi (tako v Sloveniji kot tudi drugje) imajo drugače zastavljeno hierarhijo vrednot, kot njihovi starši oz. stari starši, ter drugačno kot jo bodo imeli sami (sklepam) v starejših letih. O vrednotah je torej nujno razmišljati v smislu nepretrganega definiranja in redefiniranja, saj je število dejavnikov, ki vplivajo na našo hierarhijo tako mnogotero in raznoliko, da bi bilo nemogoče določiti rigidno, vse življenje trajajočo lestvico vrednot.

Globalizacija je imela vpliv na določene cilje sodobnega človeka ter na subjekte in objekte, ki jih cenimo, ter potemtakem tudi na spremembe znotraj naših hierarhij vrednot. Katere pa so tiste vrednote, ki so kot posledica globalizacije prestale najočitnejšo transformacijo?

Ule v svojem delu *Nove vrednote za novo tisočletje: Spremembe življenjskih in vrednotnih orientacij mladih v Sloveniji* omenja predvsem spremenjen odnos do dela, do razumevanja zakona (partnerske zveze) ter družine. Spremenila se je delovna morala, vedno večji pomen ima samorealizacija na delu, prav tako pa postajajo vedno bolj pomembni odnosi. Sprememba v odnosih zadeva tudi družino in zakon. Družina je vedno bolj razumljena kot »safe haven«, zatočišče pred krutim zunanjim svetom, kjer poteka nenehen boj, za profit, za službe, za status. Priča smo tudi, kot navaja Ule (Ule 2004) spremembi vrednotenja zakona. Premik od institucije k odnosom ponazori naslednji citat: »Včasih so se mladi spoznali, se poročili in imeli otroke. Danes živijo preprosto skupaj.« (Wilkinson v Ule 2004, 357)

Kljub znanstvenim analizam in raziskovalnim nalogam, ki kažejo na premik vrednot od modernega v postmoderno obdobje, si je mogoče zastaviti vprašanje, ali spremenjene vrednote vsi dojemamo enako oz. ali jim dajejo vsi družbeni akterji enak pomen in enako težo.

Tukaj je moj odgovor vsekakor negativen. Tudi če vzamemo v precep le eno družbo, je mogoče znotraj nje zaznati posameznike s popolnoma drugačnimi vrednotnimi hierarhijami. Na oblikovanje le-teh vplivajo predvsem družbeni status posameznikov, stanovanjsko vprašanje (rešeno/nerešeno), zaposlenost oz. nezaposlenost, posledično pa še možnosti, ki jih imajo za samouresničevanje, ter nivo frustracij, ki izhaja iz nezmožnosti ipd. Drugi vidik, ki je prav tako pomemben, je vidik kapitalistične ideologije. Vsekakor je mogoče trditi, da so materialne vrednote tiste, ki omogočajo obstoj kapitalizma. Potrošniška kultura je zato ključnega pomena za ideologijo kapitalizma, saj omogoča nenehno ustvarjanje zaslužka. S tem v mislih je mogoče ugotoviti, da kljub temu, da se določene postmoderne vrednote »oglašuje« kot sprejemljive in sprejete, gre, po mojem mnenju, v ozadju vedno za logiko doseganja dobička. Z drugimi besedami, določene postmoderne, postmaterialistične vrednote se izrabljajo za namene udejstvovanja modernih, materialističnih vrednot – predvsem s strani večjih korporacij, niso pa izključeni niti manjši poslovni subjekti niti posamezniki. Omenim naj samo nabor osebnih svetovalcev za boljše življenje, življenjskih gurujev, zdravilcev duše in osebnih trenerjev ter prehranskih svetovalcev. Kar naj bi bilo individualizirano, torej posameznikovo življenje, je dejansko izrabljeno v namen še večjega dobička.

Spreminjanje vrednot in vpliv globalizacije na te spremembe sem raziskovala na podlagi analize izgrediv v Angliji avgusta 2011 in izgrediv v New Orleansu septembra 2005. Dogodka sta bila zanimiva predvsem s perspektive vedenja, saj je bilo mogoče v obeh primerih govoriti o nekonformnem, celo kriminalnem vedenju. Ugotovila sem, da sta si dogodka sorodna le po načinu poročanja medijev o dogodkih. Nerazumevanje dogajanja se je kazalo v poročanju medijev, tako v primeru angleških izgrediv, kot v primeru dogajanja v New Orleansu, ki je delovalo senzacionalistično ter z jasnim ciljem dobička (večja gledanost, več oglaševanja, večji dobiček). Sklepam, da so mediji kot nosilci javnega mnenja v teh dveh primerih delno vplivali na vrednotno hierarhijo ter pripomogli k slabenju vrednot, ki temeljijo na sprejemanju drugačnih in na pomoči

sočloveku, ter okrepili vrednote, ki temeljijo na večvrednosti nekaterih ras in družbenih razredov nad drugimi.

Kot zadnjo raziskovalno hipotezo sem si zadala vprašanje, zakaj se je mladina v angleških mestih leta 2011 (ne samo v Londonu, temveč v pol ducata angleških mest) odločila za izkazovanje potrebe po spremembah na tako drastičen način in zakaj so le redki videli, da gre za izkaz nemoči zaradi neizenačenosti tokov spreminjanja družbenih vrednot in spreminjanja pogojev za normalno izvajanje teh vrednot.

V besedilu sem opisala razlikovanje med različnimi izgredi, ki so se dogajali šest noči v angleških mestih. Prvotna izgrede v Tottenhamu in Hackneyu sem opredelila kot protivladna in protipolijska izgrede. V izgrede so bili vključeni prebivalci več različnih predelov Londona, ki jih je povezovalo nezadovoljstvo nad policijo, vlado in do neke mere sovraštvo do bogatejših družbenih razredov.

Drugi tip izgredov je mogoče bolje opisati kot ropanje. Predvsem zato, ker se od prej omenjenih izgredov razlikuje po tem, da so se posamezniki policiji raje izognili, kot pa se ji direktno zoperstavljali. Njihovi cilji so bili odročni nakupovalni centri, kjer so posamezniki »nakupovali« predvsem izdelke znanih blagovnih znamk. Kot pravi Bauman, so bili »izgredi dejanja nedelujočih in diskvalificiranih potrošnikov. Bolj kot karkoli drugega predstavljajo nasilno manifestacijo potrošniške želje ob spoznanju, da se ta ne more uresničiti na »pravi« način – z nakupovanjem.« (Bauman v Žižek 2011, 3) Frustracija zaradi nezmožnosti doseganja ciljev potrošniške ideologije (»Kličete nas, da naj nakupujemo, medtem ko nam istočasno onemogočate dostop do sredstev za legitimno izpolnjevanje teh potreb.« (Žižek 2011, 3)) je kulminirala, pri čemer je do neke mere izrabila dogajanja v tistih nekaj nočeh in izbruhnila v obliki kriminalnega vedenja. »Izgredi so demonstracija materialne sile ideologije – še toliko bolj mogoče za post-materialno družbo. Gledano z revolucionarnega vidika ni problematičen sam pojav nasilja znotraj izgredov, temveč dejstvo, da nasilje kot takšno ni samozavestno. Gre bolj za nemočen bes in obup, zamaskiran v izkazovanje sile; gre za zavist, zamaskirano v zmagovalni karneval.« (Žižek 2011, 3)

Ugotovimo lahko, da je možno, da obstaja večina novih, postmodernih vrednot na bolj deklarativni ravni, medtem ko so dejansko »žive« tiste stare, moderne, tradicionalne vrednote, kamor sodijo na primer vrednota denarnega bogastva, kariernega in

statusnega uspeha ter spoštovanja. Sklepam, da je po vsej verjetnosti to posledica nezmožnosti izhoda iz spirale rasti, kar velja tako za gospodarske elite kot za posameznike. Mladi kot znanilci sprememb s pomočjo določenih elementov globalizacije sicer že narekujejo spremembe, vendar pa menim, da smo od dejansko obstoječih, tako na deklarativni kot nominalni ravni delujočih postmodernih vrednot še nekoliko oddaljeni. Vpetost v mrežo, ki jo je spletla in jo še plete kapitalistična ideologija, omogoča modernim vrednotam preživetje in obstoj, kar vsekakor zavira napredek k bolj postmaterialističnim vrednotam prihodnosti.

Globalizacija je omogočila kapitalistični ideologiji in njenim (spremlajočim) vrednotam, da delujejo na povsem »spontan«, njenim deležnikom organski način. Kot posamezniki, potrošniki, državljani, delavci, predstavniki družbenega razreda jih privzamemo skoraj nezavedno ter omogočamo nadaljnje uveljavljanje le-teh, poskrbimo torej za njihov obstoj. Povsem logično je, in skoraj organsko, da se vsakršno vedenje, ki ni v skladu z uveljavljenimi družbenimi normami in vrednotami, opredeli kot deviantno in škodljivo za družbo. Menim, da je ravno na tej točki potrebno začeti z novimi raziskovanji na temo vpliva globalizacije na družbene vrednote. Kateri so tisti dejavniki, ki povzročajo kratkoročne in kateri dolgoročne spremembe v vrednotnih sistemih? Na kakšen način vplivajo ti dejavniki na nas, posameznike? Kako so vrednote povezane z našimi čustvi, če sploh so? V kolikor so vrednote povezane s posameznikovimi čustvi, katera so tista čustva, ki poleg drugih dejavnikov stimulirajo nastanek, spremembo oz. prenehanje obstoja določenih vrednot?

Sklepam, da bi bilo z boljšim razumevanjem nastanka, obstoja in delovanja družbenih vrednot znotraj konteksta koncepta globalizacije, prav tako pa tudi znotraj konteksta koncepta kapitalizma, mogoče prepoznati orodja ter načine s katerimi bi se izločilo družbene norme in vrednote, ki imajo negativne posledice za globalno družbo, kot so na primer rasizem, neofašizem, otroško delo, lakota in vojne.

9. Literatura

- ABC News. 2005. Looters take advantage of New Orleans mess. (30. avgust) Dostopno prek: http://www.nbcnews.com/id/9131493/ns/us_news-katrina_the_long_road_back/t/looters-take-advantage-new-orleans-mess/#.VyZStjFX0q8 (25.januar 2016).
- Al-Rodhan, Nayef. *Definitions of Globalization: A comprehensive overview and a proposed definition*. 19.06.2006. Dostopno prek: http://www.wh.agh.edu.pl/other/materialy/678_2015_04_21_22_04_13_Definitions%20of%20Globalization_A%20Comprehensive%20Overview%20and%20a%20Proposed%20Definition.pdf (25.januar 2016).
- Amin, Samir in David Luckin 1996. The challenge of globalization. *Review of International Political economy* 3 (2): 216–259.
- Arnason, Johann P. 1990. Nationalism, Globalization and Modernity. *Global culture : nationalism, globalization and modernity: a theory, culture & society special issue*, ur. Mike Featherstone, 207–236. London: Sage
- *Arteology, the science of products and professions*. Dostopno prek: <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/171.htm> (25.januar 2016).
- Bauman, Zygmund. 2011. *Collateral damage: social inequalities inequalities in a global age*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich. 2003. *Kaj je globalizacija? : zmote globalizma - odgovori na globalizacijo*. Ljubljana : Krtina.
- Bell, Duncan S.A. 2003. History and Globalization: Reflections on Temporality. *International Affairs* 79 (4). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/3569574> (25.januar 2016).
- Berger, Peter. 2003. Introduction: The Cultural Dynamics of Globalization V *Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World*, ur. Berger, Peter in Samuel Huntington, 1-16. Oxford: Oxford University Press.
- Berube, Alan in Bruce Katz. 2005. Katrina's Window: Confronting Concentrated Poverty Across America. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/research/reports/2005/10/poverty-berube> (25.januar 2016).

- Berube, Alan in Natalie Holmes. 2015. Concentrated poverty in New Orleans 10 years after Katrina. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/blogs/the-avenue/posts/2015/08/27-concentrated-poverty-new-orleans-katrina-berube-holmes> (25.januar 2016).
- Brezovšek, Marjan 2003. Koncepti globalizacije: kot nadaljevanje moderne ali kot nova paradigma. *Globalizacija in državna uprava* (1), ur. Marjan Brezovšek in Miro Haček. 11–23 . Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
- Brezovšek, Marjan 2003. Uvod: Globalizacija in nova paradigma upravljanja. *Globalizacija in državna uprava* (1), ur. Marjan Brezovšek in Miro Haček. 5–8. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
- Brigs, Daniel, ur. 2012. *The English Riots of 2011: A Summer of Discontent*. Hook: Waterside Press. Kindle Edition.
- Cote, James E. 2000. Arrested Adulthood: The changing nature of maturity and identiti. New York: New York University
- Definitions of Globalization: A Comprehensive Overview and a Proposed Definition. 19 junij 2006. Dostopno prek: http://www.wh.agh.edu.pl/other/materialy/678_2015_04_21_22_04_13_Definitions%20of%20Globalization_A%20Comprehensive%20Overview%20and%20a%20Proposed%20Definition.pdf (25.januar 2016).
- *Economic Globalization and Culture*. Dostopno prek: <http://www.oocities.org/rpallais/Fukuyama.htm> (25.januar 2016).
- Featherstone, Mike. 1990. Global culture: an introduction. *Global culture: nationalism, globalization and modernity: a theory, culture & society special issue*, ur. Mike Featherstone, 1–14. London: Sage.
- Fink, Mitja Hafner in Samo Uhan, Marta Gregorčič. 2011. *Družbene spremenbe, spreminjanje vrednot in razvoj*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Dostopno prek: http://www.cjm.si/sites/cjm.si/files/file/crp_vrednote_razvoj_2011_porocilo.pdf (25.januar 2016)
- Finnemore, Martha. 1996. Norms, Culture, and World Politics: Insights from Sociologys Institutionalism. *International Organizations*. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2704081> (27.november 2015).

- Franklin, Mark. 2008. Quantitative analysis. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences*, ur. Donatella della Porta in Michael Keating, 240–262. Cambridge University Press, New York.
- Friedman, T. 1999. The lexis and the olive tree. New York: Farrah, Straus and Giroux.
- Giddens, Anthony. 2009. *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- *Globalization – An Old or a New Phenomenon?* Dostopno prek: http://conference.osu.eu/globalization/publ2011/43-48_Estok-Bzdilova.pdf (25.januar 2016).
- Hafner Fink, Mitja, Samo Uhan in Marta Gregorčič. 2011. *Družbene spremembe, spreminjanje vrednot in razvoj*. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, FDV, Univerza v Ljubljani. Dostopno prek: http://www.cjm.si/sites/cjm.si/files/file/crp_vrednote_razvoj_2011_porocilo.pdf (25.januar 2016).
- Held, David in Anthony McGrew. 2000. The greate globalization debate V *The global transformations reader*, ur. David Held in Anthony McGrew. 1–46. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Hirschfield, A. in K.J. Bowers. 1997. The Effect of Social Cohesion on Levels of Recorded Crime in Disadvantaged Areas. *Urban Studies* 34 (8) 1275–1295. Urban Studies Journal Limited. Dostopno prek: <https://ideas.repec.org/a/sae/urbstu/v34y1997i8p12751295.html> (25.januar 2016).
- Johnson, Kirk A., Mark K. Dolan in John Sonnett. 2011. Speaking of Looting: An analysis of racial propaganda in national television coverage of huricaine Katrina V *The Howard Journal of Communications* 22. 302-318. Abingdon: Taylor & Francis Group. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=44a871be-22c3-4bfe-97e1-65d617285a28%40sessionmgr4002&vid=2&hid=4105> (25.januar 2016).
- Joon Jang, Sung. 2015. Strain theory and Crime. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. ur. Wright, James D.. 495–500. Oxford: Elsevier. Dostopno prek : https://www.researchgate.net/publication/275271730_Strain_Theories_and_Crime (25.januar 2016).

- Kardulias, P. Nick. 2012. Book Review of Globalizations and the Ancient World, by Justin Jennings. *American Journal of Archaeology* 116 (3). Dostopno prek: <http://www.ajaonline.org/online-review-book/1134> (25.januar 2016).
- Keenan, Patrick J. 2008. Do norms still matter? The corrosive effects of Globalization on the vitality of norms. *Vanderbilt Journal of transnational law* 41 : 327–379. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1102765 (25.januar 2016).
- King, Anthony. 2002. *Culture, Globalization and the World-System*. Minneapolis : University of Minnesota Press.
- Kosellec, Reinhart. 1999. *Pretekla prihodnost. Prispevki k semantiki zgodovinskih časov*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Kramžar, Barbara. 2005. Orkan opustošil ZDA ob Mehiškem zalivu. *Delo*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/14612> (25.januar 2016).
- Lechner, Frank J. 2009. *Globalization: the making of world society*. Chichester : Wiley-Blackwell.
- Lock, Russell; Cooke, Louise; Jackson, Tom. 2013. Online Social Networking, Order and Disorder. *Electronic Journal of e-Government* 11 (1), 229–240. Dostopno prek: <file:///C:/Users/Da%C5%A1a/Downloads/ejeg-volume11-issue1-article272.pdf> (25.januar 2016).
- Looters strike New Orleans after storm. 30. Sept. 2005. Dostopno prek : http://www.nbcnews.com/id/9131493/ns/us_news-katrina_the_long_ro...1%20od (25.januar 2016).
- Mair, Peter 2008. Concepts and concept formation. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences*, ur. Donatella della Porta in Michael Keating, 177–197. New York : Cambridge University Press.
- *McDonaldization*. Dostopno prek: <http://www.mcdonaldization.com/whatisit.shtml> (25.januar 2016).
- Mlinar, Zdravko. 2012. *Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi. Knjiga 2, Globalizacija: bogati in/ali ogroženi?* Ljubljana: FDV.
- Musek, Janek. 2000. Nova Psihiloška teorija. Ljubljana : EDUCY d.o.o..
- Onuch, Olga. 2015. 'Facebook Helped Me Do It': Understanding the EuroMaidan Protester 'Tool-Kit'. *Studies in Ethnicity and Nationalism* 15 (1). Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/sena.12129/epdf> (25.januar 2016).

- Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Dostopno prek: https://sl.wikipedia.org/wiki/Organizacija_za_gospodarsko_sodelovanje_in_razvoj (25.januar 2016).
- Pew Research Center. 2003. Globalization with Few Discontents? 3. junij. Dostopno prek: <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/162/27610.html> (25.januar 2016).
- Pikalo, Jernej 2003. O diskurzu globalizacije in vlogi države v njem. *Globalizacija in državna uprava* (1), ur. Marjan Brezovšek in Miro Haček. 25–43. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
- Pikalo, Jernej 2004. The state in a globalized world. *Globalized Europe : program, abstracts, guide*. 38–51. Koper : University of Primorska.
- Pikalo, Jernej 2006. Neokvirjene slike globalizacije. *Demokracija v globalizaciji, globalizacija v demokraciji*, ur. in Miro Haček Drago Zajc. 45–57. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
- Reicher, Steve in Cliff Stott. 2011. *Mad Mobs and Englishmen? Myths and Realities of the 2011 Riots*. New York : Oxford University Press Inc. Kindle edition.
- Rener, Tanja. 2007. Globalizacija, individualizacija in socialna izključenost mladih. *IB revija* 41 (2): 62–69. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-FQ1GTEIO/3f31290c-8f3a-49bd-bc82-352026835422/PDF> (25.januar 2016).
- Ritchie, Mark. 1996. Globalization vs. Globalism: Giving Internationalism a Bad Name. Januar. Dostopno prek: <http://www.hartford-hwp.com/archives/25a/069.html> (25.januar 2016).
- Rizman, Rudi. 2008. Globalizacija in avtonomija: prispevki za sociologijo globalizacije. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Robertson, Roland. 1990. Mapping the global condition: Globalization as the central concept. *Global culture: nationalism, globalization and modernity: a theory, culture & society special issue*, ur. Mike Featherstone, 15–30, London: Sage.
- Robertson, Roland. 1992. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage.

- Robertson, Roland. 1995. Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. *Global modernities*, ur. Mike Featherstone in Scott Lash, Roland Robertson, 25–43. London: Sage.
- Rus, dr. Vojan, ur. 1997. *Etika in morala v sodobni družbi*. Ljubljana: Društvo T.G. Masaryk za filozofsko antropologijo, etiko ter za humanistične in družbene vede in časopis Anthropolos.
- Sassen, Saskia. 2000. Whose city is it? Globalization and the formation of new claims V *The Globalization reader*, ur. Frank J. Lechner in John Boli, 70–76. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Schmitter, Philippe 2008. The design of social and political research. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences*, ur. Donatella della Porta in Michael Keating, 263–295. New York: Cambridge University Press.
- Scholte, Jan Aart 2007. Defining Globalization. *The World Economy* : 1471–1502. Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9701.2007.01019.x/epdf> (25.januar 2016).
- Seabrooke, Jeremy. 2004. Localizing Cultures. *Korea Herald*, 13. januar. Dostopno prek: <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/162/27633.html> (25.januar 2016).
- Select Bipartisan Committee to Investigate the Preparation for and Response to Hurricane Katrina. 2006. *A failure of initiative: Final Report of the Select Bipartisan Committee to Investigate the Preparation for and Response to Hurricane Katrina*. Dostopno prek: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-109hrpt377/pdf/CRPT-109hrpt377.pdf> (25.januar 2016).
- Simmel, Georg. 1910. How is Society Possible? *The American Journal of Sociology*. 16: 372-391). Dostopno prek: <https://ia801608.us.archive.org/22/items/jstor-2763090/2763090.pdf> (25.januar 2016).
- Smith, Anthony D. 2000. Towards a global culture? V *The global transformations reader*, ur. David Held in Anthony McGrew. 239–247. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

- Smith, Anthony. 1990. Towards a global culture? *Global culture: nationalism, globalization and modernity: a theory, culture & society special issue*, ur. Mike Featherstone, 171–192. London : Sage.
- Sommers, Samuel R., Evan P. Apfelbaum, Kristin N. Dukes, Negin Toosi, and Elsie J. Wang. 2006. Race and Media Coverage of Hurricane Katrina: Analysis, Implications, and Future Research Questions V *Analyses of Social Issues and Public Policy* 6 (1), 1–17. New Jersey: Wiley-Blackwell. Dostopno prek: <http://www.ase.tufts.edu/psychology/sommerslab/documents/raceRealSommers2006.pdf> (25.januar 2016).
- Steger, Manfred B. 2009. *Globalization: A very short introduction*. New York: Oxford University Press Inc. Kindle edition.
- Stiglitz, J.E. 2002. *Globalization and its discontents*. W. W. Norton, New York.
- Sturman, A. 1997. Case Study Methods. *Educational Research, Methodology and Measurement: an International Handbook (2nd ed.)*, ur. J. P. Keeves. 61–66. Oxford: Pergamon.
- *The Guardian*. 2015. Misleading reports of lawlessness after Katrina worsened crisis, officials say. (16. Avgust) Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/us-news/2015/aug/16/hurricane-katrina-new-orleans-looting-violence-misleading-reports> (25.januar 2016).
- Ule, Mirjana. 2004. Nove vrednote za novo tisočletje: Spremembe življenjskih in vrednotnih orientacij mladih v Sloveniji. *Teorija in praksa* let. 4, (1–2): 352–360. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ule, Mirjana. 2007. Mladi in družbene spremembe. *IB revija* 41 (2): 62–69. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-DEFOLKNY> (25.januar 2016).
- Ule, Mirjana. 2013. Spreminjanje vrednot v sodobnih življenjskih potekih. *Etika v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*, ur. Bjelčevič, Aleksander, 89–96. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultet. Dostopno prek: http://www.centerslo.net/files/file/ssjlk/49_SSJLK/nastran%20ule.pdf (25.januar 2016).
- Wallerstein, Immanuel. 1990. Culture as the ideological battleground of the modern world-system. *Global culture: nationalism, globalization and modernity: a theory, culture & society special issue*, ur. Mike Featherstone, 31–56. London: Sage

- Zhang, Simone. 2012. To construct a riot: interpretations and consequences of the 2011 English riots. *Journal of Politics & Society*. 24 (2), 6-24. Dostopno prek: <http://academiccommons.columbia.edu/catalog/ac:170798> (25.januar 2016).
- Žižek, Slavoj. 2011. Shoplifters of the world unite. *London Review of books*. Dostopno prek: <http://www.lrb.co.uk/2011/08/19/slavoj-zizek/shoplifters-of-the-world-unite> 19. avgust. (25.januar 2016).